ERICH KÄSTNER

Hrabri razred profesora Justusa

OMLADINSKE KNJIGE MINERVE

ERICH KASTNER

HRABRI RAZRED PROFESORA JUSTUSA

ROMAN ZA DJECU

MINERVA / ZAGREB

Preveo s njemačkog Dr. Josip Bogner
Ilustrirao Walter Trier
Naslov originala „Das fliegende Klassenzimmer"

Tisak i uvez „Union" grafičko-nakladni zavod d. d., Zagreb

HRABRI RAZRED PROFESORA JUSTUSA

PRVI DIO PREDGOVORA

sadržaje raspravu između gospođe Kästner i njena sina; pogled na Zugspitze; leptira, koji se zove Gotfrid; mačku s crno-bijelim piknjama; nešto vječnoga snijega; jedno skladno odmaranje i dokaz da iz telića katkada postaju volovi.

Ovaj put bit će božićna priča. U stvari, htio sam je napisati već prije dvije godine, a onda sasvim sigurno, prošle godine. Ali kako to već biva, uvijek me je nešto spriječilo. Dok mi majka nedavno nije rekla: „Ne napišeš li je ove godine, ne ćeš ništa dobiti za Božić". Time je bilo sve odlučeno. Zgrabio sam brže bolje svoj kovčeg, metnuo u njega tenis-reket, plivaće odijelo, zelenu olovku i strašno mnogo pisaćega papira, i zapitao, dok smo oznojeni i umorni stajali na stanici: „A kamo sada?" Tä, razumljivo je, da je veoma teško raditi na jednoj božićnoj priči usred najžešće pasje vrućine

Nemoguće je ipak sjesti samo na stražnji dio hlača i pisati: „Bila je ciča zima, snijeg je padao u gustim pahuljicama i gospodinu se doktoru Eisenmajeru, dok je gledao kroz prozor, zamrzla oba uha", mislim, nešto se slično ipak ne može ni uz najbolju volju napisati, dok ležimo kao prženica u obiteljskoj kupki. Ili možda da?

Žene su praktične. Moja je majka znala savjeta. Pristupila je željezničkoj blagajni, prijazno se naklonila činovniku i zapitala: „Oprostite, gdje ima u augustu snijega?"

„Na sjevernom polu", htio je činovnik najprije odgovoriti, ali tada prepozna moju majku, zadrža u sebi svoju preglasnu opasku i reče učtivo: „Na Zugspitzu, gospođo Kästner".

I tako sam morao odmah kupiti kartu za Gornju Bavarsku. Majka još reče: „Ne dolazi mi kući bez božićne priče! Bude li prevruće, promatrat ćeš jednostavno lijepi hladni snijeg na Zugspitzu. Jesi li razumio?" I vlak krene.

„Ne zaboravi poslati zamazano rublje!" poviče majka za mnom. Zavikao sam, da je malo naljutim: „I zalijevaj cvijeće!" Potom smo mahali maramicama, sve dok nijesmo iščeznuli jedno drugom.

A sad stanujem već četrnaest dana na podnožju Zugspitza, na velikom tamno-zelenom jezeru, te ako slučajno ne plivam ili ne vježbam ili ne igram tenis ili ako me baš Karlo ne vozi na čamcu, sjedim usred ogromne livade na maloj drvenoj klupi, a preda mnom je stol, koji se neprestano ljulja, i na njemu eto pišem svoju božićnu priču.

Oko mene cvjeta cvijeće u svima bojama. Marijine se suzice s puno poštovanja prigiblju pred vjetrom. Leptiri lijeću u šetnju. A jedan me od njih, veliko paunče, katkada i posjećuje. Okrstio sam ga Gotfried i dobro se slažemo. Ne prođe gotovo nijedan dan, a da ne doleprša k meni i povjerljivo sjedne na moj pisaći papir. „Kako je Gotfride?", pitam ga tada, „je li život još ugodan?" Za odgovor polako diže i spušta svoja krila i odlijeće zadovoljno svojim putevima.

Prijeko su na rubu tamnoga jelika nagomilali veliku rpu drva. Na njoj čuči crno-bijelim piknjama išarana mačka i ukočeno me promatra. Ozbiljno sumnjam, da je začarana i da bi mogla govoriti, kad bi htjela. Ona samo ne će. Svaki se puta zgrbi, kada zapalim cigaretu.

Popodne pobjegne, jer joj postane prevruće. Meni također, ali ja ostajem. Unatoč svemu: ovako čučati, peći se na vrućini i pri tome na primjer opisivati bitku sa sniježnim grudama, nije malenkost.

Onda se duboko nagnem na svoju drvenu klupu, gledam prema Zugspitzu, u čijim se ogromnim provalijama svjetluca hladni vječni snijeg — i već mogu da nastavim. Ponekad se naravno iz babljega kuta nad jezerom dižu oblaci, plivaju nebom prema Zugspitzu, naslažu se pred njim pa ga se više ne vidi.

U takvim je časovima svršeno dakako s prikazivanjem bitke sa sniježnim grudama i s ostalim izrazito zimskim događajima. No to ništa ne smeta. U te dane opisujem jednostavno prizore, koji se odigravaju u sobi. Čovjek sebi mora znati pomoći!

Naveče dolazi stalno po mene Eduard. Eduard je poput slike lijepo smeđe tele sa sitnim rogovima. Čuti ga je već izdaleka, jer mu je privješeno zvonce. Najprije ono zvoni sasvim iz daljine, jer tele pase negdje gore na gorskoj livadi. Poslije nadire zvonjava sve bliže i bliže. Napokon, Eduarda je moguće vidjeti. Pokaže se između visokih tamno-zelenih jela, ima nekoliko žutih ivančica u gubici, kao da ih je naročito za mene ubrao, i kaska preko livade do moje klupe.

„No, Eduarde, zar počinje odmaranje?", pitam ga. Začuđeno me promatra i maše glavom, a njegovo zvono zvoni. Onda ždere još neko vrijeme, jer ovdje ima divnih maslačaka. I ja pišem još nekoliko redaka. A visoko gore u zraku kruži orao i gubi se u nebesima.

Najzad spremam svoju zelenu olovku i tapšem Eduarda po toploj glatkoj telećoj koži. A on me udara malim rogovima, da bih konačno ustao. I otumaramo zajedno preko lijepe, šarene livade kući.

Pred hotelom se rastajemo. Jer Eduard ne stanuje u hotelu, nego iza ugla kod nekoga seljaka.

Nedavno sam pitao seljaka. I on je kazao, da će Eduard sigurno jednom kasnije postati veliki vol.

Kästner na livadi s teletom

DRUGI DIO PREDGOVORA

sadržaje gubitak zelene olovke; razmatranje o veličini dječjih suza; put maloga Jonatana Trotza preko oceana; razlog, zašto ga njegov djed i baka ne dočekaše; slavospjev tvrdoj ljudskoj koži i prešni zahtjev, da se pod istu kapu sprave srčanost i mudrost.

Zapravo sam još sinoć htio, poslije večere i dok sam lijeno sjedio u gostioničkoj sobi, da odmah nastavim s pisanjem. Svjetlucanje se Alpâ ugasilo. Zugspitze i grebenasti lanci utonuše u sjenu noći, koja se spuštala. A na drugoj je obali jezera izvirao pun mjesec, smiješeći se nad crnom šumom.

Međutim opazih, da sam izgubio svoju zelenu olovku. Sigurno mi je ispala iz džepa, kada sam se vraćao kući. Možda ju je i Eduard, tele dražesno poput slike, držao za stručak trave i progutao. Na svaki način, sjedio sam u gostioničkoj sobi i nijesam mogao pisati. Jer u cijelom hotelu, iako je prvorazredan hotel, nije nadaleko i naširoko bilo nijedne zelene olovke, da bih je mogao posuditi. Glupo, zar ne?

Napokon uzmem jednu dječju knjigu, koju mi je poslao nakladnik, i stanem čitati u njoj. Ali doskora je ostavim. Toliko sam se na nju razljutio. A i reći ću vam zašto! Onaj bi gospodin htio da dokaže djeci, koja čitaju njegovu knjigu, kako su neprestano vesela i kako od same sreće ne znaju, šta bi počela. Taj neiskreni čovjek postupa, kao da je djetinjstvo kolač ispečen iz najfinijega tijesta.

Kako može odrastao čovjek tako potpuno da zaboravi svoje djetinjstvo, da jednoga dana uopće više ne zna, kako žalosna i nesretna mogu katkada da budu djeca? (Tom vas prilikom molim od svega srca: Ne zaboravljajte nikada svoje djetinjstvo. Obećajete li mi to? Poštena riječ?)

Svejedno je naime, plačemo li zbog toga, što smo razbili lutku ili zbog toga, što smo jednom kasnije izgubili prijatelja. U životu se nikada ne radi o tome, zašto smo tužni, nego se uvijek pita, koliko smo tužni. Dječje suze, boga mi, nijesu neznatnije; one su dosta često teže od suza odraslih. Da ne bude nikakvih nesporazumaka, gospodo! Ne ćemo suvišne osjetljivosti! Mislim samo, da treba biti pošten, pa ma i boljelo. Pošten do srži.

U božićnoj priči, koju ću vam pričati, počevši od slijedećega poglavlja, bit će govora o jednom dječaku, koji se zove Jonatan Trotz, a koga drugi nazivaju Johnny. Ovaj mali petoškolac nije glavna ličnost knjige. Ali njegov život spada amo. Rodio se u New-Yorku. Njegov je otac bio Nijemac. Majka je bila Amerićanka. A živjeli su međusobno kao pas i mačka. Na koncu je majka pobjegla. I kada je Johnny navršio četvrtu godinu, doveo ga je otac u njujoršku luku, do parobroda, koji je polazio u Njemačku. Kupio je dječaku parobrodsku kartu, turio mu novčanicu od deset dolara u smeđu dječju novčarku i objesio mu oko vrata tablu od kartona, na kojoj je bilo ispisano Johnnyevo ime. Onda su pošli kapetanu. I otac je rekao: „Povedite, molim lijepo, moje dijete sa sobom u Njemačku. Djed i baka skinut će ga s parobroda u Hamburgu". „Dobro, moj gospodine", odgovori kapetan. I Johnnyeva je oca već nestalo.

Tako je dječak putovao preko oceana posve sâm. Putnici su bili s njime silno ljubazni, poklanjali mu čokolade, čitali, što je na njegovoj tabli od kartona pisalo i govorili: „Kako

si sretan, što već kao malo dijete možeš putovati preko velikoga mora!"

Pošto su nedjelju dana putovali, prispješe u Hamburg. I kapetan je na obali čekao na Johnnyeva djeda i baku. Svi su putnici sišli i još jednom potapšali dječaka po obrazima. Neki profesor latinskoga reče potreseno: „Želim ti sve najbolje, dječače!" A mornari, koji su odlazili na kopno povikaše: „Glavu gore, Johnny!" Iza toga su došli na palubu ljudi da svježe naliče parobrod, kako bi za slijedeću američku vožnju opet izgledao kao nov.

Kapetan je stajao na keju, držao mališana za ruku, gledao s vremena na vrijeme na svoj ručni sat i čekao. Ali tko nije došao — to su bili Johnnyevi djed i baka. A nijesu niti mogli doći. Jer su već mnogo godina bili mrtvi. Otac se htio naprosto riješiti djeteta i poslao ga u Njemačku, ne razbijajući si glave, što će se poslije dogoditi.

Tada još Jonatan Trotz nije razumio, što mu je učinjeno. Ali onda je postao i veći, pa su došle mnoge noći, za kojih je bdio i plakao. I tu brigu, koju na njega strovališe, kad mu je bilo četiri godine, ne će moći da svlada cijeloga svog života, iako je, vjerujte, hrabar dječak.

Stvar se ipak napola riješila. Kapetan je imao udatu sestru; k njoj je odveo dječaka, posjećivao ga, kad je bio u Njemačkoj, i dao ga, poslije navršene desete godine, u internat gimnazije Ivana Sigismunda u Kirchbergu. (Ovaj je internat uostalom mjesto, gdje se zbiva naša božićna priča).

Katkada još putuje Jonatan Trotz o praznicima k sestri kapetanovoj. Ljudi su uistinu vrlo dobri prema njemu. Ali većinom ostaje za vrijeme praznika u školi. Čita mnogo. I piše potajno priče.

Možda će jednom postati pjesnik. Ali to se još ne zna. Polovinu svojih dana provodi u školskom vrtu i zabavlja se

sa sjenicama. One mu lijeću na ruku i začuđeno ga promatraju svojim jasnim očima, dok govori. Ponekad im pokazuje malenu smeđu dječju novčarku i novčanicu od deset dolara, koja je u njoj . . .

Pričao sam vam životnu historiju Johnnyevu samo zato, jer neiskreni gospodin, čiju sam dječju knjigu sinoć čitao u gostioničkoj sobi, tvrdi, da su djeca stalno vesela i da od same radosti ne znaju, gdje im je glava. Znade li taj čovjek uopće štogod?

Ozbiljnost života ne započinje doista sa zasluživanjem novca. Ona ne započinje time i ne završuje time. Ne naglašavam ove potpuno poznate stvari možda radi toga, da biste sebi suviše uobrazili, sačuvaj bože! A ne naglašavam ih ni zato, da bih vas zaplašio. Ne, ne! Budite sretni, kolikogod možete. I budite toliko veseli, da vas trbušak od smijeha zaboli.

Ali nemojte se varati, i ne dajte se varati. Učite, da oštro zagledate nesreći u oči. Ne prestrašite se, ako što i zlo pođe. Ne klonite, ako vam što ne pođe za rukom. Uzdignite glavu. Treba da Vam koža otvrdne.

Treba da postanete tvrdi u primanju, kako to kažu bokseri. Treba da naučite primati i podnositi udarce. Inače ste gotovi od prve zaušnice, koju će vam život prilijepiti. Jer život ima prokleto velik broj rukavice, gospodo! Uhvatimo li nespremni takvu pljusku, dovoljno je, da samo malena sobna muha zakašlje, i već ležimo na nosu, koliko smo dugi.

Dakle: glavu treba visoko podići! Tvrdu kožu treba dobiti! Jeste li razumjeli? Tko je to shvatio, taj je već napola uspio. Jer taj zadržaje i pored zahvalno primljenih zaušnica dovoljno duševne prisutnosti, da bi posvjedočio obje one vrline, o kojima se ovdje radi: srčanost i mudrost. I zapamtite, što ću vam sada reći: srčanost je bez mudrosti razuzdanost, a

mudrost bez srčanosti nesmislica. Svjetska povijest poznaje mnoge epohe, u kojima su glupi ljudi bili hrabri ili mudri ljudi kukavice. To nije bilo ono pravo.

Tek onda, kada hrabri postanu mudri, a mudri hrabri, ostvarit će se ono, što se posve krivo već često nazivalo: napredak čovječanstva.

Uostalom, dok ove gotovo filosofske stvari pišem, sjedim opet na svojoj drvenoj klupi pred klimavim stolom, usred ogromne šarene livade. Popodne sam odmah priskrbio zelenu olovku u dućanu mješovitom robom. A sada je već opet kasno popodne. Na Zugspitzu blista svježi snijeg. Prijeko na gomili drva čuči crno-bijelo isprugana mačka i ukočeno me promatra. Sigurno je začarana. A s brijega odzvanja zvonjava zvona, koje visi o vratu mojemu prijatelju Eduardu. Doskora će doći po mene i udariti me svojim malim rogovima. Gotfrida, paunčeta, nije danas bilo. Nadajmo se, da mu se nije ništa dogodilo.

Da, sutra ću napokon započeti s božićnom pričom. U njoj će biti govora o hrabrima i strašljivcima, o mudrima i budalama. Tā u internatu ima različite djece.

Tu mi pada na um: znate li vi, što je internat? Internat je neka vrst škole sa stanom. Moglo bi se također reći: đačka kasarna. U njoj stanuju dječaci. Jedu u velikoj blagovaonici za dugim stolom, koji moraju sami prostrijeti. Spavaju u velikim spavaonicama; rano u zoru dolazi podvornik i povlači za zvono, koje užasno bučno zvoni. A nekoliko maturanata vrši ulogu spavaoničkih nadzornika. Ti paze kao lovački psi, da ostali poput munje skoče iz postelje. Mnogi dječaci nikada ne nauče uredno spremiti svoju postelju i radi toga moraju, dok drugi subotom i nedjeljom izilaze, ostajati u sobama i raditi kaznene poslove. Ali ni na taj način ne nauče, kako se pravi postelja.

Đački roditelji stanuju u udaljenim gradovima ili na selu, gdje nema nikakvih viših škola. A djeca ih posjećuju samo o praznicima. Mnogi bi dječaci, poslije svršenih praznika, najradije ostali kod kuće. Drugi bi opet čak i za vrijeme praznika ostali u školi, kad bi im samo roditelji dopustili.

A ima tu još i tako zvanih eksternista. Ti su iz istoga grada, u kojemu je gimnazija, a ne stanuju u školi, nego doma.

Ali eto moga prijatelja Eduarda, teleta dražesnoga poput slike, gdje izilazi iz tamnozelenoga jelika. Sada uzima zamaha i kaše preko livade ravno prema meni i prema mojoj drvenoj klupi. Dolazi po mene. Moram završiti.

Sada stoji pored mene i promatra me s puno ljubavi. Oprostite dakle, što prekidam. Sutra ću veoma rano ustati i započet ću napokon da pričam božićnu priču. Majka mi je jučer pisala i pitala, koliko sam već uznapredovao.

PRVA GLAVA

sadržaje penjanje po fasadi; nekoliko dječaka za vrijeme plesnog sata; prvoga đaka u razredu, koji se znade silno razbjesniti; veliku krivu bijelu bradu; izvještaj o pustolovini „razreda u avionu"; kazališni pokus u stihovima i nenadani prekid.

Dvije se stotine stolaca pomaknulo. Dvije je stotine gimnazijalaca poustajalo i pojurilo prema vratima blagovaonice. Ručak je u kirhberškom internatu bio dovršen.

„Vraga, vraga!", reče petoškolac Matija Selbmann svojem susjedu kod stola. „Što li sam gladan! Treba mi hitno dvadeset feniga za vrećicu okrajaka od kolača. Imaš li novaca?"

Uli von Simmern, maleni plavokosi dječak, izvuče iz džepa novčarku, dade vječno gladnom prijatelju dva groša i šapne: „Evo, Matko! No ne daj se uhvatiti. Lijepi Teodor čuva stražu u vrtu. Ako te opazi, gdje si izjurio iz kapije, stradao si!"

„Ostavi me na miru sa svojim glupim maturantima, ti strašivice", reče važno Matija i spravi novac.

„A ne zaboravi doći u vježbaonicu! Opet imamo pokus."

„Dobro", odvrati Matko, kimne glavom i nestade, da bi što brže kupio odpatke od kolača kod slastičara Scherfa u Sjevernoj ulici.

Vani je padao snijeg. Božić je bio u zraku. Mogao se već prosto mirisati. Većina je đaka odjurila u park, nabacivala se grudama snijega ili svom snagom potresla drvèta, kada bi tko zamišljeno putem naišao, te je snijeg uz prasak padao s grana. Neobuzdani se smijeh orio vrtom. Nekoliko je višeškolaca dostojanstveno stupalo prema Olimpu sa zapaljenim cigaretama i s visoko podignutim ovratnicima. (Olimpom su zvali već decenijima jedan udaljeni tajanstveni brežuljak, na koji su smjeli stupiti samo maturanti i koji je, po nečijim riječima, bio ispunjen starim germanskim žrtvenim kamenima, na kojima su se svake godine pred Uskrs upriličivale sablasne svečanosti primanja. Brrr!)

Ostali su učenici ostali u školskoj zgradi, otišli u sobe, da čitaju, pišu pisma, odspavaju popodnevni san ili da rade. Iz sobe se za glasovir razlijegala glasna glazba.

Na vježbalištu, koje je pred tjedan dana podvornik pretvorio u sklizalište, neki su se sklizali.

Uto se iznenada porodi strašna tučnjava. Hockeyska je momčad htjela da trenira na ledu. Ali sklizači ne htjedoše sa staze. Nekoliko je šestoškolaca i petoškolaca moralo, oboružano s lopatama za snijeg i s metlama, očistiti led, a smrzavali su im se prsti i lica su im bila ljutita.

Pred školskom se zgradom skupilo uzbuđeno mnoštvo djece i gledalo nekamo gore. Na trećem je naime katu balansirao sedmoškolac Gäbler na uskom rubu prozora, duž zida, iz jedne sobe u drugu. Poput muhe se zalijepio za zid i pomicao korak po korak.

Dječaci, koji su ga promatrali, zaustaviše dah.

Napokon je Gäbler prispio k cilju i skočio u jednom skoku kroz širom otvoreni prozor.

„Bravo!" poviknu dječaci i oduševljeno zaplješću.

2*

„Što se dogodilo?" upita jedan maturant, koji je nešto kasnije nadošao.

„Oh, ništa naročito", odgovori Sebastijan Frank. „Samo smo Schreivogela zamolili da malo proviri kroz prozor. Jer Harry nije htio vjerovati, da Schreivogel škilji". Ostali su se smijali.

„Hoćeš li da me zafrkavaš? Da me vučeš za nos?" upita maturant.

„Ne, nikako", skromno će Sebastijan. „Uz vašu visinu? Zaboljela bi me ruka!"

Maturant je držao za najpametnije, da što brže nestane.

Tada dotrči Uli. „Sebastijane, treba da dođeš na pokus!"

„Kralj reče, a dječak otrča", deklamirao je posprdno Sebastijan i polagano otrčao.

Pred vježbaonicom su već stajala tri dječaka. Johnny Trotz, pisac božićnoga komada s napetim naslovom „Razred u avionu"; Martin Thaler, prvi đak u razredu i pozorišni slikar u jednoj osobi; i Matija Selbmann, koji je uvijek bio gladan, a naročito poslije objeda, i koji je kasnije htio postati boksač. Žvakao je kolače i pružio Uliju, koji je dolazio sa Sebastijanom, nekoliko okrajaka. „Na!" zamrmlja. „Jedi, da postaneš velik i jak!"

„Da nijesi tako glup", reče Sebastijan Matku, „sada bih uzviknuo: Kako samo može pametan čovjek toliko žderati."

Matija slegne dobrodušno ramenima i nastavi žvakati.

Sebastijan stane na prste, pogleda kroz prozor i zatrese glavom. „Polubogovi već opet treniraju tango".

„Naprijed!" zapovjedi Martin i svih pet dječaka uđe u vježbaonicu. Prizor, koji su ugledali, očito im se nije svidio. Deset je maturanata u parovima plesalo po parketu. Vježbali su za plesni sat. Dugi je Thierbach jamačno od kuharice po-

„Ti majmuni!" zagunđa prezirno Matija

sudio šešir. Naherio ga je na glavi i kretao se kao neka mlada dama, dok ga je partner strašno elegantno držao ispod ruke.

Martin pođe prema glasoviru, uz koji je sjedio lijepi Teodor i do nemogućnosti krivo udarao po tipkama.

„Ti majmuni!", zagunđa prezirno Matija. Uli se sakrio iza njega.

„Moram vas zamoliti, da prestanete", reče uljudno Martin. „Htjeli bismo nastaviti s pokusom Johnnyeva komada."

Plesači stadoše. Lijepi Teodor prekine svoje sviranje i reče s visoka: „Pričekajte milostivo, dok ne budemo više trebali vježbaonicu". Tada ponovo zasvira. A maturanti nastaviše plesati.

Martin Thaler, prvi đak u svom razredu, zacrveni se poput raka. A bilo je nadaleko i naširoko poznato, šta to znači. „Prestanite, molim Vas", reče glasno. „Doktor Bökh nam je dozvolio, da držimo u vježbaonici pokuse svakoga dana od dva do tri sata popodne. Vi to znate sasvim dobro!"

Lijepi se Teodor okrene na svom stolcu. „Kako ti zapravo razgovaraš sa svojim najstarijim školskim drugom? Ha?"

Uli htjede šmugnuti. Nije imao smisla za napete situacije. Ali Matija ga čvrsto primi za rukav kaputa, bijesno pogleda maturante i zamrmlja: „Gle, vraga! Treba li, da dugom Labanu opalim jednu po njuški?"

„Mir!" reče Johnny. „Martin će to već urediti!"

Maturanti su stajali u krugu oko maloga Thalera, kao da ga hoće proždrijeti. Ali lijepi Teodor započe opet svirati svoj tango. Nato Martin gurnu gledaoce, stupi do samoga glasovira i zalupi poklopcem. Maturantima se od začuđenja osušila slina. Matija i Johnny priskoče u pomoć.

No Martin i bez njih svrši. „Vi se imate držati jednako kao i mi postojećih propisa!" poviče uzbuđeno. „Samo si ništa ne uobražavajte, što ste slučajno nekoliko godina stariji od

nas. Pritužite se na mene doktoru Bökhu. Ali zahtijevam, da smjesta napustite vježbaonicu".

Lijepom je Teodoru poklopac glasovira prignječio prste. Njegovo se lice, dražesno poput fotografije, grčilo od bijesa. „No čekaj, moj mladiću!", reče prijeteći. I napusti bojište.

Sebastijan otvori vrata i nakloni se maturantima, koji su odlazili, prisiljeno uljudno.

„Ova gospoda plesači!", primjeti prezirno, kada su izašli. „Okreću se za vrijeme svoga plesnog sata s namazanim gospođicama u krugu i misle, da se zemlja oko njih vrti. Trebalo bi, da radije jednom pročitaju, što piše o ženama Arthur Schopenhauer".

„Ja mislim, da su djevojčice vrlo dražesne", reče Johnny Trotz.

„A ja imam tetku, koja umije da boksa", primjeti ponosno Matija.

„Naprijed, naprijed!" vikne Martin. „Jonatane, pokus može započeti!"

„Dakako", reče Johnny. „Dakle, danas ćemo još jednom zadnju sliku. Ona je još jako slaba. Matko, ti svoju ulogu znaš još uvijek upravo svinjski!"

„Da moj stari znade, da ovdje igram teatar, odveo bi me odmah iz ovoga mučilišta", opazi Matija. „A to i radim samo vama za volju. Jer tko bi inače osim mene mogao da igra Petra, kako? Potom izvadi iz džepa svojih hlača veliku bijelu bradu i objesi je na lice.

Komad, koji je Johnny napisao i koji su namjeravali izvesti u vježbaonici za božićne blagdane, zvao se „Razred u avionu", kako je već rečeno. Imao je pet činova i bio je u neku ruku gotovo proročko djelo. Komad je naime prikazivao

školsku nastavu, kakva će u budućnosti možda i biti. U prvom činu gospodin nastavnik, koga je imao Sebastijan Frank prirodno da predstavlja uz pomoć nalijepljenih brkova, digne se sa cijelim razredom u avionu nad oblake, da bi sat zemljopisa održao na samom mjestu. „Nastava na licu mjesta", glasio je jedan stih u prvom činu. Ali ovaj stih nije potjecao od Johnnya, nego od strašno pametnoga Sebastijana, koji je njime, dok ga je deklamirao, htio da nasmije profesore. Martin, prvi đak u razredu, izradio je kazališne slike, jer je vrlo dobro slikao. Na jednoj je pregradi bio pričvršćen avion, naslikan na bijelom kartonu. Imao je tri propelera i tri motora te jedna pomična vrata, kroz koja se moglo ući u avion (dakle zapravo u pregradu).

Uli von Simmern igrao je ulogu sestre jednoga „đaka u avionu". Od svoje je kume Uršule naručio žensku narodnu nošnju. A kod vlasuljara su Krügera namjeravali da posude plavu vlasulju. Vlasulju s dugim pletenicama. Prošle subote, kada su bili na šetnji, otišli su k njemu i isprobali Uliju vlasulju. Nije ga bilo prepoznati. Savršeno je sličio djevojci. Posudba je stajala pet maraka. Ali brijač je Krüger kazao, da će im vlasulju posuditi u pola cijene, budu li se kasnije, kad dođe do toga, svi kod njega brijali. Naravno da su mu to stalno obećali.

No dakle! U prvom je činu razred odletio. U drugom se činu spustio avion na krateru Vezuva. Martin je strašno lijepo naslikao vatreni brijeg na velikom kartonu. Trebalo je samo odgurati karton pred jednu pregradu, da ne bi Vezuv pao, — i već je Sebastijan, gospodin profesor, mogao da održi svoje srokovano predavanje o prirodi vulkana i da ispituje đake o Herkulanu i Pompejima, rimskim gradovima, koje je zasula lava. Na koncu zapali na plamenu, koji je Martin naslikao kako suklja iz kratera, cigaru, a potom odlete dalje.

U trećem su se činu spustili kod Gizehskih piramida, došetali se do najbližega kartonskog zida i slušali Sebastijanovo predavanje o gradnji ovih ogromnih kraljevskih grobnica. Nato je izišao iz jedne piramide Johnny, kao Ramzes II., naličen kao blijeda mumija. Pri tome se morao dakako sagnuti, jer je karton bio premalen. Ramzes je održao ponajprije slavospjev plodonosnim valovima Nila i blagoslovenosti vode uopće. Poslije se propitao o propasti svijeta, koju mu je prorekao njegov zvjezdoznanac. Veoma se uzrujao, kad je saznao, da zemlja još uvijek postoji, i zaprijetio se, da će zvjezdoznanca smjesta ubiti. Uli, koji je igrao djevojčicu, imao je da ismije staroga egipatskog faraona i da mu rekne, da je zvjezdoznanac već davno mrtav. Nato je Ramzes II. načinio neki čudesni znak, i Uli je potpuno začaran, morao da pođe za njim u piramidu, koja se polako zatvorila. Drugovi, koji ostadoše, morali su najprije biti tužni, ali kasnije ipak otići.

U četvrtom se činu spustio „razred u avionu" na sjeverni pol. Đaci ugledaše zemljinu os kako strši iz snijega i uzmogoše vlastitim očima utvrditi, da je zemlja na polovima spljoštena. Odatle su poslali radio-fotografiju kirhberškom Dnevniku, i slušali kako jedan sjeverni medvjed, koga je predstavljao Matija, preobučen u kožu, recitira dirljivu odu o samoći među snijegom i ledom, stresli mu pri rastanku šapu i odletjeli dalje.

Pomutnjom profesora i jer je aparat zatajio, stigoše u petom i zadnjem činu u nebo. I to k Petru, koji je sjedio pred jelom, čitao kirhberške novine i svetkovao Božić. Pripovijedao im je, da dobro poznaje njihovoga direktora profesora Dr. Grünkerna, da znade, kako mu je i da ovdje gore nema šta vidjeti. Jer nebo je nevidljivo. A ne smiju ni fotografirati.

Profesor upita, da li bi im Petar mogao vratiti malu djevojčicu, koju je Ramzes II. odveo u piramidu. Petar kimne

glavom, izreče neku čarobnu izreku, i Uli se smjesta izvuče iz jednoga naslikanog oblaka.

Silno su se obradovali i zapjevali „Narodi se kralj nebeski".

To će pjevati na božićnoj svetkovini gledaoci, učitelji i učenici, svi zajedno. I tako će se predstava sigurno morati dobro da završi.

Danas su dakle probali zadnji čin. Petar, dotično Matija, sjedio je na stolici ispred naslikanoga božićnog drveta, a ostali su ga — osim Ulija, koji je još bio u piramidi — puni strahopočitanja okružili. Matija se počeše po svojoj dugoj nalijepljenoj bradi i reče, što je najdublje mogao:

U nebo mogu takvi ptići
Dašto samo prividno stići.
Vas nosi amo aeroplan
kroz durbin gledate što se tu zbiva.
Pa ipak znajte: sve je to san
tajne vam neba tama skriva.
Oko njeg zid se diže lijepi,
Vi vidite mene, za drugo ste slijepi.

Martin: To baš treba žaliti duboko.
Sebastijan: Al zbog toga ne će zasuzit nam oko,
ostat ćemo i nadalje slijepi.
Petar: Nebo kakvo jeste, vide mrtvi samo.
Johnny: Da l' smijemo napraviti nešto slika vaših.
Petar: Mi snimati ovdje nikomu ne damo.
Te stvari statuti ne podnose naši.
Istražujte ono što vas k sebi mami
A što se u tami . . .

Matija se zamucao kod zadnje riječi. Bila mu je preteška, a uz to je zaboravio i tekst. Pogleda zbunjeno u Johnnya, kneza

pjesnikâ, nijemo ga moleći za oproštenje. Johnny pristupi k njemu i tiho mu rekne tekst.

„Štima! Imaš potpuno pravo", primjeti Matko. „Ali znaš li ti, da sam opet gladan. A to se uvijek odrazuje na mom pamćenju". Nato se sabrao, nakašljao i nastavio:

Istražujte ono, što vas k sebi mami
A pustite drugo sakriveno u tami.
Poznamo vam ljutnju, kad vam štogod krate
činite se tako, ko da sve baš znate.
Mnogo biste jošte morali vi učit,
da možete od sveg tek dijelak dokučit.

Johnny: Sveti Petar pretjeruje nešto
Mi i nismo radoznali tako,
Mnogima to ne bi bilo lako.
Martin: A glupost je zadovoljstvo često.
Sebastijan: Rekoše nam da vam ništa nepoznato nije
Pa da l' bi se o tom štogod čuti dalo.
Izgubismo jadni jedno dijete malo.
Za Ramzesom pošlo, sad mu trag se krije.
Labirintom ono luta negdje gladno.
Ispod piramide . . .
Petar: Aoj, dijete jadno.
Izreći ću čaroliju
Ona će ga vratit znati
Nemojte me prekidati,
Možda riječi da uspiju . . .
Prošlo nije propalo
Trag je putem ostao
Što bje, neka bude:
Dođi među ljude!

U tom se času širom otvore vrata vježbaonice. Matiji je zastao stih u grlu. Ostali se prestrašeno okrenuše, a Uli znati-

željno proviri iz naslikanoga oblaka, iza kojega je čekao na svoj nastup.

Među vratnicama je stajao jedan dječak. Krvario je u licu i na jednoj ruci. Odijelo mu je bilo poderano. Bijesno je bacio đačku kapu na pod i zaurlao: „Znate li, što se dogodilo?"

„Odakle da to znamo, Fridoline?", upita prijateljski Matija.

„Kad eksternista dođe poslije obuke ponovo u školu i uz to još izgleda tako izbatinan kao ti", primjeti Sebastijan, „onda . . ."

Ali Fridolin mu presiječe riječ: „Mani se sada brbljarija!", poviče. „Realci su mene i Kreuzkamma napali, kad smo išli kući. Kreuzkamma su zarobili. A i zadaćnice za diktat imaju, koje je trebalo da odnesemo njegovom starom na ispravljanje". (Kreuzkammov je naime otac bio profesor njemačkoga jezika na gimnaziji Ivana Sigismunda).

„Vraga, vraga! I zadaćnice su za diktat uzeli?" pitao je Matija.

„Hvala Bogu!"

Martin pogleda svoga prijatelja Johnnya. „Ima li nas dosta?" Johnny potvrdi.

„Onda, naprijed!", zavikne prvi. „Preko plota u vrtnu koloniju. Ali smjesta! Sastat ćemo se kod Nepušača".

Svi pojure iz dvorane. Uli je trčao pored Matije. „Ako nas sada uhvati lijepi Teodor, propali smo" uzdahnuo je.

„Pa ostani ovdje", odvrati Matija.

„Ti si sigurno lud?" zapita dječak uvrijeđeno.

Šest je dječaka prispjelo do ruba parka, popelo se na plot i prebacilo se prijeko. Matija je još uvijek nosio na licu svoju krivu bijelu bradu.

DRUGA GLAVA

sadržaje pobliža obavještenja o Nepušaču; tri pravopisne pogrješke; Ulijev strah pred strahom; ratno vijeće u željezničkom vagonu; odašiljanje glasnika Fridolina; razlog, zbog kojega je Kreuzkamm bio napadnut i bijeg u petero.

Nepušačem su nazivali onoga čovjeka, čije pravo ime nijesu uopće znali. Nijesu ga nazivali Nepušačem zato, što on ne bi pušio; naprotiv on je veoma mnogo pušio. Često su ga posjećivali. Dolazili su mu potajno, i voljeli ga. Voljeli su ga gotovo jednako kao svoga kućnog učitelja, doktora Ivana Bökha. A to znači mnogo.

Nepušačem ga nazvaše, jer je u njegovu vrtu stajao iz prometa povučeni željeznički vagon, u kojemu je i ljeti i zimi stanovao. A taj je vagon imao samo nepušačke odjeljke drugog razreda. Kupio ga je od njemačke državne željeznice za sto i osamdeset maraka, kada se pred godinu dana preselio u vrtnu koloniju; malo ga je preuredio i sada je u njemu stanovao. Male je bijele pločice, na kojima je pisalo „Nepušači", ostavio da vise na vagonu.

Ljeti i jeseni cvjetalo je u njegovu malenom vrtu divno cvijeće. Kad bi svršio s presađivanjem, polijevanjem i plijevljenjem, legao bi u zelenu travu i čitao jednu od mnogih knjiga, što ih je imao. Zimi je naravno najviše živio u svojim kolima. Malom je željeznom peći, čija je modro-crna cijev izvirala

kroz krov i katkada se užasno dimila, grijao svoju smiješnu kućicu.

O Božiću ga je Johnny trebao da obdari. Johnny je ovaj put ostao i o božićnim praznicima u školi, jer je kapetan bio na putu u New-York. Sabirali su novac i nabavili već nekoliko darova: tople čarape, duhana, cigareta i jedan crni pullover. Nadali su se, da će dobro pristajati. Za svaku su sigurnost uglavili, da ga mogu izmijeniti.

Martin, koji je imao vrlo malo novaca, jer su mu roditelji bili siromašni, te imao napola besplatno mjesto u internatu, naslikao je za Nepušača jednu sliku. Zvala se „Pustinjak", a predstavljala je čovjeka, koji sjedi usred šarena cvijeća u jednom vrtu vrtne kolonije. Na plotu su sjedjela tri dječaka i mahala, a on ih je prijazno, a opet tužno, promatrao. Na njegovim su plećima i rukama čučale male povjerljive sjenice i crvendači a svjetlucavi su leptiri plesali kolo nad njegovom glavom.

Bila je vrlo lijepa slika. Martin je na nju utrošio najmanje četiri sata. Trebalo je, da je još samo uokvire.

S ovim je stvarima Johnny trebao da na Badnjak iznenadi Nepušača. Znali su, da će biti potpuno sâm. A to ih je boljelo.

Naveče je uvijek oblačio svoje najbolje odijelo i odlazio u grad. Pripovijedao im je, da daje satove iz glasovira. U to nijesu vjerovali, iako mu nijesu protuslovili. Rudi je Kreuzkamm, koji je bio eksternista i mnogo lutao po gradu, tvrdio, da Nepušač svira svako veče do u kasnu noć glasovir u jednoj gostionici u predgrađu, koja se zvala „K zadnjoj kosti", a da za to dobiva marku pedeset feniga i toplu večeru. To doduše nije bilo dokazano, ali je ipak bilo moguće. Bilo im je svejedno. Sigurno je bilo međutim, da je on bio fin, pametan čovjek i da je vjerojatno u životu imao mnogo nesreće. Nije

Nepušač u svom vrtu pred vagonom

izgledao tako, kao da je od početka bio njegov cilj, da u zadimljenim gostionicama udara šlagere.

Često su ga već potajno pitali za savjet. Naročito onda, kad nijesu htjeli pitati svoga kućnog učitelja. Doktor je Bökh imao nadimak Justus. To na našem jeziku znači: Pravedni. A doktor je Bökh uistinu bio pravedan. I upravo zbog toga su ga toliko i poštivali.

Ali katkada im je trebalo baš savjeta za takve slučaje, gdje je teško odlučiti što je pravo, a što krivo. U takvim se prilikama nijesu usuđivali poći k Justusu, nego bi se brzo popeli preko plota, da pitaju Nepušača.

Martin, Johnny, Sebastijan i Fridolin, ranjeni eksternista, stupiše kroz vrata hladnoga, snijegom prekrivenog vrta. Martin pokuca. Nato iščeznuše u željezničkom vagonu.

Matija i Uli ostadoše pred vratima. „Čini mi se, da stojimo opet pred jednom veličanstvenom tučnjavom", primjeti Matija, pun zadovoljstva.

A Uli reče: „Prije svega moramo uznastojati, da se domognemo zadaćnica za diktat".

„Samo to ne!" odvrati Matija. „Slutim, da sam napravio strašnu kupusaru. Čuj de, mali, piše li se provincia bez j?"

„Ne", odgovori Uli. „Sa j".

„Aha", reče Matija. „To sam već krivo napisao. A svijedočba? sa č?"

„Ne, sa dž."

„A s ije ili sa je?"

„Sa je."

„Pazi, vraga!", primjeti Matija. „U dvije riječi tri pogrješke. To je pravi rekord. Ja sam za to, da nam realci predadu Kreuzkamma, a zadaćnice za diktat da zadrže."

Za časak ušute. Uli se smrzavao, pa je skakao s noge na nogu. Napokon će reći: „Htio bih se uza sve to s tobom mijenjati, Matko. Ja doduše ne pravim toliko pogrješaka u diktatu. A ni u matematici. Ali bih strašno rado imao tvoje slabe ocjene, kad bih k tomu imao i tvoju odvažnost".

„To je savršena glupost", razjasni Matija. „Moju je glupost nemoguće prodrmati. Moj stari može da mi uzme instrukcija, koliko hoće. Svejedno te kučine ne kapiram. A i potpuno mi je svejedno, da otvoreno priznam, kako treba pisati provincia i svijedočba i kuča. Ali što si ti plašivica, poput zeca, u tome se ipak možeš izmijeniti, ako hoćeš".

„Kad bi ti samo imao pojma!", reče utučeno Uli i protrlja ukočene prste. „Što sam već sve poduzimao, da se odučim kukavičluka, to ni krava ne bi podnijela. Svaki put odlučim, da ne ću pobjeći i da ne ću dopustiti da me itko takne. Odlučim to čvrsto kao pećina. Ali jedva što dotle dođem, već i kidnem. Ah, što je to odvratno, kad čovjek osjeća, da mu drugi ništa ne vjeruju!"

„No, ti bi morao jednom nešto učiniti, što bi ih natjeralo na poštovanje", reče Matija. „Nešto sasvim ludo. Da pomisle: Sto mu gromova, taj je Uli prokleti dečko. Temeljito smo se u njemu prevarili. Ne misliš li i ti tako?"

Uli potvrdi, spusti glavu i udari šiljkom od čizama u letvu plota. „Zebem kao pas", izjavi naposljetku.

„Nije ni čudo", reče strogo Matija. „Premalo jedeš. Upravo je sramota. Nemoguće je gotovo i gledati. A osim toga vjerojatno gineš i za kućom, zar ne?"

„Hvala, i to", odvrati Uli tiho. „Samo katkada naveče, gore u spavaonici, kada prijeko u pješadijskoj vojarni trube mirozov". Stidio se.

„A ja sam eto već opet gladan", viknu Matija ljut sâm na sebe. „Jutros sam kod diktata bio također gladan. Najradije

bih bio pitao starkelju profesora Kreuzkamma, da li bi mi mogao posuditi štrucu. Mjesto toga moraš razmišljati, da li se takve glupave riječi pišu sa ije ili sa č."

Uli se nasmije i reče: „Matko, skini napokon s lica svoju bijelu bradu".

„Zaboga, zar još uvijek visi ta strunjača na meni?", zapita Matija. „To je meni slično!" Nato strpa bradu u džep, napravi kolekciju izvrsnih gruda i baci ih svom snagom prema Nepušačevom dimnjaku. Pogodio je dva puta.

U unutrašnjosti su željezničkoga vagona nemirno sjedjela druga četiri dječaka na izlizanim plišastim jastucima. Njihov prijatelj, Nepušač, nije još uopće niti bio star. Trideset i pet godina najviše. Nosio je pohabano športsko odijelo, naslonio se na pomična vrata, pušio malu englesku lulu i uz smiješak slušao opširan izvještaj, koji je podnio o napadaju Fridolin. Konačno je dječak završio.

Sebastijan reče: „Bit će najpametnije, da Fridolin odmah strugne i da kod Kreuzkammovih nedvojbeno utvrdi, je li međutim Rudi došao kući i je li donio zadaćnice za diktat?"

Fridolin skoči i pogleda Nepušača. Ovaj potvrdi. A Martin savjetova: „Ako ne bude Rudija još kod kuće, treba da služavku uputiš, da ne bi profesor ništa saznao".

„A poslije ćeš doći pred Egerlandovu kuću", primjeti Sebastijan. „Ondje ćemo te čekati. A ako banda još nije izručila Rudija i teke, popet ćemo se na Egerlandov krov. Egerland je predvodio napadaj. Njega se moramo držati. Možda ćemo ga uzeti za taoca; onda ćemo pregovarati s realcima i izmijeniti ga za Rudija."

„Dakle dobro", reče Fridolin. „Svi znate, gdje Egerland stanuje, zar ne? Šumarska ulica 17. Dotle do viđenja. Ali da budete ondje!"

„Dobro", povikaše ostali. Fridolin pruži Nepušaču ruku, svu izgrebenu od neprijatelja i zavezanu maramicom, te odjuri van. Ostali su dječaci također ustali.

„A sada mi razjasnite", rekao je Nepušač svojim jasnim umilnim glasom, „kako dođoše Egerland i drugi realci na misao da zarobe sina vašega profesora i zaplijene vaše naučne spise?"

Dječaci su šutjeli. Tada reče Martin: „To je nešto za našega pjesnika. Johnny pripovijedaj!"

I Johnny uze riječ. „Ovaj napadaj ima dugu predhistoriju", razlagao je. „Da su realci s nama zavađeni, to je u neku ruku predhistorijski. I pred deset je godina već moralo tako biti. To je svađa među školama, a ne među đacima. Đaci zapravo izvršuju samo ono, što im propisuje kronika mučilišta. Mi smo prošloga mjeseca, kada smo imali izlaz, zaplijenili na livadama za igranje jednu zastavu. Neku vrstu hajdučke zastave. Na njoj je bila grozna mrtvačka glava. Odbili smo da izručimo plijen. Potom se oni telefonski pritužiše Justusu. Ovaj nam je napravio strahovit lom. Ali i pored toga nijesmo ništa izdali. Tada se zaprijetio: Ne bude li zastava u roku od tri dana u rukama realaca, ne ćemo ga smjeti dvije nedjelje pozdravljati!"

„Čudna prijetnja", primjeti Nepušač i zamišljeno se nasmiješi. „Zar je koristila?"

„Kao suhe šljive", reče Johnny. „Sutradan su već realci opet našli svoju zastavu. Ležala je u školskom dvorištu, kao da je iz oblaka pala."

Sebastijan upade Johnnyu u riječ. „Stvar ima samo jednu kvaku. Zastava je bila malo razderana".

„Malo jako razderana", ispravi Martin.

„I sada će oni htjeti da se krvnički osvete na zadaćnicama za diktat", završi Sebastijan ovo razlaganje, oštroumno kao uvijek.

„No, pođite tad u svoj predhistorijski rat", reče Nepušač. „Možda ću doći na bojište u Šumarsku ulicu, da previjem ranjenike. Moram se samo preobući. A vaš mi se Justus sve više sviđa."

„Da", poviče oduševljeno Martin. „Doktor Bökh je sjajan dečko!"

Nepušač se lako trgne. „Kako se zove vaš Justus?"

„Doktor Ivan Bökh", reče Johnny. „Poznajete li ga možda?"

„Nipošto", odgovori Nepušač. „Prije sam jednoć poznavao nekoga, tko se slično zvao... Ali sad hajte u rat, vi Hotentoti. I ne slomite nikomu hrptenjaču! Ni sebi, a ni drugima. Ja ću još samo da podstaknem svoj kamin i da se presvučem."

„Do viđenja!" povikaše tri dječaka i jurnuše u vrt.

Vani reče Sebastijan: „Kladim se, da poznaje Justusa".

„To nas se baš ništa ne tiče", objasni Martin. „Ako ga hoće posjetiti — sad bar znade adresu."

Vani nađoše Matiju i Ulija. „No, napokon!", mrmljao je Matija. „Uli se već napola smrznuo".

„Ako budete trčali bez prekida, ugrijat ćete se", reče Martin. „Naprijed!"

I svi potrče prema gradu.

TREĆA GLAVA

sadržaje povratak Fridolina; razgovor o najpreprеdenijem razrednom prvaku Evrope; najnoviju srdžbu gospođe Egerland; poslanika, koji ide pješke; neprihvatljive uslove; podesni ratni plan i još podesniji prijedlog Nepušača.

Snijeg je još uvijek padao. Dah se dječaka, koji su trčali, isparivao kao da su pušili debele cigare. Pred fotosima kinematografa „Edena" na Barbarosinom trgu stajalo je nekoliko eksternih četvrtoškolaca. Htjeli su u kino, pa su čekali, dok se otvori.

„Pođite samo polako naprijed!" vikne Martin svojim drugovima. „Ja ću vas već dostići!" I pristupi četvrtoškolcima. „Mogli biste nam učiniti uslugu", reče. „Pustite k vragu kino! Realci su zarobili Kreuzkamma, pa im ga moramo istrći iz pandža.

„Treba li da se odmah pridružimo?" zapita četvrtoškolac Schmitz. Bio je to mali i sav okrugli dečko, te su ga zato prozvali Burence.

„Ne", odvrati Martin. „Ima vremena. Budite, molim za četvrt sata u Majurskoj ulici na uglu Šumarske ulice. Povedite još nekoliko dječaka. Ali razdijelite se, kad pođete. I sakrijte kape. Jer inače će realisti prerano saznati, da nešto spremamo."

„Dobro, dobro, Martine", reče Burence.

„Dakle, pouzdajem se u vas."

„Dobro!", poviču četvrtoškolci. A Martin odjuri sopćući. Dostigne ostale i povede ih — da ih ne bi tko primijetio — zaobilaznim putem u Šumarsku ulicu. Na uglu Majurske ulice stadoše.

Nešto kasnije dojuri Fridolin.

„No, šta je?" zapitaju svi u jedan glas.

„Rudi još nije kod kuće", reče sasvim bez daha. „Služavka na sreću nije tako nepristupna kako izgleda. Objasnit će profesoru, kad bude pitao, da je Rudi pozvan k meni na večeru."

„Stvar postaje ozbiljna", napomene zadovoljno Matija. „Sad ću brzo ući na broj 17 i Egerlanda smrviti u atome."

„Tu ćeš ostati", zapovjedi Martin. „Sa samim nam batinama nije pomoženo. A otkineš li Egerlandu glavu, još uvijek ne ćemo znati, gdje je Kreuzkamm sa zadaćnicama. Pričekaj samo! Trebat ćemo te već!"

„To je nešto za mene", reče Sebastijan Frank, a i pravo reče. „Poći ću onamo kao parlamentarac. Možda ću uspjeti u pregovorima."

„No, baš tako i izgledaš!" nasmije se podrugljivo Matija.

„Iznjušit ću barem, gdje je Rudi", reče Sebastijan. „A i to sigurno nešto vrijedi". I ode. Martin ga otprati komad puta.

Matija se nasloni o svjetiljku, izvuče iz džepa teku obične osmine i stade pomicati usne, kao da broji.

Uli se opet uzeo smrzavati. „Šta to brojiš, Matko?" zapita.

„Svoje dugove", primjeti tužno Matija. „Još ću svoga staroga natjerati na prosjački štap!" I zatvori zadaćnicu, turi je opet u džep pa reče: „Fridoline, posudi mi groš. U službi dobre stvari. Dobit ćeš ga najkasnije prekosutra. Stari mi je

pisao, da je poslao novce za put i osim toga dvadeset maraka. Ako sada ništa ne pojedem, ne ću moći poslije da lemam!"

„To je prosto iznuđivanje", reče Fridolin i dade mu deset feniga.

Matija odjuri kao strijela u najbližu pekarnu. Kad se povratio, zadovoljno je žvakao i stao da nudi drugove. Bile su žemičke. Ali drugovi ne htjedoše jesti. Fridolin je napeto zurio prema uglu ulice. A Johnny Trotz je promatrao neki dućan s kolonijalnom robom, kao da je najmanje Inkino blago u izlogu. Svi su već poznavali tu njegovu slabu stranu. Kod svega, što je promatrao, razrogačio bi oči, kao da to još nikada nije vidio. Zbog toga je valjda i tako malo govorio. Bio je stalno zaokupljen gledanjem i slušanjem.

Najednom zakrene Martin za ugao, mahne im samo glavom i nestane u kući na uglu Majurske ulice. Uli je uživao u Matijinu apetitu, te rekao: „Martin je dečko, što ne? Kako je malo prije isprašio maturante iz vježbaonice!"

„Martin je bez svake sumnje najzgodniji razredni prvak u Evropi", primjeti Matija žvačući. „Ogavno je marljiv, a ipak nije štreber. Otkako je u mučilištu, stalno je prvi u razredu, a sudjeluje ipak u svakoj ozbiljnoj tučnjavi. Ima naime besplatno mjesto i dobiva stipendije, ali jao onomu, tko bi dirnuo u njega! Bili to maturanti ili instruktori ili kraljevi s Orijenta — kad je u pravu, ponaša se kao čopor divljih majmuna".

„Mislim, da se ugledao u Justusa", reče Uli kao da odaje neku veliku tajnu. „Ljubi pravednost, jednako kao i Justus. Vjerojatno se tako postaje valjan čovjek!"

Sebastijan zazvoni u Šumarskoj ulici 17, u trećem katu, kod Egerlandovih. Jedna gospođa otvori i pogleda ga namr-

gođeno. „Ja idem u isti razred s Vašim sinom", reče Sebastijan. „Mogu li da govorim s njime?"

„Pa to je danas kao u golubinjaku?", promrmlja gospođa. „Što se to s tom mlađarijom zbiva? Jedan dolazi po podrumski ključ, da bi spremio svoje rodle. Drugi treba hitno uže za vješanje rublja. A ostali dolaze u stan i prljaju mi sagove."

Sebastijan očisti čizme na slamnatom otiraču i upita: „Je li on sada sâm, gospođo Egerland?"

Ona nevoljko potvrdi i otvori mu vrata. „Tamo je njegova soba!" I pokaza na vrata u dnu hodnika.

„Ah, da ne zaboravim", reče dječak, „jesu li vam već vratili ključ od podruma?"

„I ti bi sigurno htio da spremiš saonice!" gunđala je gospođa.

On zaniječe glavom. „Ne mora baš da bude, draga gospođo Egerland", odvrati i stupi bez kucanja u sobu neprijateljskog kolovođe.

Realac Egerland skoči začuđeno sa stolca. „Što to znači?", zavikne. „Gle gimnastičara!"

„Ja sam u neku ruku poslanik", reče Sebastijan. „Parlamentarac sam i molim, da se to uvaži."

Egerland nabra čelo. „Onda bar sveži bijelu maramicu oko ruke. Inače ćeš gadno proći, ako te se moji ljudi dočepaju!"

Sebastijan izvuče maramicu te primijeti smiješeći se: „To je pitanje!", i sveže je pomoću lijeve ruke i zubi oko desne ruke.

„A šta želiš?" upita Egerland.

„Mi vas molimo, da nam izručite gimnazijalca Kreuzkamma i zadaćnice."

„Što dajete za uzvrat?"

„Ništa", reče Sebastijan hladno. „Naši ljudi već nastupaju i oslobodit će sami uhvaćenika, ako ga dragovoljno ne predate."

Egerland se stao smijati. „Prije svega biste morali znati, gdje je. A onda biste ga tek morali osloboditi. To su dvije stvari, koje traže mnogo vremena, moj dragi!"

„Zabranjujem svaku povjerljivost prema sebi", odvrati hladno Sebastijan. „Ja nijesam tvoj dragi, razumiješ li? Osim toga, slobodan sam da te upozorim, da s Rudijem Krezkammom ne možete ama baš ništa započeti. Zar ga želite danima držati sakrivenog? To bi vam moglo postati vrlo neugodno. Ali na stvar! Koji su vaši uvjeti?"

„Jedan jedini uvjet morate ispuniti!", reče Egerland." „Napisat ćete pismo, da bismo vam izručili uhvaćenika i zadaćnice."

„Inače?"

„Inače ćemo spaliti zadaćnice, a Kreuzkamm će ostati zarobljenik. Već sada ti mogu zajamčiti: Taj će kod nas ostarjeti, ako ne budete htjeli napisati pismo. A nauživat će se osim toga zaušnica baš do sita. Svakih deset minuta šest komada."

Sebastijan reče: „Uvjeti su, samo se sobom razumije, neprihvatljivi. Nalažem ti po posljednji put, da nam izručite bez ikakva uvjeta Kreuzkamma i zadaćnice".

„Ni govora!", odgovori odlučno Egerland.

„Onda je moja zadaća ovdje dovršena", opazi Sebastijan. „Za jedno deset minuta nastupit ćemo, da oslobodimo zarobljenika."

Egerland uzme sa stola neku crnu krpu, otvori prozor, objesi krpu kroz prozor i zaurla u dvorište: „Ahoj!" Zatim zatvori prozor, podrugljivo se nasmije i reče: „Molim lijepo, izvolite doći po njega!"

Neprijateljski se naklone jedan drugomu, i Sebastijan brzo izađe iz sobe.

Kad se vratio k svojim ljudima, baš su stigli četvrtoškolci pod vodstvom Burenceta. Otprilike dvadeset dječaka stajalo je u Majurskoj ulici, smrzavalo se na nožnim prstima i napeto čekalo parlamentarca.

„Zahtijevaju da napišemo list, kojim se izvinjavamo zbog poderane zastave", obavijesti ih Sebastijan. „A osim toga bi htjeli da pismeno zamolimo, da nam izruče uhvaćenika i zadaćnice."

„Pijetlovi već kukuriču", poviče Matija. „Naprijed, djeco! Sasjecimo ih!"

„Gdje je samo Martin?" zapita zabrinuto Uli.

„A gdje je zapravo Kreuzkamm?" upita Johnny Trotz.

„Mislim, da su ga zatvorili u Egerlandov podrum i svezali", primjeti Sebastijan. „Stara gospođa Egerlandova je tako nešto pričala. Tražili su ključ od podruma. I uže za vješanje rublja."

„Dakle naprijed!" poviče Burence. A i drugi su se već jedva suzdržavali.

Uto dojuri Martin. „Naprijed! Već se skupljaju u dvorištu".

Sebastijan je razrednom prvaku podnio izvještaj.

„Gdje si bio cijelo vrijeme?" zapita Uli.

Martin pokaza kuću na uglu Majurske ulice. „Odatle se može vidjeti u Egerlandovo dvorište. Egerland je izvjesio crnu krpu i zaurlao „Ahoj!" I sada nahrupljuje banda iz susjednih kuća".

Ogleda se te počne brojiti. „Dosta nas je", reče umireno.

„Znaš li možda čak i gdje je Kreuzkamm?" zapita ljubomorno Sebastijan.

„Da. U Egerlandovu podrumu. I nekoliko ga realaca čuva. Moramo odmah udariti. Inače će ovih prijeko sve više nadolaziti. Moramo jurišem osvojiti dvorište i zaposjesti podrum. Jedna će polovica, pod Johnnyevom komandom, prodrijeti s ulice u kuću. Druga, pod mojim vodstvom, izvest će od kuće na uglu, u kojoj sam upravo bio preko zida napad sa strane. Ali nekoliko minuta kasnije."

„Molim samo časak", reče netko iza njih. Uplašeno se okrenuše.

Nepušač je smiješeći se stajao iza njih. „Dobar dan", pozdrave ga sa smiješkom svi zajedno.

„To naravno ne ide, što spremate", objasni. „Egerland je skupio blizu trideset dječaka. Baš sam ih sad promatrao. Osim toga, vaš će rat prouzrokovati takav lom, da će biti bruke."

„I obje će škole doznati", reče Uli smrzavajući se, „pa će biti skandala. Pred sam Božić."

Matija strogo pogleda mališana.

„No da, istina je", opazi zbunjeno Uli. „Nije zbog toga što bih se radi sebe bojao, Matko!"

„Što nam dakle savjetujete?" zapita Martin.

„Vidite li gradilište tu prijeko. Izazvat ćete realce, da se ondje s vama pobiju. I nato ćete prirediti borbu u dvoje. Zašto da se svi izmjenično izudaraju? Svaka će grupa imenovati po jednoga zastupnika. Dovoljno je da se dvojica izudaraju. Pobijedi li vaš zastupnik, morat će vam uhvaćenika bezuvjetno predati."

„A ako pobijedi realac?" upita ironički Sebastijan.

„Vraga, vraga!" reče Matija. „Zar si umom šenuo? Samo da brzo još jednu žemičku pojedem!" I zagrabi u svoj džep te stane žvakati. „Realisti će odrediti Wawerku. A toga ću smlaviti s lijevom rukom!"

„Dobro" vikne Martin. „Pokušajte tako. Sebastijane, pojuri i dovuci ih do gradilišta. A mi odlazimo prijeko."

„Napravite za svaku sigurnost čitavo brdo sniježnih gruda", savjetovao je Sebastijan. „Ako bi što krivo pošlo!"

I pojuri za ugao.

ČETVRTA GLAVA

sadržaje borbu u dvoje s tehničkim k. o.; vjerolomstvo realaca; Egerlandov duševni sukob; Martinov tajanstveni ratni plan; više zaušnica u podrumu; hrpicu pepela; dopuštenje da smiju pobijediti i Egerlandov uzmak.

Na jednoj su strani gradilišta stajali „gimnastičari", a na drugoj „realisti". Mjerili su se bijesnim pogledima. U sredini je gradilišta došlo do formalnoga sastanka obih vođa. Sebastijan, koji je vodio pregovore, pratio je Egerlanda. „Naši su protivnici sporazumni s prijedlogom", reče Martinu. „Održat će se borba u dvoje. A kao svoga zastupnika određuju Henrika Wawerku".

„Za nas će nastupiti Matija Selbmann", objasni Martin. „Dvoboj će se smatrati dovršenim, kad jedan od obojice pobjegne iz kruga ili postane nesposoban, da se brani."

Egerland pogleda Wawerku, velikoga čvrstog dječaka. Wawerka namršteno kimne glavom i Egerland reče: „Prihvaćamo uvjete borbe".

„Ako pobijedi naš zastupnik", razjasni Sebastijan, „predat ćete nam bezuvjetno zarobljenika i zadaćnice. A ako pobijedi Wawerka, možete ih zadržati."

„I napisat ćete pismo, kojim se izvinjavate", doda podrugljivo Egerland.

„Onda ćemo nanovo pregovarati", reče Martin. „A u najgorem ćemo slučaju i pismo napisati, ali najprije neka se održi dvoboj."

„Molim vođe, da se vrate k svojim ljudima", vikne Sebastijan.

U tom se času ispraznio prostor među neprijateljskim vojskama. Slijeva je iz redova realaca istupio Wawerka. Zdesna se približavao Matija.

„Ahoj!" vikali su realisti.

„Drž' se!" urlali su gimnazijalci.

I sada su oba borca stajala jedan spram drugoga. Nastala je tišina. Čekali su, da borba počne. Činilo se, da nijedan od obojice ne bi htio prvi započeti.

Najednom se Wawerka munjevito prignuo i srušio protivnika. Matija je pao, koliko je dug u snijeg. A protivnik se bacio na njega i počeo ga udarati.

Realci su urlikali od oduševljenja. Gimnazijalci se prestrašili; a Uli, koji je od zime i uzbuđenja cvokotao zubima, govorio je bez prestanka tiho preda se: „Matko, budi, molim te, vrlo oprezan! Matko, budi vrlo oprezan! Matkice, čuvaj se!"

Međutim je Matija uspio da ščepa Wawerkinu desnu ruku i stao je polako i nemilosrdno savijati. Wawerka je psovao kao kočijaš. Ali to mu nije ništa koristilo. Morao je da popusti, i otkotrljao se u stranu. U tom je času Matija zgrabio Wawerkinu glavu i zarinuo protivniku lice duboko u snijeg. Realac se bacakao nogama, nestajalo mu zraka.

Iznenada ga je Matija ostavio, skočio tri koraka natrag i čekao novi napadaj. Lijevo mu je oko bilo natečeno. Wawerka se stenjući digao, ispljunuo pola kile snijega i bijesno srnuo na Matiju. No, ovaj se spretno sagnuo, pa je realac kao štuka odletio preko njega. Ponovo u snijeg. Gimnazijalci

su se smijali i trljali ruke. Matija se okrenuo k svojim prijateljima i poviknuo: „Sad ću tek da počnem!"

Wawerka se pridigao, stisnuo pesnice i čekao. Matija se približio, zamahnuo i udario. Realac je vraćao udarce. Matko je ponovno udarao. I tako su se neko vrijeme mlatili, a da nije bilo vidljivih prednosti ni za jednoga ni za drugoga. Onda se Matija pognuo. Wawerka je spustio pesnice, da bi zaštitio tijelo. Ali Matko se hitro ispravio, udario i pogodio realca u nezaštićenu bradu.

Wawerka je zateturao, počeo se kao pijan vrtjeti u krugu i nije više smogao snage da digne ruke. Bio je gotov.

„Naprijed, Matko! vikne Sebastijan. „Svrši potpuno s njime!"

„Ne", odgovori Matija. „Neka se najprije još malo oporavi."

Wawerka se teškom mukom sagnuo i natrpao u svoj ovratnik dobru porciju snijega. To ga je opet osvijestilo. Stisnuo je ponovno pesnice i pojurio na Matiju. Ovaj je otskočio u stranu. A Wawerka je projurio kraj njega. Realci su urlikali „Ahoj!" Wawerka zastane, okrene se kao bik u areni, i progunđa: „Navali, ti ušljivče!"

„Odmah!", reče Matija. Približio se i pesnicom zviznuo protivnika pod nos. Wawerka je odvraćao, sav izvan sebe od bijesa. Lice mu je bilo nezaštićeno, pa je dobio takav udarac za uho, da je odmah sjeo. No brzo se digao i pojurio na Matiju. Ali ovaj ga je dočekao s nekoliko zaušnica, da je sve zvonilo. Međutim, zaušnice nijesu više bile potrebne. S njime je bilo potpuno svršeno. Matija je uhvatio nemoćnoga protivnika za ramena, okrenuo ga i dao mu nogom u tur. Kao navijena automatska lutka otskakao je Henrik Wawerka iz kruga prema sredini zanijemjele skupine realaca. Da ga nijesu zadržali, sigurno bi i dalje još oteturao.

Matiju su oduševljeno dočekali. Svi su se s njim rukovali. Uliju se lice sjalo od sreće. „I strah sam zbog tebe izdržao!" reče. „Je li te jako boli oko?"

„Ni zere", zamrmlja ganuto pobjednik. „Jesi li uostalom spremio moju zadnju žemičku?" Mali mu dade vrećicu, a Matija počne opet žvakati.

„A sad ćemo još brzo izvući Kreuzkamma?" poviče Burence.

Međutim se sasvim drukčije dogodilo. Pojavio se Egerland zbunjena lica i rekao: „Strašno mi je žao. Moji ljudi ne će da vam izruče zarobljenika!"

„Ma to je nemoguće", primjeti Martin. „Zar nijesmo to još prije sasvim tačno uglavili? Ne možete valjda jednostavno pogaziti svoju riječ!"

„Sasvim se s tobom slažem", odvrati utučeno Egerland. „Ali moji mi odriču poslušnost. A protiv toga ništa ne mogu."

Martin se opet zacrveni poput raka. „To je nevjerojatno!" poviče sav izvan sebe. „Zar ovi dečki nemaju uopće u srcu poštenja?"

„Gle, vraga! Da sam to znao", reče Matija žvačući, „napravio bih bio od Wawerke čvarke. Uli, kako se piše čvarak?"

„S tvrdo č", odgovori Uli.

„Bio bih od njega napravio čvarke s tvrdo i s mekano ć", reče Matija.

„Cijela mi je stvar užasno neugodna", reče Egerland. „Slažem se doduše s vama, ali ipak moram držati sa svojim ljudima. Zar ne?"

„Naravno", reče Sebastijan. „Baš si nasjeo. Ti si tipičan primjer za sukob dužnosti. Toga je već češće bilo!"

Nepušač se polagano približavao gradilištu, kimnuo Matiji i raspitivao se, o čemu se zapravo radi. Sebastijan mu je objasnio stanje stvari. „Sto mu gromova!", reče Nepušač. „Zar ima među današnjim dječacima i takvih nikogovića. Žao mi je, Martine, što sam vam predložio borbu u dvoje. Nešto je takvo, naravno, moguće samo među poštenim ljudima!"

„Potpuno ste u pravu, gospodine", odvrati Egerland. „Jedino, što mogu učiniti, jest to, da se kao talac stavim na raspoloženje gimnaziji. Martine Thaleru, vaš sam zarobljenik!"

„Bravo, moj dječače", reče Nepušač. „Samo to nema ni najmanje smisla. Koliko će još dječaka biti danas zatvoreno?"

„Dobro je", reče Martin. Njegovo je lice bilo ozbiljno i blijedo. „Ti si fin dečko. Vrati se svojim ljudima i saopći im, da ćemo ih napasti za dva minuta. Bit će to uostalom posljednja borba između nas i vas. S vjerolomcima se ne želimo više boriti! Odsad ih možemo samo prezirati!"

Egerland se nijemo naklonio i odjurio. Martin je hitro oko sebe skupio dječake i tiho im rekao: „Ded sad dobro pazite! Za dvije ćete minute otpočeti borbu s grudama, ali vrlo mlitavo. Vodstvo će preuzeti Sebastijan. Jer Matija, Johnny Trotz i ja spremamo se na mali izlet. Jao vama, ako pobijedite prije nego što se vratimo. Imate dužnost, da ovdje zadržite realce. Smijete čak i malo uzmaknuti. Neka vas progone!"

„Za mene je to previše duboko, ne razumijem, što hoćeš", primijeti Burence, sagne se i počne da mijesi grude od snijega.

„Izvanredan plan", reče Sebastijan s puno priznanja. „Pouzdaj se, pouzdaj u mene. Ja ću već ovdje pripaziti."

Uli, koji bi najviše volio da bude s Matijom, pristupi k Martinu: „Zar ne smijem s vama?"

„Ne", odgovori Martin.

„Ali Uli!" vikne Sebastijan. „Ta ti treba da ostaneš ovdje i da pomogneš pri uzmicanju! To ti bar tako dobro umiješ!"

Uliju se oči napune suzama.

Matija zamahne kao da će Sebastijana satrti. „Drugi puta", progunđa nato. „Neću da se sada bavim privatnim poslovima".

Od prijeka doletješe prve grude. Sebastijan izda zapovijedi. Bitka je otpočela.

Nepušač reče Uliju: „Glavu gore, mali". Drugima samo kimne glavom. „A sad počnite s tučnjavom, klipani! Imate Martina, pa vam ne treba mene".

„U redu!" zaurlaju svi. I Nepušač pođe, dok su oko njega zviždale grude snijega, dobroćudno i zamišljeno svojoj kući. U svoj željeznički vagon.

Sebastijan je trčao od jedne skupine k drugoj. Gimnazijalci su bili zbog vjerolomstva sasvim izvan sebe i najradije bi bili realce smrvili. Burence bijaše naročito nestrpljivo. „Izdaj već jednom zapovijed za — juriš", htjede reći. Ali neprijateljska mu gruda prsne usred usta. Burence se zabezeknuo. Ostali su se četvrtoškolci stali smijati.

„Ti doduše nijesi kapirao, zašto ne smijemo sada pobijediti", reče Sebastijan. „Ali pokoravati se moraš ipak!" Iza toga potraži očima Ulija. Ovomu su se ruke smrzavale, te ih je turio u džepove od hlača. Kad je primijetio da ga Sebastijan gleda, brzo je izvadio prste i prionuo za posao.

Za to su vrijeme Martin, Johnny i Matija jurili duž Majurske ulice, nestali u kući na uglu, utrčali u dvorište, prebacili se preko zida i stajali pred dvorišnim ulazom kuće, u kojoj je stanovao Egerland.

„Tamo su podrumska vrata", šapne Martin. Matija digne oprezno kvaku i njih se trojica tiho spuste niza skliske stepenice. U potpunu tamu. Zaudaralo je po starim krumpirima.

Pipali su po uskim, niskim hodnicima. Nekoliko je puta trebalo i zaokrenuti. Uto povuče Johnny Martina za rukav. Stali su, jer je pobočni hodnik bio osvijetljen. Polako se prikradu bliže i začuju strani dječački glas.

„Kurte" govorio je glas, „prošlo je opet deset minuta!"

„No, onda ćemo malo nastaviti svoj posao", primjeti drugi strani glas. „Već me ruke bole". U tom se času čuo glasan prasak, šest puta za redom. A poslije se opet sve primirilo kao u grobu.

„Najviše se čudim, što se ne stidite", reče iznenada treći.

„To je Kreuzkamm", prošapće Johnny. Puzali su dalje, sve dok ne spaziše, o čemu se radi. Iza prislonjenih su vrata od dasaka stajala dva realca, a na jednom je starom, klimavom kuhinjskom stolcu sjedio Rudi Kreuzkamm. Bio je svezan užetom za vješanje rublja, nije mogao da pomakne nijedno udo i imao je naravno crvene obraze. Na jednom su stolu gorjeli ostaci od triju svijeća. A u najdonjem je uglu, između drva, cigala i ugljena, bio prislonjen bor. Egerlandov ga je otac kupio prije dva dana.

„Odužit ću vam se, čim me moji prijatelji oslobode", reče bijesno Kreuzkamm.

„Dotle možeš popljesniviti", primjeti jedan realac.

„Najkasnije za jedan sat nanjušit će, gdje sam", odvrati uvjereno Kreuzkamm.

„Znači, da imaš još lijepu porciju suhih šljiva da pojedeš", reče drugi. „Svakih deset minuta šest komada, to iznosi u jednom satu trideset i šest."

„Primijenjena matematika", vikne prvi i stane se smijati, da su se podrumski zidovi tresli. „Možda će tvoji ljudi i prije stići, šta?"

„Vjerojatno", reče Kreuzkamm.

„Zato ćemo ti za svaku sigurnost odmah još prilijepiti pola tuceta. Kao neki predujam. Kurte, ded se pokaži!"

Realac, koji se zvao Kurt, pristupi sasvim do Kreuzkammova stolca, podigne lijevu ruku i opali. Poslije podigne desnu ruku, opali ponovo i reče: „To su bile dvije!" Iza toga podigne opet lijevu ruku, — no u tomu je već času stigao Matija do njega, pa je treću zaušnicu dobio sâm Kurt. Odletio je uz prasak u Egerlandov bor, sjeo među borovim iglama i držao urlajući svoj lijevi obraz. Drugoga je realca Martin ščepao u dupli nelson, tako da je ovaj i onijemio i obnevidio. A Johnny je odvezao natečenoga Kreuzkamma.

„Brzo!" vikne Martin, „za dvije minute treba da budemo opet na gradilištu!"

Rudi se Kreuzkamm protegnuo i uspravio. Sve su ga kosti boljele. Obrazi su mu bili tako nabuhli, kao da je imao knedlu u ustima. „Od pola dva sjedim na ovom stolcu", reče i raspali po njemu. „A sada je oko četiri. I svakih deset minuta po šest zaušnica".

„To doista nije šala", prizna Matija i uzme uže za vješanje rublja. Potom namjeste realce tako, da su bili leđima jedan drugomu okrenuti i vrlo ih savjesno svežu.

„Tako", reče Martin. „A sad brzo vrati klipanima zaušnice! Dva i po sata iznosi sto i pedeset minuta. Koliko je to zaušnica, Kurte?"

„Devedeset komada" odgovori Kurt plačući. „Četrdesetpet komada svakomu."

„Toliko vremena uopće nemamo" primjeti Matija. „Ja ću svakom opaliti samo jednu jedinu zaušnicu. To je upravo toliko kao da ste od Rudija primili devedeset". Tada počne da tuli i drugi realac.

„Rudi, a gdje su zadaćnice?" upita Martin.

Kreuzkamm pokaže na jedan kut.

„Ne vidim ih", reče Martin.

„Treba da bolje pogledaš", odgovori Kreuzkamm. U kutu je ležala rpa pepela. Razabrati se moglo tek nešto papira, koji se pretvorio u ugljen, i okrajak plavoga omota.

„Sveti Bonifacije!" uzvikne Matija. „Zar su to naše zadaćnice?"

Kreuzkamm potvrdi. „Spalili su ih pred mojim očima!"

„No, tvoj će se stari vrlo radovati", reče Martin. Potom uzme svoju maramicu, zgrne u nju pepeo, brižljivo je zaveže i turi spaljene zadaćnice u džep od hlača.

„Moglo bi da bude veselo", opazi Johnny.

Matija je zadovoljno trljao ruke. „Poklonit ću urnu za pepeo!", objasni. „I pokopat ćemo zadaćnice u Nepušačevu vrtu. Moli se za tihu sućut!"

Martin je nešto premišljao i rekao: „Rudi, odjurit ćeš odmah kući. Bude li te otac pitao za zadaćnice, reći ćeš da su u školi. A ja ću mu ih sutra ujutro predati na prvom satu. Dobro? Drugo ne ćeš ništa reći. A mi ćemo još samo brzo izlemati realce na gradilištu i onda ćemo odmagliti kući. Lijepi nas Teodor sigurno već očekuje. Naprijed!"

Izašli su iz podruma. Jedino je Matija zaostao. Dok su se drugi penjali uza stepenice, začuše glasan prasak, dva puta, jedan za drugim. A iza toga zatulišе oba dječaka, kao pobješnjeli psi. U dvorištu sustigne Matija svu trojicu. „Tako, sad će im biti dosta!", primjeti. „Ti sigurno više nikada ne će zatvoriti nijednoga gimnazijalca!"

Kreuzkamm se oprostio od njih na kućnim vratima. „Mnogo vam hvalim", reče i pruži im ruku. „Svršite sretno posao!"

„U redu!" uzviknu drugovi i pojure za ugao. Kreuzkamm je oprezno opipavao svoje obraze, kimao glavom i otrčao kući.

Pred gradilišnom se ogradom Martin zaustavio. — „Johnny", reče, „odjuri k našim ljudima i vikni Sebastijanu: Sada smijete pobijediti. Je li to jasno? I odmah ćete izvršiti juriš. Čim budete u borbi prsa o prsa, napast ćemo Matija i ja rulju s leđa. Bjež'!"

Johnny je odjurio, kao da se radilo o životu. Matko i Martin nepomično su zurili kroz pukotinu gradilišnoga plota. Sebastijan i drugovi pustiše, da ih odguraju u ugao. Grude su udarale poput grăda. Realci su vikali „Ahoj!" i osjećali se već pobjednicima.

„Vidiš li gdje Ulija?" zapita Matija.

„Ne vidim ga", reče Martin. „Pozor Matko! Preko plota!" Preskočiše ga i prispješe na sekundu tačno. Sebastijan je dobro izvršio svoj zadatak. Gimnazijalci su sasvim iznenada navalili, a realci su uzmicali pred navalom. Matija i Martin pojure preko praznoga gradilišta i počnu s leđa mlatiti realce, koji su uzmicali. Mnogi su od njih ostali od straha u snijegu.

„Udri!" odjekivalo je sa svih strana. Gdjegod se Matko pojavio, neprijatelji su uzmicali. Bježali su pojedince. Bježali u gomilama. Samo se Egerland još borio. Krvario je; lice mu je bilo natmureno i odlučno, te je izgledao kao neki napušteni, nesretni kralj. Burence je pojurilo na njega. Ali Martin stane pred neprijateljskoga vođu i vikne: „Njemu dopuštamo slobodan uzmak. On je jedini bio pošten i hrabar do kraja!"

Egerland se okrenuo i napustio bojište utučen i osamljen.

Uto naiđe Fridolin na prijatelje. „Je li Kreuzkamm oslobođen?"

Martin potvrdi glavom.

„A zadaćnice?" zapita Burence radoznalo.

„Njih imam u maramici", reče Martin, i pokaže ostatke grupi, koja se s puno strahopočitanja zapanjila.

„A gdje je Uli?", zapita Matija.

Burence pokaže s palcem otraga. Matija pojuri do posljednjega ugla u gradilištu. Uli je sjedio na jednoj gredi i zurio u snijeg.

„Što se dogodilo, mali?" zapita Matija.

„Ništa naročito", odgovori Uli tiho. „Opet sam kidnuo. Baš kad je Wawerka naletio na mene. Htio sam sasvim sigurno da mu podmetnem nogu. No, kada sam ugledao njegovo lice, bilo je gotovo."

„Da, u njega je grozan izraz lica", primjeti Matija. „I meni je skoro pozlilo, kad je na mene navalio!"

„Htio bi me utješiti, Matkice!", reče Uli. „Ali ja ne ću tako dalje! Doskora se mora nešto dogoditi!"

„No, sada hajde!", reče Matija. „Dečki baš napuštaju bojište."

I oba nejednaka prijatelja pritrčaše k drugovima. Trčeći bez prekida, vraćali su se u školu. U susret lijepom Teodoru.

*

Potučena se vojska realaca skupila u dvorištu Šumarske ulice broj 17. Čekali su na Egerlanda. Ovaj je ozbiljno stupio među njih i rekao: „Oslobodite zarobljenika!"

„Na to i ne mislim", vikne Wawerka.

„Onda radite, što hoćete!" reče Egerland. „I tražite si drugoga vođu!" Ne pogledavši ni jednoga od njih, ušao je u kuću.

Ostali pojuriše galameći u podrum. Htjeli su da iskale svoju srdžbu na zarobljeniku.

Mjesto jednoga zarobljenika nađoše dvojicu! U tom času svi se zabezeknuše i zastidješe.

PETA GLAVA

sadržaje razmatranje o tome, zašto imaju ljudi glave; ponovni susret s lijepim Teodorom; raspravu o kućnom redu; neočekivano priznanje; primjerenu kaznu; dužu priču kućnoga učitelja; i to što su dječaci poslije toga rekli.

Bilo je već kasno popodne; nešto više od pet sati. Snijeg nije više padao. Ali teški su sumporno-žuti oblaci visjeli na nebu. Zimsko se veče spuštalo na grad; bilo je to jedno od posljednjih večeri pred najljepše veče u godini, pred Badnjak. Čovjek nije mogao da pogleda ni u jedan prozor na kućama, a da pri tome ne pomisli, da će za nekoliko dana goruće svijeće s božićnih drvca bacati svoje svijetlo na tamne ulice. I da ne zaželi, da u tom času bude kod kuće, kod roditelja, pod vlastitim božićnim drvcem.

Osvijetljeni su dućani bili krcati s borovima i ukrasnim staklom. Odrasli su trčali s paketima iz jednoga dućana u drugi i vanredno se tajanstveno držali. Zrak je mirisao po medenjacima, kao da su ulice bile s njima popločene.

Pet je dječaka sopćući trčalo uz brijeg. „Ja ću dobiti boksačku loptu za Božić!", reče Matija. „Justus će sigurno dopustiti, da je u vježbaonici isprobam. Čovječe, to će biti događaj!"

„Tvoje je oko postalo još manje", primijeti Uli.

„Ne smeta. To spada zvanju!"

Približavali su se školi. Škola se mogla već i vidjeti. Bila je visoko nad gradom. Sa svojim je osvijetljenim katovima bila nalik na ogromni prekooceanski parobrod, koji noću plovi morem. Sasvim gore u lijevom tornju svijetlila su se dva samotna prozora. Tamo je stanovao doktor Ivan Bökh, kućni učitelj.

„Imamo li što iz matematike?" zapita Johnny Trotz.

„Da", reče Martin. „Primjenjene zadatke iz kamatnoga računa. Ali ti su zadaci veoma lagani. Izradit ću ih poslije večere!"

„A ja ću ih sutra od tebe prepisati", primjeti Sebastijan. „Šteta vremena. Sad baš čitam jedno djelo o nasljeđivanju. To je mnogo zanimljivije. Tu su na primjer držali kuniće tako dugo u potpuno tamnim podrumima, sve dok životinje nijesu oslijepile. A i njihove su mlade ostavili u podrumima. Kad su se okotili, mogli su još da gledaju. Ali, naravno ne dugo. A njihovi mladi, dakle unuci prvih, ostali su uopće zauvijek slijepi. No zato su im narasle dvostruko duge dlake na brkovima. Za osjet i opip."

Dječaci su dahtali uz brijeg. Snijeg je škripao pod njihovim nogama.

„To je svinjarija", reče Matija. „Nije u redu zatvarati kuniće, da bi oslijepili. Jer šta će im dugi brkovi?"

„Radi tebe ne bi uopće niti trebalo znanosti", odgovori s visoka Sebastijan. „A i glava bi ljudima trebala, kad bi bilo po tvojemu, samo zato, da bi mogli po njoj udarati!"

„Jezik za zube!" vikne Martin. „Tu smo".

Pred vratima je škole netko hodao amo tamo i pušio cigaretu. Bio je lijepi Teodor. „Tu su napokon naša draga dječica", reče zlobno. „Potajno ste bili u kinu, što ne? Vjerojatno je bilo vrlo lijepo. Da bi se isplatila kazna!"

„Bio je divan film", slaže Sebastijan. „Glavni je glumac bio neobično sličan vama. Samo ipak nije bio tako lijep."

Matija se nasmijao, ali Martin reče: „Molim te, mani se svojih gluposti, Sebastijane!"

„Naravno, i ti si među njima", vikne lijepi Teodor i učini se kao da tek sada vidi Martina. „Da se takvom klipanu, kakav si ti, daju stipendije, to ipak ne ću nikada razumjeti!"

„Nemojte samo očajavati", primjeti Johnny. „Ta još ste mladi."

Lijepi je Teodor izgledao, kao da će se raspuknuti od bijesa. „No, pođite sa mnom, ptičice! Gospodin vas doktor Bökh već željno iščekuje". Uspinjali su se uza zavojne stepenice u kulu. Maturant je išao poput policajca za njima, kao da se bojao, da bi mogli ponovno šmugnuti.

Minutu su kasnije svi zajedno stajali u Justusovoj radnoj sobi. „Tu su bjegunci, gospodine doktore", reče lijepi Teodor. Glas mu je bio sladak kao med.

Bökh je sjedio kod pisaćega stola i promatrao petoricu petoškolaca. Nijedna crta na njegovu licu nije odavala, što misli. A dječaci su izgledali upravo opasno. Matija je imao natečeno oko. Sebastijanove su hlače bile razderane na koljenima. Ulijevo lice i ruke bile su od zime modrocrvene. Martinova je kosa bila raščupana i visjela mu preko lica. A Johnnyeva je gornja usna krvarila. U jednoj je grudi, od onih koje su ga pogodile, morao biti kamen. A snijeg se topio s pet pari cipela i pravio pet malih lokvica.

Doktor Bökh ustane i pristupi k optuženicima. „Kako glasi dotični član kućnoga reda, Uli?"

„Učenicima je internata zabranjeno, da napuste školsku zgradu osim za vrijeme izlaza", odgovori bojažljivo mali.

„Ima li kakvih iznimnih slučajeva?" zapita Bökh. „Matija!"

„Dakako, gospodine doktore" izjavi Matko. „Ako koji član zbora zapovjedi ili dopusti, da se izađe iz škole."

„Koji vam je od gospode dopustio da izađete u grad?" zapita kućni učitelj.

„Nijedan", odvrati Johnny.

„Po čijem ste dopuštenju izašli?"

„Odmaglili smo bez dopuštenja", objasni Matija.

„Nije bilo tako", reče Martin. „Nego sam ja naredio drugovima, da pođu sa mnom. Ja sam jedini za to odgovoran!"

„Tvoja mi je sklonost, da preuzmeš na sebe odgovornost dovoljno poznata, dragi Martine", reče strogo doktor Bökh. „Nije u redu, da to pravo zloupotrebljuješ!"

„Nije ga zloupotrijebio", uzvikne Sebastijan. „Morali smo u grad. Bilo je izvanredno hitno."

„Zašto nijeste od mene, od svoga pretpostavljenoga, zatražili dopuštenje?"

„Vi biste nam bili uskratili dopuštenje zbog kućnoga reda. A onda bismo i pored zabrane morali odjuriti u grad. To bi bilo još mnogo neugodnije!"

„Šta? Vi biste bili otišli, sve kad bih vam to bio i zabranio?", zapita Justus.

„Dakako", odgovore sva petorica.

„Na žalost", pridoda tihim glasom Uli.

„To je naprosto krajnja drskost, gospodine doktore!" primijeti lijepi Teodor i potrese glavom.

„Ne sjećam se, da sam Vas pitao za Vaše originalno mišljenje", reče doktor Bökh. A lijepi Teodor pocrveni kao rak. „Zašto ste morali u grad?" zapita učitelj.

„Opet zbog realaca" izjavi Martin. „Napali su jednoga našeg eksternistu. Ovaj je eksternista iščeznuo zajedno sa zadaćnicama za diktat, koje je trebao da odnese gospodinu

Pred Justusom.

profesoru Kreuzkammu na ispravljanje. Drugi nam je to eksternista javio. Bilo je posve jasno, da moramo onamo, da oslobodimo zarobljenika!"

„Pa jeste li ga oslobodili?" zapita profesor.

„Dakako", poviknu njih četvorica. Uli je šutio. Smatrao se nedostojnim, da odgovori na pitanje.

Doktor je Bökh pažljivo promatrao Johnnyevu rasječenu gornju usnu i Matijino natečeno oko.

„Je li tko ozlijeđen?", upita poslije.

„Ni govora!" reče Matija. „Nitko!"

„Samo zadaćnice..." primijeti Sebastijan. Martin ga je tako bijesno pogledao, te je zastao.

„Što se dogodilo sa zadaćnicama?" zapita Justus.

„Spalili su ih u jednom podrumu pred očima svezanoga zarobljenika", reče Martin. „Našli smo još samo pepeo!"

„Martin ima pepeo u svojoj maramici!", objasni veselo Matija.

„I urnu ću za njih nabaviti!"

Doktor Bökh neprimjetno trznu licem. Desetinu se sekunde smješkao. Onda je opet postao ozbiljan. „A što će sada biti?" zapita.

„Sutra ću napraviti popis", reče Martin. „I svaki će mi razredni drug reći svoje ocjene, koje je sve od Miholja imao u diktatima. Upisat ću sve ocjene i predat ću potpuni popis gospodinu profesoru Kreuzkammu na početku sata. A zadnji, još neispravljeni diktat, morat ćemo još jednom napisati."

„Gle, vraga!" zašapće Matija i strese se.

„Ne znam, da li će se profesor Kreuzkamm s time zadovoljiti", reče Justus. „A i sve ocjene vjerojatno niti ne znate napamet. Ali i pored toga moram vam reći, da odobravam vaš postupak. Besprijekorno ste se ponijeli, klipani!"

Pet se dječaka sjalo kao pet malih punih mjesecâ. Lijepi je Teodor pokušao, da se nasmiješi. Ali pokušaj nije uspio.

„Ipak je protupropisno" reče Bökh, „što ste bez dopuštenja napustili školu. Sjednite na divan! Umorni ste! Promislit ćemo, što se dade učiniti."

Pet je dječaka sjelo na divan i promatralo svoga Justusa s potpunim povjerenjem. Maturant je jedini stajao. Najradije bi bio pobjegao. Doktor je Bökh šetao po sobi gore dolje i napokon rekao: „Slučaj bi se mogao i sasvim stvarno prosuditi, a tada ne bi trebalo ništa drugo učiniti, nego utvrditi, da ste izašli bez dopuštenja. Koja je kazna za to određena, Sebastijane?"

„Zabrana izlaza — četrnaest dana", odgovori dječak.

„Ali u obzir bi se mogle uzeti i popratne okolnosti", nastavi Justus. „Ako se to učini, onda je izvan svake sumnje, da ste kao dobri drugovi doista morali u grad, pa ma šta stajalo. Vaš bi prestupak bio onda samo u tome, što ste zaboravili zatražiti dopuštenje."

Prišao je k prozoru i gledao napolje. Okrenuta je lica rekao: „A zašto me nijeste pitali? Zar imate tako malo povjerenja u mene?" Okrenuo se. „U tom slučaju i sâm zaslužujem kaznu! Jer sam i ja kriv za vašu pogrješku!"

„Nemojte tako, dragi gospodine Justuse", vikne Matija sav izvan sebe, ali se brzo ispravi i zbunjeno primjeti. „Nemojte tako, dragi gospodine doktore. Tâ vi jamačno znate, koliko vas mnogo..." Ali ne uzmogne da dovrši. Stidio se da prizna, koliko vole ovoga čovjeka kod prozora.

Martin reče: „Premišljao sam časak, prije nego što smo odjurili, da li da vas pitamo. Ali meni se činilo, da bi to bilo krivo. Ne radi povjerenja, gospodine doktore. Ni sâm ne znam, zašto sam to propustio".

To je bilo opet nešto za prepametnoga Sebastijana. „Stvar je posve logična", objasni. „Bile su samo dvije mogućnosti. Ili da odbijete našu molbu; a onda bismo morali raditi protiv vaše zabrane. Ili da nas doista pustite; a u tom biste slučaju vi bili odgovorni, ako bi se komu što dogodilo. I ostali bi profesori i roditelji udarili po vama!"

„Tako je otprilike", reče Martin.

„Izgleda mi, da upravo bolujete od odgovornosti", odvrati profesor. „Nijeste me dakle pitali samo zato, da mi prištedite neugodnosti. No lijepo! Zato treba, da dobijete kaznu, koju tako vruće želite. Uskraćujem vam prvi popodnevni izlaz poslije praznika. I tako će biti zadovoljeno kućnom redu. Je li?" Bökh je promatrao ispitujućim pogledom maturanta.

„Samo se po sebi razumije, gospodine doktore", požuri da izjavi lijepi Teodor.

„A to popodne, koje će biti posvećeno kazni, bit ćete sva petorica moji gosti, ovdje gore u kuli. Bit će malo brbljanja uz kavu. To doduše ne stoji u kućnom redu. Ali ne vjerujem, da se može tomu što prigovoriti. Zar ne?" Opet je promatrao maturanta.

„Nipošto, gospodine doktore", ljubazno zapjeva lijepi Teodor. Najradije bi bio puknuo.

„Primate li kaznu?" zapita Bökh.

Dječaci radosno potvrde glavom i gurnu jedan drugoga laktom u rebra.

„Sjajno", uzvikne Matija. „A hoće li biti i kolača?"

„Nadajmo se pouzdano", odvrati Justus. „ A prije nego što vas sad izbacim, ispripovijedat ću vam jednu malu priču. Potajno naime slutim, da još uvijek nemate u mene onoliko povjerenja, koliko bi trebalo da imate i koliko bih želio!"

Lijepi se Teodor okrene i htjede, da na vršcima prstiju nečujno iščezne.

„Ne, ne, ostanite samo ovdje!" vikne Bökh. Pri tom sjedne za pisaći stol i tako okrene stolac, da je mogao gledati kroz prozor van u zimsko veče.

„Otada je prošlo otprilike dvadeset godina", počeo je da pripovijeda. „U ono je vrijeme bilo u ovoj kući već ovakvih dječaka, kakvi ste vi. A bilo je već i veoma strogih maturanata. Bio je i jedan kućni učitelj. A stanovao je baš u istoj ovoj sobi, u kojoj sada sjedimo ... O jednom od onih malih petoškolaca, koji su pred dvadeset godina spavali u vašim željeznim krevetima i na vašim mjestima sjedili u razredu i blagovaonici, pripovijeda ova priča. Bio je valjan, marljiv dječak. Znao je, da se buni protiv nepravde kao Martin Thaler. Tukao se, kad je trebalo, kao Matija Selbmann. Noću je međutim sjedio uz rub prozora u spavaonici i čeznuo za kućom kao Uli von Simmern. Čitao je strašno pametne knjige kao Sebastijan Frank. I sakrivao se katkada u vrtu kao Johnny Trotz."

Dječaci su nijemo sjedili na divanu jedan pored drugoga i pobožno slušali.

Doktor Bökh nastavi: „Međutim se jednoga dana majka ovoga dječaka teško razboljela. Doveli su je iz maloga rodnog mjestanca — jer bi ondje sigurno umrla — u kirhberšku bolnicu. Znate, gdje je bolnica? Prijeko, na drugoj strani grada. Velika crvena zgrada od cigle. S izoliranim barakama otraga u vrtu.

Dječak je naravno bio vrlo uzbuđen. Nije imao ni časka mira. I jednoga je dana, kad je njegovoj majci bilo jako zlo, jednostavno pobjegao iz škole u bolnicu; sjedio je tamo na krevetu bolesnice i držao njene tople ruke. Rekao joj je, da će i sutra doći — jer je idućega dana imao izlaz — i odjurio natrag. Na školskim ga je vratima već čekao maturant. Bio je to jedan od onih, koji još nijesu dosta zreli, da razumno i

velikodušno izvršuju vlast, koja im je povjerena. Zapitao je dječaka, gdje je bio. Dječak bi si prije pregrizao jezik, nego da ovom čovjeku ispripovjedi, da dolazi od svoje bolesne majke. Maturant mu je za kaznu uskratio dopuštenje, da sutra izađe.

Sutradan je dječak ipak pobjegao. Tä čekala ga je majka! Trčao je prijekim putem kroz grad. Sjedio je čitav sat na njenom krevetu. A bilo joj je još gore, nego prošloga dana. Zamolila ga je, da sutra opet dođe. Obećao joj je i odjurio natrag u školu.

Maturant je dotle već obavijestio kućnog učitelja, da je dječak ponovo pobjegao, iako mu je zabranio da izađe. Dječak je morao pred kućnoga učitelja. U ovu sobu amo! Stajao je, tada pred dvadeset godina upravo ondje, gdje ste čas prije i vi stajali. Kućni je učitelj bio strog čovjek. Nije bio jedan od onih, kojima bi se dječak mogao povjeriti. Šutio je. I onda mu rekoše, da četiri tjedna ne će smjeti da izađe iz škole.

Ali idućega je dana opet otišao. Kad se vratio, odvedoše ga direktoru gimnazije. Direktor ga je kaznio s dva sata zatvora. A kad je sutradan dao po podvorniku otvoriti zatvor, da bi posjetio dječaka i preslušao ga, sjedio je u zatvoru sasvim drugi dječak. Bio je to prijatelj bjeguncev, koji se dao zatvoriti, da bi njegov drug mogao otići k svojoj majci.

„Da", reče doktor Bökh, „to su bila dva prijatelja! I kasnije su ostali jedan uz drugoga. Zajedno su studirali. Zajedno su stanovali. Nijesu se razišli ni poslije, kad se jedan od njih oženio. Kasnije je gospođa dobila dijete. I dijete je umrlo. A i žena je umrla. A dan poslije njene sahrane nestalo je njenog muža. Njegov prijatelj, čiju vam historiju ovdje pričam, nije više nikada ništa o njemu čuo". Doktor Bökh podboči rukom glavu, a oči su mu bile veoma tužne.

„Direktor je bio", nastavi napokon, „sav izvan sebe, kad je stajao u zatvoru i opazio, da je prevaren. Dječak mu je onda objasnio, zašto je njegov drug uvijek bježao, i sve se još dobro svršilo. A dječak, čija je majka ležala u bolnici, odlučio je u tom času, da će u ovoj školi, u kojoj je kao dijete patio zbog toga, što se nikomu nije mogao potpuno povjeriti, postati jednom kasnije kućni učitelj. Da bi dječaci imali nekoga, komu će moći da kažu sve, što im je na srcu!"

Justus je ustao. Njegovo je lice bilo prijazno i ozbiljno u isti čas. Dugo je promatrao petoricu dječaka. „A znate li, kako se zvao taj dječak?"

„Dakako", reče hitro Martin. „Zvao se Ivan Bökh!"

Justus potvrdi glavom. „A sad gledajte, da se tornjate, magarci!"

Na to se dječaci dignu, svečano mu se naklone i napuste tiho njegovu sobu. Lijepi je Teodor prošao mimo njih oborene glave.

Na stepenicama reče Matija: „Za ovoga čovjeka, dat ću se i objesiti, ako bude trebalo!"

Uli je izgledao, kao da u svojoj nutrinji plače, te je dodao: „I ja!"

Prije nego što su se razišli u različite spavaonice, zastade Johnny na hodniku. „A znate li", zapita, „tko je onaj prijatelj, koji je za njega sjedio u zatvoru i koji je dan poslije pogreba svoje žene bez traga iščeznuo?"

„Ni pojma", reče Matija. „Odakle da to znamo?"

„Kako ne", odvrati Johnny Trotz. „Svi ga poznajemo. Ne stanuje daleko odavde, i danas se trgnuo, kad je čuo Bökhovo ime!"

„Imaš pravo" reče Martin. „Pa naravno, imaš pravo, Johnny! Poznajemo doista njegova izgubljenog prijatelja!"

„Pa recite već jednom, tko je to", vikne nestrpljivo Matija.

A Johnny reče: „To je Nepušač!"

ŠESTA GLAVA

sadržaje jednu sliku sa šesteropregom; mnogo smijeha radi jednoga starog vica; ime Baldvin; mokro iznenađenje; povorku sablasti; životinju, koja sipa svrbljivi prašak; Johnnya na prozoru i njegove planove za budućnost.

Poslije večere popeli su se opet u svoje radne sobe. Martin je radio matematičke primjere za sutradan i sastavljao popis, u koji je htio da unese ocjene spaljenih diktata. Matija nije mogao da se sjeti ocjene, kad ga je pitao. „Zapiši kod moga imena za svaki diktat po jedan dovoljan", predloži na kraju. „Nadam se, da ću još uvijek dobro proći". Potom Matija pođe podvorniku po čekić i čavle, te počne s velikom bukom pribijati po zidovima jelove grane. Pribijao je sve dotle, dok stanovnici susjednih soba ne poslaše poslanika i zapitaše, nije li tko iznenada poludio.

Lijepoga Teodora, sobnoga starješine sobe broj 9, nije više bilo moguće prepoznati. Kad ga je Martin zapitao, smije li poći u druge sobe da sakupi ocjene, rekao je maturant: „Samo se po sebi razumije, moj dječače! Ali ne ostani previše dugo!"

Matija je zabezeknuto promatrao Martina, ne shvaćajući. Ostali stanovnici sobe, koji nijesu mogli znati, što se kod Justusa zbilo, samo su zinuli. A drugom se maturantu, koji je sjedio u sobi, od straha ugasila cigareta. „Ta šta je s tobom, Teo?", zapita. „Jesi li bolestan?"

Martinu je ova scena bila neugodna, pa je brzo izjurio iz sobe. Pošto je bio kod svih ostalih internih petoškolaca i zapisao njihove ocjene, pošao je k Johnnyu Trotzu. Njegov je sobni starješina bio zgodan dečko. „No, Martine, zar si već opet na ratnom pohodu?" zapita.

„Ne", odgovori dječak. „Ovaj put nijesam. Johnny i ja htjeli bismo, da se dogovorimo o jednom božićnom iznenađenju". Poslije su oba dječaka nešto međusobno šaptala i složila se, da će sutra poslije objeda odvući Justusa u vrtnu koloniju.

„Valjda se ne varam", primijeti Martin. „Inače će biti lijepa parada! Predstavi si, da Nepušač i Justus odjednom izjave, da se uopće ne poznaju!"

„To je nemoguće", reče odlučno Johnny. „U takvim se stvarima nikada ne varam. Što se toga tiče, pouzdaj se sasvim u mene". Nešto je razmišljao. „A ne smiješ ni to zaboraviti: Nepušač sigurno nije slučajno doselio sa svojim željezničkim vagonom u blizinu naše škole. Htio je doduše, da živi osamljeno, pa je i napustio pred mnogo godina svoju okolinu, a da nije ostavio za sobom nijednoga traga. Ali od svoje se prošlosti ipak nije mogao potpuno otrgnuti. I dok se s nama zabavlja, sigurno misli na svoje vlastito djetinjstvo. Neobično to dobro razumijem, Martine! Čini mi se, kao da sam to sâm doživio!"

„Vjerojatno, imaš pravo", odvrati Martin. „Čovječe božji, što li će se ta dvojica radovati! Zar ne?"

Johnny oduševljeno potvrdi glavom. „Čim spazimo, da smo bili u pravu", reče, „nestat ćemo neprimjetno što brže!"

„U redu!" zamumlja Martin. Onda se vrati u sobu broj 9. Iz svoga stola izvadi sliku, koju je naslikao za svoje roditelje. Nije još bila posve gotova, pa je nastavio da slika. Htio je da položi kod kuće sliku pod božićno drvce. Sutra, najkasnije

prekosutra, moraju stići i novci za put, koje će mu majka poslati.

Slika je bila prilično čudna. Na njoj se vidjelo zeleno jezero i visoka, snijegom pokrivena brda. Na obalama su jezera bile palme, i naranče s velikim plodovima među granama. Po jezeru su plovile pozlaćene gondole i čamci s bakreno-crvenim jedrima. Na cesti se uz obalu pomicala plava kočija. Plavu je kočiju vuklo šest bijelaca. U kočiji su sjedili Martinovi roditelji u svojim nedjeljnim odijelima. A na boku je sjedio sâm Martin. Bio je stariji, nego što je sada, i imao je lijepe tamnoplave brkove. Pored kočije su stajali ljudi u šarenim južnjačkim odijelima i mahali. Martinovi su se roditelji ljubazno klanjali na sve strane, a Martin je digao pleteni bič na pozdrav.

Slika se zvala: „Za deset godina". Dječak je sigurno s time htio da kaže: Za deset će godina zarađivati toliko novaca, te će moći da povede roditelje na daleka, zanimljiva putovanja.

Matija je promatrao sliku, malo zažmirio i rekao: „Vidi, vraga! Sigurno ćeš jednom postati sila kao Tizian ili Rembrandt. Veselim se već unaprijed, budem li jednom kasnije mogao reći: Da, da, Martin je Thaler bio prvi đak u mom razredu. A bio je vražji dečko! Mnogo smo toga skupa progutali!" Kod riječi „progutali" padne mu na pamet, da je opet gladan, te brzo sjedne za svoj stol, u kojemu je uvijek bilo nešto hrane. Na unutarnjoj su strani stolne daske bile izlijepljene slike svih boksačkih majstora svijeta.

Čak i lijepi Teodor pogleda Martinovu sliku i utvrdi, da jasno dokazuje talenat.

Bilo je veoma ugodno veče. Šestoškolci i petoškolci sasvim su se primaknuli i odavali jedan drugomu, kakve su želje otposlali kući. Uto počne sedmoškolac Fritsche da priča

o događaju, koji se dogodio prije podne za vrijeme obuke. Svi su stanovnici sobe stali slušati.

„Svake godine Grünkern redovito pripovijeda jedan te isti vic", izjavi Fritsche. „Do ovoga vica dolazi uvijek, kad počne u sedmom razredu govoriti o prirodi mjeseca. Svake godine, a to znači već više od dvadeset godina, rekne Grünkern na početku ovoga sata: „Danas ćemo govoriti o mjesecu — pogledajte mene!"

„Kakav je to vic?" zapita trećeškolac Petermann. Ali drugi viknuše: „Pst". I on ušuti.

Lijepi Teodor reče: „Kod nas se nijedna budala nije više tomu smijala!"

U tom se času trećoškolac Petermann glasno nasmijao. Shvatio je vic.

„No, je li upalio?" zapita Matija.

Fritsche reče: „Izvanredno smo rafinirano udesili tu stvar. Znali smo, da će vic danas pasti i o svemu smo se tačno dogovorili. Kad je direktor ispalio svoju slavnu rečenicu, nasmijao se zadnji red u razredu. Grünkern se naravno razveselio. I htio je da nastavi. Ali uto se nasmijao drugi red. Grünkern se još jedamput razveselio.

No upravo u času, kad je htio nastaviti s predavanjem, nasmijao se treći red. Samo je otegnuo lice. Poslije se nasmijao četvrti red. Tu je postao žuto-zelen. Konačno se nasmijao i prvi red. Tu je bio potpuno gotov. Još je samo odijelo na njemu visjelo kao na klinčanici. „Zar vam se vic ne sviđa, moja gospodo?" zapita. Na to je ustao Mühlberg i rekao: „Vic i nije tako loš, gospodine direktore. Ali otac mi je pričao, da je taj vic bio još u vrijeme, kad je on išao u sedmi razred, već toliko star, te je trebao biti umirovljen. Kako bi bilo, da već jednom što novo izmislite". Onda odgovori Grünkern poslije duge stanke: „Možda imate pravo". I izjuri usred sata iz razreda i

ostavi nas same. Izgledao je, kao da ide pješke na svoj vlastiti pogreb".

Fritsche se nasmijao i s njime još nekoliko đaka. Ali većina se izgleda nije sasvim slagala sa sedmoškolcima. „Ne znam", reče jedan, „ali ipak nije trebalo starkelju toliko rasrditi".

„A zašto ne?" zavikne Fritsche. „Učo ima prokletu dužnost i obavezu, da bude uvijek savremen. Inače bi đaci mogli ujutro ostati u postelji i slušati predavanja na gramofonskim pločama. Ne, ne, nama su potrebni nastavnici koji su ljudi, a ne neke dvonožne konzerve! Nama su potrebni nastavnici, koji se sami stalno razvijaju, da bi mogli i nas razviti."

Uto se otvore vrata. Direktor, profesor doktor Grünkern uđe u sobu broj 9. Đaci skoče sa svojih stolica.

„Sjedite samo i radite dalje", reče direktor. „Je li sve u redu?"

„Dakako", javi lijepi Teodor. „Sve je u redu, gospodine direktore!"

„To je glavno", reče starkelja, umorno kimne i pođe u susjednu sobu.

„Da nije prisluškivao na vratima, prije nego što je ušao?" zapita radoznalo jedan petoškolac.

„Ne tiče me se", odvrati nemilosrdno Fritsche. „Ako je u svojoj mladosti htio postati činovnikom, nije smio da postane nastavnik!"

Matija se nagne svojemu susjedu, jednom crvenokosom trećoškolcu: „Znaš li ti uostalom, kako se Grünkern zove imenom?" Mali još nije znao. Matija reče: „Zove se Baldvin. Baldvin Grünkern. Potpisuje se uvijek sa jednim B i metne iza njega točku. Sigurno se stidi".

„Ostavite starkelju na miru!" primijeti lijepi Teodor. „On nam treba kao opreka. Kad ga ne bismo imali, tada uopće ne bismo niti znali, što imamo u doktoru Bökhu!"

Drugi maturant razrogači oči. „Teo", reče, „ali sada je sasvim sigurno: Tebi nijesu svi kotači na mjestu!"

Poslije večernje molitve pojure svi preko velikoga stubišta u sobu za presvlačenje, skinu svoja odijela i pohrle u dugim spavaćim košuljama ponovo uza stube. Najprije u kupaonice. Onda u spavaonice.

Maturanti su se smjeli duže zadržati. Jedino maturanti, koji su bili spavaonički nadzornici, morali su biti gore i pripaziti, da se dječaci temeljito operu, keficom isperu zube i da što brže legnu u postelju.

Leći u postelju — bila je velika procedura. Trebalo je najprije stati na postelju i omotati se ogromnim pokrivačem oko tijela; a poslije bi se tek, kao da ih je munja pogodila, stropoštali na madrace, da je željezna konstrukcija kreveta zatutnjila.

U spavaonici broj II. došlo je međutim do jedne male epizode. Neki je šaljivčina podmetnuo Matiji ispod ponjave umivaonik pun vode. Kad se Matija, umoran od dnevnih pustolovina, kao klada svalio u postelju, pao je u vodu. Psujući i cvokoćući zubima, skočio je iz postelje i izvukao umivaonik ispod ponjave. „Tko je to uradio?" divlje se proderao. „Takva prostota! Neka se javi taj nitkov! Smrvit ću ga! Ptice ću nebeske nahraniti njegovom lješinom!"

Drugovi su se smijali. Uli je zabrinuto dotrčao i donio svoj mali jastučić.

„Plašljivo smeće!" urlao je Matija.

„Hajd' u krevet", vikne netko. „Inače ćeš si prehladiti stražnji dio tijela!"

„Mir", vikne drugi. „Justus dolazi!"

Uli i Matija skoče u svoje krevete. Kad je doktor Bökh ušao, vladala je u cijeloj dvorani grobna tišina. Dječaci su ležali kao poredani anđeli, zaklopljenih očiju. Justus je hodao uz postelje. „No", reče glasno. „Tu ipak nešto nije u redu! Kad su dečki tako mirni, sigurno je prije toga bilo loma. Martine, razveži jezik!" Martin otvori oči i rekne: „Nije bilo ništa naročito, gospodine doktore. Samo malo šale!"

„Drugo ništa?"

„Ne!"

Bökh pođe prema vratima. „Laku noć, klipani".

„Laku noć, gospodine doktore", poviknuše svi. Iza toga su doista mirno i zadovoljno ležali u svojim posteljama. Matija je zijevao poput lava, strpao Ulijev mali jastučić između sebe i mokre ponjave i za čas usnuo. Doskora su i drugi spavali.

Jedino je Uli bdio. Prije svega falio mu je mali jastučić. A osim toga je razmišljao, kako bi mogao da jednom ipak dokaže svoju srčanost. Uto začuje mirozov, kojim je trubljač prijeko u vojarni javljao vojnicima, koji su se vraćali kući, da im se valja požuriti. Uli je mislio na svoje roditelje, na svoju braću i sestre, i na to, da će za tri dana biti kod kuće, — — pa misleći na to usne sa smiješkom na usnama.

Sat kasnije skočili su spavači uplašeno iz postelja. Iz spavaonice broj I. dopirala je đavolska dreka. Nenadano se otvore vrata spavaonice broj II., a otvorila ih je neka sablasna ruka. Dreka je postajala sve nepodnošljivija. Nekoliko se sasvim malenih dječaka sakrilo pod pokrivače i začepilo uši.

U tom su času ušle u tamnu dvoranu bijele vještice i sablasti. Neke su od njih nosile goruće svijeće, a neke su udarale o limene poklopce. Druge su opet tulile, kao gladni volovi. Najzad dojuri ogromna bijela neman, strgne pokrivač s

mnogih dječaka i počne iz ovelike vrećice sipati po posteljama neki tajanstveni prašak. Nekoliko je trećoškolaca od straha plakalo.

„Ne urlaj", rekne Uli. „Tä to su maturanti. Stalno formiraju takvu povorku nekoliko dana pred Božić. Treba samo da pripaziš, da ti ne saspu u krevet svrbljivoga praška."

„Veoma se bojim", šaptao je trećoškolac jecajući. „Kakva je to velika životinja, što ide posljednja?"

„To su tri maturanta. Sašili su više ponjava i sakrili se ispod njih!"

„Ipak se bojim", reče mališan.

„Čovjek se navikne na to", tješio ga Uli. „Prve sam godine i ja plakao."

„Zbilja?"

„Da", reče Uli.

Sablasna je krabuljna povorka iščeznula kroz stražnja vrata. Postajalo je polako opet tiše. Samo oni, koji su ležali u prvim redovima postelja, grebli su se i psovali još neko vrijeme u svoje jastuke. Svrbljivi je prašak učinio svoje. Ali konačno su se i oni primirili.

Matija se uopće nije probudio. Kad je jednom zaklopio oči, mogli su topovi kraj njega pucati, on se ipak ne bi probudio.

Konačno su svi spavali osim jednoga jedinoga đaka. To je bio Johnny Trotz. Ustao je i dopuzao do velikoga prozora. Popeo se na široku prozorsku dasku, visoko uzdigao noge, podvukao ih pod spavaću košulju i zagledao se u grad. Mnogi su još prozori biti osvijetljeni, a nad sredinom grada — gdje su bili kinematografi i plesni lokali — gorjelo je nebo. Snijeg je opet padao.

Johnny je pozorno promatrao grad. Mislio je: „Pod svakim krovom žive ljudi. A koliko krovova ima u jednom gradu!

Sablasti u spavaonici, povorka sablasti

I koliko gradova ima u našoj zemlji! I koliko zemalja ima na našem planetu! I koliko zvijezda ima u svemiru! Sreća je do u bezgraničnost razdijeljena. A nesreća također... Sigurno ću jednom kasnije živjeti na selu. U maloj kućici s velikim vrtom. I imat ću petero djece. Ali ih ne ću poslati preko mora, da ih se riješim. Ne ću biti tako rđav, prema njima, kako je bio moj otac prema meni. I moja će žena biti bolja od moje majke. Gdje li je sada moja majka? Je li još živa?

Možda će se Martin preseliti k meni u kuću. On će slikati slike. A ja ću pisati knjige. Bilo bi ogavno, mislio je Jonatan Trotz, da život nije lijep".

SEDMA GLAVA

sadržaje opis profesora Kreuzkamma; događaj, od kojega se kosa diže; rečenicu, koju moraju dječaci pet puta napisati; tajanstveno navješćenje za vrijeme odmora; šetnju s doktorom Bökhom; ponovni sastanak u vrtnoj koloniji i rukovanje na plotu.

Sutradan ujutro, pred sâm početak sata, izađe Martin iz razreda u hodnik. U ruci je držao spisak ocjenâ iz diktata pa je htio da obavijesti nastavnika iz njemačkoga jezika, profesora Kreuzkamma, o jučerašnjem nesretnom slučaju, još prije nego što uđe u razred. Rudi Kreuzkamm, nastavnikov sin, upravo je pripovijedao, da otac još ni o čemu nema pojma.

Hodnik je bio prazan. Ali vika je iz mnogih razreda prodirala u hodnik i ispunjala ga prigušenim brujanjem i mrmljanjem. Kao da slušaš pčele u košnici.

Uto stigoše nastavnici, dolazeći iz prvoga kata. Bili su dobre volje i smijali se. Svaki je ušao u jedan razred, a brujanje je i mrmljanje na hodniku postajalo sve tiše i tiše. Profesor je Kreuzkamm došao zadnji. Išao je ukočeno kao uvijek, kao da je progutao štap. Doktor je Bökh išao pored njega i nešto zanimljivo pričao. Profesor je ozbiljno slušao i izgledao još stroži nego obično.

Ovaj je gospodin Kreuzkamm bio čudan čovjek. Uvijek su ga se malo bojali. Nije se znao smijati. Može biti, da se samo nije htio smijati. Sin je Rudi međutim drugovima pripovijedao, da mu se otac ni kod kuće nikada ne smije.

Na to su se naravno mogli s vremenom naviknuti. Ali stvar se komplicirala radi toga, što je profesor govorio, — i ako se sâm nije smijao, — takve stvari, kojima se čovjek morao smijati.

Matiju je primjerice prije nekoliko tjedana, kad je predao školske zadaće, zapitao: „Što si imao u zadnjoj zadaći?"

„Dovoljan" odgovorio je Matija.

„Tako" rekao je profesor. „Ovaj put je mnogo bolje."

Matko se već poveselio.

A profesor je dodao: „Ovaj put je čisti dovoljan".

Drugi je puta ormar u razredu bio otvoren. Kreuzkamm je viknuo: „Fridoline, zatvori ormar. Propuh je!"

I čovjek je svaki put, kad se morao smijati, sam sebi izgledao nekako drven, jer je profesor strogo gledao s katedre i držao se kao da ga boli trbuh. Nikada nisi znao, na čemu si. Jer njegov izraz lica nije nikada odavao, što osjeća.

Ali pod njegovim se satom moglo naučiti čitavo čudo. A i to napokon nešto vrijedi.

Sad je trebalo, da mu Martin prizna, da su zadaćnice spaljene. Justus je ušao u peti razred, a profesor Kreuzkamm pošao ravno prema dječaku. „Ima li što nova?", upita strogo.

„Jest, gospodine profesore", reče Martin poluglasno. „Realci su juče popodne spalili naše zadaćnice za diktat."

Nastavnik se lecne. „Jeste li ih zamolili za to?" zapita.

Martin nije znao, bi li se nasmijao ili ne. Zaniječe glavom, ispripovjedi brzo sve što je bilo najvažnije i pruži profesoru spisak.

Profesor otvori vrata, gurne Martina preda se i stupi u razred.

Dok je Martin pred vratima čekao, dogodilo se u razredu nešto, od čega se čovjeku mora da kosa digne.

Nekoliko je eksternista, po Kunzendorfovu nagovoru, strpalo Ulija u košaru za papir i objesilo košaru o dvije kuke, koje su služile za vješanje zidnih karata. Matiju su međutim čvrsto držala četiri dječaka. I Uli je visio gore ispod stropa i izvirivao sa svojom crvenom glavom iz košarice.

Profesor Kreuzkamm se pretvarao, kao da uopće ne vidi tu nečuvenu drskost, pa je dobrodušno sjeo za katedru, otvorio Martinovu maramicu, koja je pred njim ležala i stao promatrati pepeo. „Što bi to imalo da bude?" zapita.

„To su naše zadaćnice za diktat", odgovori zbunjeno Martin.

„Aha", reče profesor. „Jedva ih je prepoznati. — Komu su uostalom bile povjerene juče popodne zadaćnice?"

Rudi Kreuzkamm, profesorov sin, ustane.

„Zar nisi mogao bolje obraniti zadaćnice?"

„Na žalost nisam", odgovori Rudi. „Bilo je otprilike dvadeset dječaka, koji napadoše Fridolina i mene. A prije nego što su spalili zadaćnice, svezali su me u jednom podrumu s užem za vješanje rublja."

„A koliko si dugo ostao u podrumu?" zapita otac.

„Skoro četiri sata."

„Zar tvoji roditelji nisu ništa primijetili?"

„Nijesu", odgovori Rudi.

„To su, izgleda, fini roditelji!", odvrati profesor ljutito.

Nekoliko se đaka stalo smijati. A bilo je i smiješno, što profesor samoga sebe grdi.

„Zar nijesu kod objeda opazili da te nema", obrati mu se ponovno.

„Ne", odvrati Rudi. „Rekoše im, da sam pozvan k jednom drugu."

Profesor primjeti strogo: „Pozdravi lijepo u moje ime svoga oca, i neka u buduće izvoli na tebe bolje pripaziti!"

Sada se stao smijati cio razred. Osim Ulija. I osim nastavnika.

„Poručit ću svom ocu", odvrati Rudi Kreuzkamm. I svi se opet nasmiju.

„Fine se stvari kod vas zbivaju", reče profesor. „Martinov mi spisak uostalom ne treba. Imam sve ocjene u svom notesu. No ipak ću oba spiska isporediti. Vjerojatno nije nitko pokušao da vara. Vidjet ćemo. — Osim toga htio bih vam saopćiti: Kod slijedeće nepodopštine, koju načinite, zadat ću vam takav diktat, da ćete i oglušiti i obnevidjeti."

Kao na komandu pogledaše svi prema Uliju.

„Što će zapravo košara za papir na stropu?" upita profesor. „Manite se napokon svojih budalaština!"

Nekoliko je dječaka skočilo, da skinu košaru.

„Ne", vikne strogo profesor. „Ostavite je samo neka visi. Ima vremena". Zar je moguće da doista nije zamijetio, da je Uli u njoj. „Ponovit ćemo još brzo", reče, „prije nego što nastavimo, nekoliko riječi iz jučerašnjeg diktata. Kako se piše štedljivost? Sebastijane?"

Sebastijan Frank gurne svoju knjigu o nasljeđivanju pod klupu, te stane izgovarati riječ slovo po slovo. Pravilno ju je rastavio na slova.

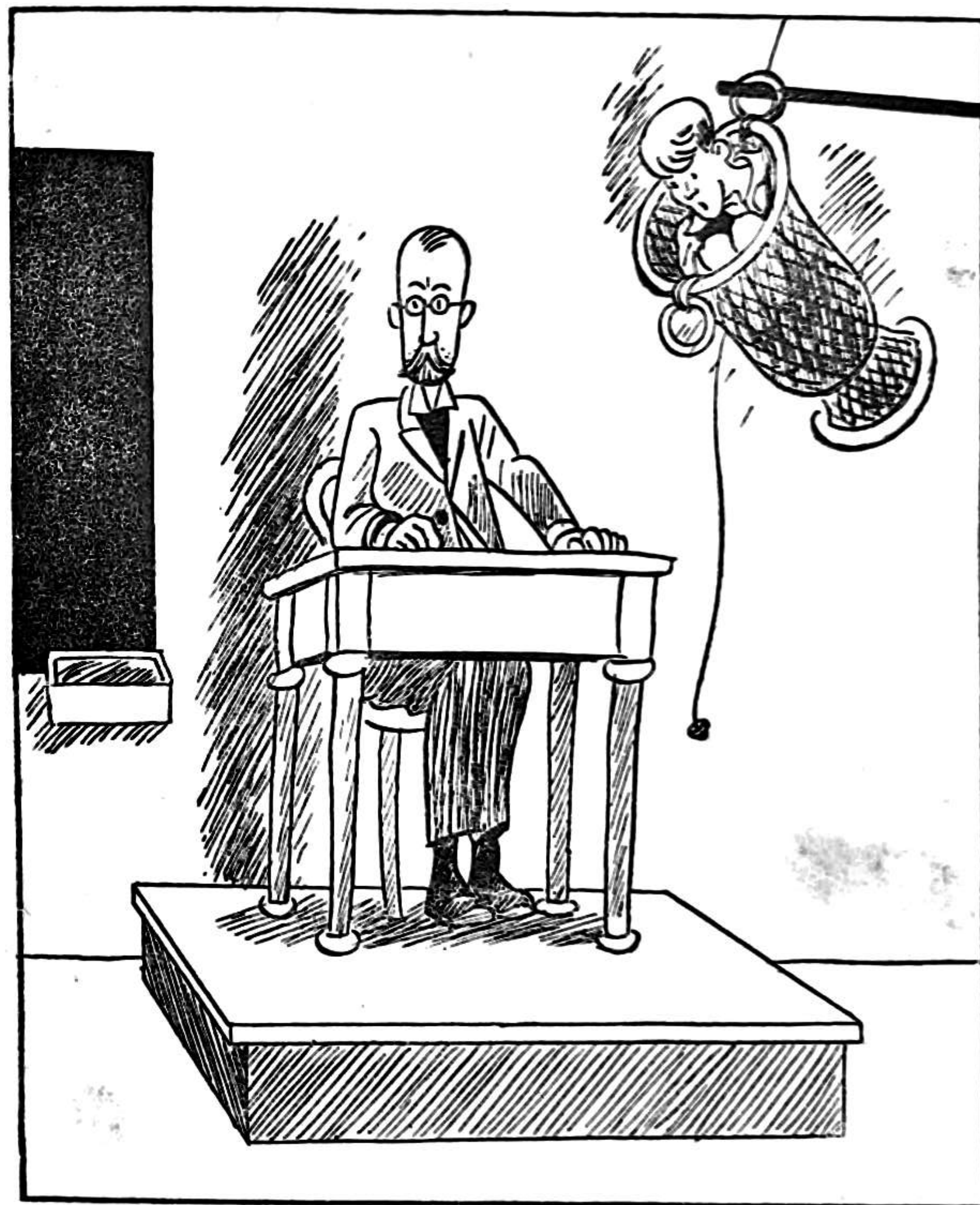
Profesor potvrdi glavom. „A kako se piše po'rvati se? Uli!"

Cio se razred ukočio od straha.

Profesor je nervozno bubnjao s prstima po katedri. „No, hoćeš li skoro Simmern? Da čujemo!"

Potom se začu drhtavi glas iz košare za papir: „P o 'r v a . ."

Dalje Uli nije mogao. Magički privučen pogleda profesor gore i ustane. „Otkada je ova soba postala vašar. Hoćeš li mi

Uli u košari za papir — profesor Kreuzkamm

objasniti, šta si tražio u ovoj glupoj ljuljašci. Kod vas kao da je vrlo veselo! Smjesta da si sišao!"

„Ne mogu", reče Uli.

„Tko je to učinio", pitao je profesor. „No, dobro. Jer i onako ne ćete krivca odati. Matija!"

Matko ustane.

„Zašto nijesi to spriječio."

„Bilo ih je previše", objasni Uli odozgo.

„Za najveći dio ludosti, što se u svijetu događaju, nijesu krivi samo oni, koji ih izvršuju, nego i oni, koji ih ne sprečavaju", razjasni profesor. „Ovu će rečenicu napisati svaki od vas za slijedeći sat pet puta."

„Pedeset puta?" zapita posprdno Sebastijan.

„Ne, pet puta", odvrati profesor. „Kad čovjek napiše jednu rečenicu pedeset puta, onda je na kraju opet zaboravi. Samo Sebastijan Frank napisat će je pedeset puta. Kako glasi rečenica, Martine?"

Martin reče: „Za najveći dio ludosti, što se na svijetu događaju, nijesu krivi samo oni, koji ih izvršuju, nego i oni, koji ih ne sprečavaju".

„Kad bi ti znao, koliko je u tome istine!" primijeti profesor i pomakne se natrag na stolcu. „To je bio prvi dio tragedije! Ali najprije skinite maloga iz te ljuljačke!"

Matija pojuri naprijed. Nekoliko drugova pohrli za njim. I Uli konačno opet osjeti čvrsto tlo pod nogama.

„A sada", reče profesor, „slijedi drugi dio tragedije". I zada im diktat, da se sve pušilo. Strane riječi, velika i mala slova, teška interpunkcija, — bilo je naprosto očajno. Petoškolci su se pola sata kupali u znoju. I pored zime i snijega. (O ovom se diktatu uostalom još godinama pričalo. Najbolja je ocjena bila dobar.)

„Trista mu gromova!" prišapne Matija svome susjedu. „Nadam se, da će realci danas opet napasti Rudija."

Međutim je profesor Kreuzkamm sâm ponio zadaćnice kući. „Sigurno je sigurno", reče i izađe iz sobe ozbiljno i ukočeno, kako je i došao.

Za odmora se Uli popeo na katedru i vikao: „Mir!" Ali drugovi su i dalje galamili.

„Mir!", viknuo je po drugi puta. Zvučilo je to kao prigušeni krik, pa se svi umiriše. Uli je bio blijed kao krpa. „Hoću da vam kažem", reče tiho, „da to ne mogu više izdržati. Još ću se i razboljeti. Svi vi mislite, da sam kukavica. No, vidjet ćete. Pozivam vas, da dođete danas u tri sata na vježbalište. Samo ne zaboravite!" Iza toga siđe s katedre i sjedne na svoje mjesto.

„Što ima to da znači, mali?", zapita Matija. A približili su se i Martin i Johnny, željni da saznaju, što zapravo namjerava.

Uli zatrese gotovo neprijateljski glavom i reče: „Ostavite me samo! Vidjet ćete!"

Pred ručak razdijeli prefekt poštu. Matija i mnogi drugi primiše novčane pošiljke. Bio je to novac za put, što su ga očekivali. Martin je dobio list od svoje majke. Strpao ga je u džep. Još uvijek nije mogao, — uza sve to, što je već dosta dugo živio u internatu, — da čita svoju poštu kod stola usred buke i uz radoznale poglede susjeda. Ne, htio je da poslije kazališnog pokusa pođe u park ili u osamljenu sobu za glasovir, te da bude sâm, kad otvori list. Opipavao ga je. List nije bio debeo. Bit će da mu je majka poslala novčanicu od deset maraka. Putni je trošak iznosio osam maraka. Dvije će marke još preostati, pa će moći da nabavi i nešto sitnih darova za roditelje. Slika, koju je za njih izradio, bila je doduše veoma

zgodna, ali za dvoje njih jedna je slika ipak premalo, — mislio je Martin.

Kad se objed svršio, pozove Matija svoje vjerovnike i vrati im, što su mu posudili, kad ga je mučio glad. I brzo odjuri. Morao je hitro do kolačara Scherfa. Htio je da kod njega kupi kolača za sve glumce božićnoga komada, tä danas je bio bogat čovjek. Naravno i za sebe, jer je i sâm igrao.

Blagovaonica se ispraznila. Samo su Martin i Johnny još stajali na vratima. A sasvim otraga, pri dnu dvorane, sjedio je uza svoj maleni stol Justus i palio cigaru. Pošli su prema njemu. Prijazno im je kimnuo i pozorno ih pogledao. „Upravo svečano izgledate", reče. „Šta mi dobra nosite?"

„Htjeli smo vas zamoliti, da pođete s nama na šetnju", objasni Martin. „Moramo vam nešto pokazati!"

„Tako!", prene se Justus. „Baš morate?"

Obojica energično potvrde glavom. I Justus ustane i izađe s njima iz blagovaonice. Doveli su ga do školskih vrata, a on se nije opirao.

„Ne", reče napokon. „Zar ovamo napolje?" Drugovi opet potvrde. „Dobro ste me uhvatili!", uzvikne Justus. Pošli su s njime uza cestu, pored željezne školske ograde. Raspitivao se o njihovim kazališnim pokusima. Johnny Trotz počne: „Vrlo dobro znamo svoje uloge. Ni Matija ne će zamucati sutra naveče na božićnoj svečanosti. Sutra popodne imat ćemo zadnji pokus. S kostimima!"

Justus upita, bi li smio doći na glavni pokus. Odgovoriše mu, da se to samo po sebi razumije. Ali on je opazio, da im nije posve pravo. I zbog toga reče, da će već svoju znatiželju obuzdati do prve javne predstave.

„Kamo ćete zapravo sa mnom?", zapita doktor Bökh.

Dječaci mu nijesu odgovorili, nego su se samo smješkali i bili su vrlo uzbuđeni.

Iznenada upita Johnny: „A što je bio Vaš prijatelj, o kojemu ste nam sinoć pripovijedali?"

„Bio je liječnik", reče doktor Bökh. „Zato ga se valjda i toliko dojmilo, što nije mogao pomoći svojoj ženi i djetetu. Bio je čak vrlo dobar liječnik. No, protiv sudbine katkada ne pomaže nikakav studij!"

„Je li znao svirati glasovir?" pitao je dalje Johnny.

Justus začuđeno pogleda dječaka. „Da", reče naposljetku. „Svirao je dapače izvrsno. Zašto pitaš?"

„Tako, sasvim slučajno", odvrati Johnny, a Martin otvori vrata vrtne kolonije.

„Zar amo unutra?", zapita nastavnik. Oni potvrde i povedu ga pored mnogih malih, snijegom zasutih vrtova.

„Pred dvadeset je godina ovdje još bila šuma", pripovijedao je doktor Bökh. „A kad smo nešto spremali, penjali smo se preko plota".

„I mi sada tako radimo", reče Martin. Pri tom se stanu smijati.

Onda se oba dječaka zaustaviše.

„Ovdje netko stanuje u pravom željezničkom vagonu!", vikne iznenađeno Justus.

„Dakako", reče Johnny. „Čovjek, koji stanuje u ovim kolima, naš je prijatelj. I mi ga volimo gotovo jednako kao vas. Zato i želimo, da ga napokon upoznate."

Martin je ušao u vrt, zastao pred vagonom i tri puta pokucao. Vrata se otvoriše i Nepušač izađe. Pruži Martinu ruku, i pogleda prema vrtnim vratima, gdje je stajao Johnny Trotz sa svojim nastavnikom.

Taj čas Justus duboko uzdahne, otvori širom vrata i potrči prema Nepušaču. „Roberte", vikne sav izvan sebe.

„Ivane", reče Nepušač i pruži prijatelju ruku.

Oba se dječaka veoma lako izgubiše, jer su oba prijatelja stajala kao dva kamena stupa u snijegu i promatrala nepomično jedan drugoga.

„Stari druže!" reče Justus. „Da sam te ipak, ipak konačno našao!"

Martin i Johnny bez riječi su trčali između vrtova. Kod plota, koji je pripadao gimnaziji, stadoše da odahnu. Nijesu ni slova prozborili. Ali prije nego što se popeše preko plota, pružiše jedan drugome ruku.

Izgledalo je kao da si daju neko nijemo obećanje. Obećanje, koje se riječima uopće ne da izraziti.

OSMA GLAVA

sadržaje veoma mnogo kolača; još jedan pokus „Razreda u avionu"; zašto je Uli ponio kišobran; užasno uzbuđenje na vježbalištu i u školskoj zgradi; utješni govor doktora Bökha i sobu za glasovir.

Predzadnji je pokus „Razreda u avionu" započeo s groznim žderanjem kolača. Matija ih je velikodušno nakupovao i brižljivo pazio na to, da ništa ne ostane.

Uli je zakasnio. Nosio je kišobran ispod pazuha. „A čemu nosiš sa sobom tu štrcaljku?", primjeti Sebastijan. Ali Uli ništa ne odgovori, pa prestadoše dalje pitati.

Sebastijan je mislio: Od jutros se strašno promijenio. S njime je baš kao sa satom. Previše su ga navijali. I sad je prenavijen.

Uli je ostavio kišobran u jednom kutu. Nikako nije htio da jede kolača, iako ga je Matija lijepo molio i rekao, da ima vremena za početak pokusa.

Potom počnu vježbati Johnnyev božićni komad. Odigrali su ga od prvoga do petoga čina, a da nijesu nigdje zapeli, pa su bili, kako se vidjelo, veoma zadovoljni. „Eto sad vidite!" primijeti Matija ponosno. „Što više jedem, to mi je pamćenje bolje!" Iza toga se još jednom porazgovore sasvim tačno o kostimima i rekvizitama. Plavu će vlasulju za Ulija Fridolin još danas uzeti kod brijača Krägera i sutra će je ujutro donijeti. Glavnom pokusu nije više ništa bilo na putu. I samo je

božićno drvce bilo već postavljeno. Bilo je krcato s električnim žaruljama. A podvornik je sasuo po granama par funti vate.

„Pazite, da se ne prestrašite kao muhe od svijetla. Treba da tako igrate, kao da smo posve sami u vježbaonici, baš kao i kod pokusa!"

„Ah, bit će već dobro", začu se Martin. „Samo bi još trebalo da brzo uvježbamo, kako se postavljaju scenske slike. Jer ako se sutra naveče stropošta koja slika, piramida ili sjeverni pol, gledaoci će početi da se smiju, prije nego otvorimo usta. A onda više ne će ni trebati da igramo komad!" Johnny se složio s Martinom. Iz kuta su donijeli velike naslikane kartone i učvrstili ih brzo na pregradama. Potom su pokušali, da li mogu avion maknuti s mjesta, a da gledaoci ne opaze, kako dječaci, skriveni iza kartona, pomiču pregradu.

„To mora ići kao po loju", vikne Martin. „Pozornica mora biti potpuno gotova u jednoj minuti."

Odgurali su slike i pregradu ponovo u kut i još ih jedamput dogurali. Radili su i psovali kao pravi kazališni radnici.

Uli je šmugnuo iz vježbaonice, a drugovi to nijesu ni primijetili. Bojao se, da bi ga mogli spriječiti u naumu. A to se nije smjelo dogoditi.

Preko pedeset je dječaka stajalo radoznalo na sklizalištu, koje je bilo snijegom prekriveno i čekalo Ulija. Bili su od reda nižoškolci. Starijima nije nitko o tome ništa pripovijedao. Dječaci su odmah osjetili, da se sprema nešto izvanredno i zabranjeno. Držali su ruke u džepovima zimskih kaputa i nagađali: „Možda uopće ne će niti doći", reče jedan.

Taj je čas upravo dolazio Uli. Bez riječi je prošao mimo njih i pošao prema željeznoj motki, koja je stajala na kraju

vježbališta. „Zašto je zapravo ponio kišobran?" upita netko. Ali ostali viknu: „Pst".

Pokraj motke bile su visoke ljestve. Obične ljestve, kakvih ima u svima školama. Uli se približio ljestvama i počeo se penjati po zamrznutim prečkama. Stao je na predzadnjoj prečki, obrnuo se i pogledao dolje na veliku gomilu dječaka. Malo se zanjihao, kao da ga hvata vrtoglavica. Nato se sabrao i glasno rekao: „Evo, što je na stvari. Rastvorit ću kišobran i skočit ću s njime. Otstupite daleko, da ne sletim komu na glavu!"

Nekima se učinilo, da je Uli potpuno poludio. Ali većina ih se povukla i nije mogla da dočeka taj uzbudljivi prizor.

Četvorica petoškolaca, što su radili u vježbaonici, odgurali su „kulise" i pregradu u kut. Sebastijan je psovao profesora Kreuzkamma, što mu je naložio da rečenicu „o sukrivnji u gluposti", napiše pedeset puta. „I tako šta dan pred božićne svetke!", uzdahne utučeno. „Taj čovjek nema srca".

„Nemaš ga ni ti", reče Johnny.

Matija se okrene kao da nešto traži i upita: „A gdje je mali? Nestalo ga je".

Johnny pogleda na sat. „Jedva je prošlo tri sata", reče. „Uli je za tri nešto spremao."

„Pa da", vikne Martin. „Vani na vježbalištu. Baš sam radoznao."

Izašli su iz dvorane i pojurili prema vježbalištu. Zaobišli su ugao i stali kao ukopani. Vježbalište je bilo puno đaka. I svi su gledali na visoke ljestve, na kojima je Uli teškom mukom zadržavao ravnotežu. Otvoreni je kišobran držao visoko nad sobom.

Martine šapne: „Bože moj! Skočit će!" I već je pojurio preko vježbališta, a druga trojica za njim. Vježbalište je bilo đavolski sklisko, premda zasuto snijegom. Johnny ljosne.

„Uli!" vikne Matija. „Nemoj skočiti!"

Ali u taj čas Uli skoči. Kišobran se smjesta izvrnuo. A Uli se stropoštao na led. Ljosnuo je muklo i ostao ležati.

Gomila se uz viku razbježala. Četiri prijatelja skoče k unesrećenom. Uli je ležao na snijegu blijed kao mrtvac i bez svijesti. Matija se spustio uz njega na koljena i bez prestanka ga milovao. Johnny je jurnuo u kuću po bolničarku. A Martin se stvorio kod plota, prebacio se preko njega i javio Nepušaču. On je bio liječnik, pa kako da ne pomogne. A i Justus je još bio kod njega.

Matija je kimao glavom. „Mali moj", reče onesviještenom. „A eto oni uvijek tvrde, da nijesi odvažan". I budući boksački majstor zaplače i na oči mu probiše krupne suze. Najviše ih je kapnulo na snijeg. A nešto ih je palo i na Ulijevo blijedo lice.

Matija, Martin, Johnny i Sebastijan stajali su šuteći uz prozor predsoblja, koji je vodio u bolničku sobu internata. Nijesu smjeli unutra. A nijesu još znali, što je s Ulijem. Nepušač i Justus, bolničarka i gospodin direktor Grünkern bili su u sobi. Došao je i školski liječnik, stari zdravstveni savjetnik Hartwig.

Na kraju reče Martin: „Sigurno mu ne će biti zlo, Matko".

„Sigurno ne će", odvrati Johnny.

„Ja sam bilo opipao i, posve je u redu", pripovijedao je Sebastijan. To je pričao uostalom već treći put. „Bit će, da je samo slomio desnu nogu."

Ulijev skok

Opet su umukli i tupo zurili kroz prozor, dolje u bijeli park. Vidjeli nijesu ništa. Njihove su im mračne misli zamutile pogled. A čekanju nije bilo kraja ni konca.

Uto se tiho otvore vrata. Izađe Justus i pođe žurno k njima. „Nije jako rđavo", reče. „Noga nije jako pukla, a osim toga lako je ozlijedio prsni koš. Potres se mozga nije mogao ustanoviti. Dakle ne klonite, dečki!"

Prijatelji odahnuše. Matko prisloni lice na okno prozora. Ramena su mu se trzala. Justus je izgledao, kao da će pomilovati velikoga klipana. No nije se pravo usuđivao. „Za četiri će tjedna biti opet zdrav", dometne doktor Bökh. „A sad ću još brzo telefonirati roditeljima, da mali mora ostati ovdje preko Božića!"

Htio je baš da pođe, ali zastane i zapita: „Biste li mi mogli, ali iskreno, rastumačiti, zašto je došao na tu idiotsku misao, da s kišobranom skače sa ljestava?"

„Svi su ga uvijek srdili", pripovijedao je Matija jecajući. „Govorili su, da je kukavica i slične stvari". Matija izvuče rubac i obriše nos. „A ja sam mu vol jučer savjetovao, da mora jednom nešto učiniti, što će drugima imponirati!"

„No, to mu je sada i uspjelo", reče Justus. „I sad dođite k sebi! Nemojte zaboraviti, da je takva slomljena noga manje zlo, nego da se mali cijeloga svog života boji, da će mu se drugi uvijek smijati. Mislim, da ovaj skok s kišobranom i nije bio tako glup, kako mi se u prvi čas učinilo."

Onda pohiti niza stepenice, da telefonira Ulijevim roditeljima.

Četiri dječaka odoše tek onda, kad je izašao Nepušač i dao im časnu riječ, da će Uli za mjesec dana biti opet živ i zdrav. Matija je otišao zadnji. Još je samo pitao da li smije k Uliju. Ali Nepušač je rekao, da je to strogo zabranjeno. Na

to se ne može ni pomisliti prije sutrašnjega dana. Tada se i Matija uputi u svoju sobu.

Dok je silazio niz stepenice, Martin je čuo, kako mu u džepu šuška majčin list.

Ušao je u III. razred. Naslonio se uz prozor i razderao omot. Najprije je zapazio čitav niz poštanskih maraka. Izvadio ih je i hitro izbrojao. Bilo je dvadeset maraka po dvadeset i pet feniga. Dakle samo pet maraka.

Umalo da mu nije zastalo srce. Uzeo je pismo u ruke. Okrenuo ga i turio ruku u omot. Oborio je pažljivo oči na pod. Ali maraka više nije bilo. Bilo ih je samo u vrijednosti od pet maraka.

Koljena su mu zaklecala. Drhtala su mu. Gledao je pismo i čitao:

„Dragi moj, dobri sinko!

Ovo je zbilja žalosno pismo. Ne znam, kako da počnem. Jer zamisli, drago moje dijete, ovaj Ti put ne mogu poslati osam maraka za put. Jedva sastavljam kraj s krajem, a da otac ništa ne zaslužuje, znaš i sâm. Kad pomislim, da moraš o Božiću ostati u školi, tako mi je teško. Badava sam si razbijala glavu. I kod tete Eme sam bila. Ništa. Otac je odjurio do nekoga dobrog prijatelja. No i taj nije imao ništa. Ni jednoga feniga.

Nema pomoći, dijete moje. Ovaj put moraš ostati u internatu. Prije Uskrsa se ne ćemo vidjeti. Kad na to mislim, — ali to se ne smije, nema smisla.

Ne ćemo da se žalostimo, bit ćemo veoma hrabri i stisnut ćemo zubiće, zar ne? Smogla sam svega pet maraka. Od krojača Rockstroha. Do Silvestrova mu ih moram vratiti.

Martine, kupi si u kavani šalicu čokolade i nekoliko kolača. I nemoj da čitav dan sjediš u školi i u sobi. Čuješ li? Možda se već i gdje sanjkaju. Budi i ti ondje. Obećaješ li mi to?

A sutra ćeš dobiti s poštom paket; u njemu su darovi, koje bi kod kuće našao pod božićnim drvcem. Možda ga ne ćemo ni imati. Kad Tebe nema, šta će nam?

Malo Ti šaljemo. Ali Ti znaš, da više novaca nemam. Tužno je, ali što ćemo? Dragi moj, dobri sinko, bit ćemo svi o Božiću jako hrabri i ne ćemo nimalo plakati. To Ti obećajem. A i Ti meni? A sada mnogo srdačnih pozdrava i poljubaca

od Tvoje majke.

Otac Te pozdravlja. Moraš biti, kaže, vrlo dobar. Pa Ti si to i bez toga, zar ne? Šaljem Ti novac u poštanskim markama. Promijenit ćeš ih."

Martin je Thaler zurio u pismo. Rukopis se izgubio ispred njegovih očiju. Majka je plakala. Vidjelo se po tinti na nekoliko mjesta.

Dječak je uhvatio zavor na prozoru, zagledao se u sivo decembarsko nebo i zašaptao: „Majčice! Draga, dobra moja majčice!"

I morao je da zaplače, premda nije smio.

DEVETA GLAVA

sadržaje Sebastijanova načelna objašnjenja o strahu; zamjenu za jednu ulogu; potajni posjet u bolničkoj sobi; gostionicu „K zadnjoj kosti" pored tople večere; susret s poštarom i Martinovo pismo kući.

Ulijev je skok s kišobranom bio predmet razgovora u svima sobama. A vladalo je jedno jedino mišljenje: Mali je Simmern vražji dečko i nitko nije slutio, da će jednoga dana biti sposoban za takvu luđačku smjelost!

Samo se Sebastijan nije s time slagao. „Ovaj skok nema još ni najmanje ništa zajedničko sa smjelošću", prigovarao je. „U času kad je skakao s ljestava, Uli nije bio hrabriji nego prije. Njega je očaj gurnuo dolje!"

„Ali hrabrost očaja!" vikne jedan sedmoškolac. „To je razlika. Ima veoma mnogo kukavica, koji ne bi ni u snu pomislili da skoče s ljestava. Pa ma bili i te kako očajni."

Sebastijan dobrohotno potvrdi glavom. „To je istina". primjeti. „Ali razlika između vas i Ulija ne leži u području odvažnosti".

„Nego?"

„Razlika je u tome, što se Uli umije više da stidi od vas. Uli je naime posve jednostavan, naivan dečko. Pomanjkanje je hrabrosti njega samoga najviše smetalo". Sebastijan je časak razmišljao. Onda je nastavio: „U stvari vas se ovo, što ću sada reći, uopće ne tiče. Ali jeste li već kada o tome razmiš-

ljali, da li sam ja hrabar? Jeste li ikada zamijetili, da sam plašljiv? Ništa nijeste zapazili. Stoga hoću u povjerenju da vam kažem, da sam čak izvanredno plašljiv. No ja sam pametan čovjek i ne dopuštam, da to drugi opaze. Mene mnogo ne smeta pomanjkanje hrabrosti. Ja se radi toga ne stidim. A to dolazi opet odatle, što sam pametan. Ja znam, da svaki čovjek ima pogrješaka i slaboća. Radi se samo o tome, da se te pogrješke ne učine vidljivim."

Naravno da svi nijesu razumjeli, što je rekao. Naročito mlađi nijesu shvatili.

„Meni je draže, ako čovjek još može da se stidi", primjeti sedmoškolac.

„I meni", odgovori tiho Sebastijan. Danas je bio vanredno razgovorljiv. Vjerojatno je Ulijeva nezgoda bila uzrokom. Inače je govorio uvijek samo podrugljivo i čudno. Nije imao nijednoga prijatelja. A drugovi su stalno mislili, da ga ni ne treba? Ali sada su osjećali, da ipak trpi zbog svoje osamljenosti. On sigurno nije bio veoma sretan čovjek. „Uostalom", reče odjednom hladno, „uostalom neka se nijedan od vas ne usudi, da smatra moje pomanjkanje hrabrosti smiješnim. Inače bih morao, jedino zbog održanja svoga ugleda, da mu opalim jednu! Toliko još kuraže imam!"

Takav je eto bio. Još časak prije osjećali su gotovo prema njemu sažaljenje. A sad im se već popeo za vrat.

„Mir!" zavikne sobni starješina. Malo je spavao i upravo se probudio.

Sebastijan je pedeset puta ispisivao rečenicu o ludosti.

Nešto kasnije ode u Johnnyevu sobu. „A tko će sutra naveče igrati Ulijevu ulogu?" upita.

Johnny kao da je pao iz oblaka. Na to još uopće nije ni mislio, da je izvedba „Razreda u avionu" došla u opasnost zbog Ulijeve nezgode.

„Uloga nije jako velika", nadoda Sebastijan. „Moramo samo nekoga pronaći, koji će je do sutra u podne naučiti. A osim toga taj jadnik mora biti i sposoban, da izgleda kao mala plavokosa djevojčica."

Najzad se sjetiše četvrtoškolca Stöckera. Prije nego što su ga zapitali, da li će se primiti posla, uđoše u sobu broj 9, da bi se dogovorili s Martinom.

Soba broj 9 sličila je kući žalosti. Matija je bio kod Justusa i pitao ga, da li smije za božićnih praznika ostati u školi. Jer inače će Uli biti sasvim sam. Ali Justus je odgovorio, da to nipošto ne dozvoljava. Matija treba da samo lijepo otputuje k svojim roditeljima, koji se njegovu dolasku toliko vesele. Osim toga, Johnny ostaje u školi. A i Ulijevi su roditelji čas prije telefonirali, da će za Badnjak doći u Kirchberg na nekoliko dana. Međutim je Matija buljio preda se i bio bijesan, što mora za Božić otputovati kući.

A nekoliko je stolova dalje sjedio Martin i bio žalostan, što mora za Božić ostati u školi. Čitav sat govorio je doduše sebi, da će i Uli i Johnny ostati. Ali to je bilo ipak sasvim drugačije. Što bi Johnny kod sestre svoga kapetana? Pri tome i nije trebalo neke naročite umjetnosti, da ostaneš ovdje, kad imaš oca, koji je rđav čovjek i uz to još u Americi! A Uli — njega će roditelji posjetiti u školi. To ipak nešto vrijedi! A osim toga: Ako čovjek slomi nogu, ne može otputovati, to je jasno.

„Ali ja", mislio je Martin, „ja sam zdrav. Ja nijesam slomio nogu, pa ipak ne mogu otići. Ja svoje roditelje veoma volim, a i oni mene veoma vole, a uza sve to ne smijemo na Badnjak biti skupa. A zašto zapravo ne smijemo? Jer nemamo

novaca. A zašto ih nemamo? Zar je moj otac manje valjan od drugih ljudi? Nije. Jesam li ja manje marljiv od ostalih dječaka. Nijesam. Jesmo li mi rđavi ljudi? Nijesmo. U čemu je dakle stvar? Stvar je u nepravednosti, od koje tako mnogi trpe. Ima doduše poštenih ljudi, koji bi to htjeli promijeniti. Ali Badnjak je već prekosutra. A dotle im to ne će uspjeti!"

Martin je dapače razmišljao, ne bi li pješke pohitao kući. To bi trajalo tri dana. Usred zime. Najranije bi mogao prispjeti na drugi dan Božića! Bi li pet maraka dostajalo za jelo i za konak? Ali poslije praznika treba opet natrag u školu! A roditelji ne će opet imati novaca za vlak.

Nemoguće. Kako god obrtao i okretao stvar: ovaj put će morati ostati.

Kad su Johnny i Sebastijan ušli u sobu i upitali ga, da li smatra četvrtoškolca Stöckera za dobru Ulijevu zamjenu, nije uopće niti slušao. Johnny ga uhvati za ramena i trgne ga iz turobnih misli. Sebastijan ponovi pitanje.

Martin reče ravnodušno: „Da". Drugo ništa.

Obojica su ga začuđeno promatrala. „Pa što ti je?" zapita Sebastijan. „Zbog Ulijeve nesreće? Zbog toga se ne brini. Moglo je biti mnogo, mnogo gore".

„Da", reče Martin.

Johnny se sagne i šapne: „Ti, što ti je? Jesi li bolestan? Ili što drugo?"

„Da", odvrati Martin. Bit će, da nije više bilo nijedne druge riječi. Zatim digne poklopac na stolu i izvadi pisaći papir.

Drugovi odoše. „Što mu je?", zapita zabrinuto Johnny Trotz na hodniku.

„Ne znam", reče Sebastijan. „Možda ga boli glava."

Poslije su razgovarali s četvrtoškolcem Stökerom. Taj je sav gorio od oduševljenja. Kad je čuo, da mora obući ženske

haljine i staviti vlasulju na glavu, njegovo je oduševljenje osjetljivo splasnulo. Ali oni mu objasniše, da ne smije petoškolce ostaviti na cjedilu. Johnny mu turi u ruku rukopis „Razreda u avionu". A Sebastijan naloži: „Sutra o podne da znadeš ulogu".

Tu mali pade na stražnji dio tijela.

Matija nije duže izdržao te je uz neku izliku izišao. Lijepi Teodor, sobni starješina, još je uvijek bio pod dojmom jučerašnje priče doktora Bõkha, pa je bio sâma obzirnost. Matija se međutim sakrio u blizini bolničke sobe iza jednoga stupa u hodniku, i vrebao.

Sreća mu poslužila. Već poslije nekoliko minuta izašla je iz sobe bolničarka i spustila se niza stube da naruči nešto u kuhinji. Matija se oprezno okrenuo.

Časak je kasnije stajao pred Ulijevom posteljom. Dečko je spavao. Vonjalo je po ljekariji. Matiji je srce udaralo u grlu. Sav ganut, promatrao je blijedo lice maloga prijatelja.

Uto Uli otvori oči. I u njegovu pogledu bljesnu umoran, kratak smiješak.

Matija mu kimne glavom. Gušilo ga u grlu.

„Nije jako boljelo", reče Uli. „Zbilja nije. A moji roditelji dolaze prekosutra."

Matija mu opet kimne. I reče: „Htio sam o praznicima ostati ovdje. Ali Justus mi ne da".

„Hvala ti lijepo", šapne Uli. „Ali idi ti samo kući. A kad se opet vratiš, bit ću već skoro zdrav."

„Naravno", primjeti Matija. „I ne boli li te zbilja više?"

„Kad ti kažem!", prošapće Uli. „A šta kažu drugi?"

„Oni su naprosto zabezeknuti", objasni Matija. „I dobili su strašan respekt pred tobom."

„Vidiš li", šaptao je Uli. „Imao si posve pravo. Strah se dade liječiti."

„Ali, mali! Tako ja to juče nijesam mislio", reče Matko. „Moglo je biti još mnogo gore. Ja sigurno nijesam kukavica. A da si mi obećao i milijun, — ja ne bih skočio s ljestava!"

Ulijevo se lice sjalo od sreće i ponosa. „Ne bi".

„Ni govora", reče Matija. „Radije bih, da me na pasje ime izgrde."

Uli je bio zadovoljan sa sobom i sa svijetom. Premda ga je boljelo i premda će morati odležati više sedmica. „Na noćnom ormariću ima čokolade", šapne. „Od samoga Grünkerna. Uzmi je!"

„Ne, hvala", odvrati Matija. „Nijesam gladan."

Uli se skoro nasmijao. Ali prsni ga je koš previše bolio. „Nijesi gladan", šapne. „Ali, Matkice! Hoću da pojedeš čokoladu. Inače ću se uzrujati. A Nepušač mi je zabranio svako uzrujavanje".

Tada Matija hitro zgrabi čokoladu. Uli se sve dotle mrgodio, dok Matko nije gurnuo nekoliko komadića čokolade u usta. Onda se blago smješkao.

Taj se čas otvore vrata i bolničarka uđe u sobu. „Gledaj, da se smjesta izgubiš", povikne. „Čovjek ipak ne bi očekivao, da će veliki klipan pojesti bolesnom malom dečku čokoladu".

Matija se zacrveni preko ušiju. „On je tako htio", primijeti žvačući.

„Tornjaj se!" vikne bolničarka.

Oba dječaka kimnuše jedan drugome glavom. „Ozdravi mi što prije, Uli!", reče Matija i ode.

Uz večernju je molitvu Justus održao pred svima učenicima mali govor. „Od svega smo srca veseli", reče, „što je pokus, koji je mali Uli smatrao prijeko potrebnim, ostao samo

nezgodom, a nije postao nesrećom. Moglo je biti i gore. Za svaku sigurnost molim sve prisutne, da strogo pripaze, da ova vrsta hrabrosti ne postane modom. Molim sve, da što neprimjetnije dokazuju jednako svoju hrabrost, kao i pomanjkanje hrabrosti. Treba da pazimo na ugled škole, kao da se radi o našem vlastitom ugledu. Slomljene su noge dokazna sredstva, koja moram u svojstvu kućnoga učitelja jednostavno odbiti. A uostalom i inače ne držim mnogo do toga! Tako. A sada dosta o tome! Večeras ću izaći. Htio bih da popijem čašu piva. Maturant će me Henkel zastupati. Ponašajte se pristojno. Mislite na to, da ne ću moći u buduće izlaziti, ako danas napravite lom. A čašu ćete mi piva ipak valjda priuštiti? No, sada laku noć".

„Laku noć", odvrate svi.

Doktor Ivan Bökh siđe u grad. Put je bio dalek. Gostionica „K zadnjoj kosti" bila je vani u predgrađu. Nepušač je pripovijedao, da ondje svira glasovir.

„Koncerat i ples, bez obaveznog pića", pisalo je na vratima. Justus uđe. Lokal nije bio fin. A i gosti baš nisu ulijevali mnogo povjerenja. Nepušač je sjedio za klimavim klavirom i udarao šlager za šlagerom.

Bökh sjede za mali stol, naruči čašu piva i zapali cigaru. Nepušač ga je opazio i kimnuo mu glavom. Justus se bez prestanka okretao, dok je njegov prijatelj udarao po tipkama. Bio je to doista prilično luckast lokal! Muškarci su za vrijeme plesa ostavljali šešire na glavi. Bilo je svačega!

Nešto poslije pola sata, dođe Nepušač k Bökhovom stolu. „Veliki odmor!" reče, zadovoljno se smješkajući. Konobar mu donese njemački biftek s pečenim krumpirima, i malu čašu piva. „Topla večera!", primijeti Nepušač i počne s tekom jesti.

„Nemoj da mi zamjeriš, Roberte", reče Justus. „Ali to nije nipošto zvanje za tebe. Ne bi li htio opet pokušati s građanskim životom?" A kad prijatelj nije odgovorio, nastavi Bökh: „Učini to bar meni za ljubav!"

Nepušač zaniječe glavom. „Zašto, Ivane?", upita. „U svojim se smiješnim željezničkim kolima osjećam beskrajno zadovoljan. Na proljeće će opet cvjetati cvijeće. Mnogo mi novaca ne treba. A još nikada nijesam imao toliko vremena da razmišljam i čitam, kao ovih zadnjih godina, što ih ti smatraš izgubljenim. Nesreća, koju sam tada doživio, imala je ipak svoj smisao. A mora napokon biti i takvih čudaka, kakav sam eto ja. Nijesam trebao poći u liječnike, nego u vrtljare. Ali za to je nažalost prekasno".

„Slušaj, Roberte", produži Justus. „Naš je školski liječnik Dr. Hartwig već veoma star. Ima i veliku praksu. Ne mislim, da bi za njega mnogo značilo, kad bi tebe preporučio za svoga nasljednika u našoj školi. Toliko, koliko zarađuješ kao glasovirač, zarađivat ćeš i ondje. A mogao bi i nadalje stanovati u svom željezničkom vagonu. Hm? Što držiš o ovom prijedlogu? Da pitam staroga Hartwiga?"

„Svejedno!", odgovori Nepušač. „Ako te veseli, pitaj ga! Nemoj samo misliti, dragi prijatelju, da ću biti zadovoljniji, ako jednoga dana opet počnem propisivati aspirin. I nemoj da mi dolaziš s frazom, da čovjek ne smije živjeti bez častoljublja. Previše malo ima ljudi, koji žive kao ja. Ja naravno ne mislim, da bi bilo dobro, da svi oni postanu glasovirači u sumnjivim lokalima. Ali ipak bih želio, da ima više ljudi, koji bi imali vremena, da razmišljaju o onome, što je bitno. Novac, položaj i slava, to su dječje trice. To je igračka i više ništa. S tim zbilja odrasli ljudi ne mogu ništa započeti. Imam li pravo, druže?" Časkom je šutio. „Ali naravno, kad bih se morao brinuti za svoje gimnaziste, da budu čili i zdravi, — to nipošto

ne bi bilo ružno zanimanje. A i trebalo bi, da se samo popnem preko plota, kad se tko razboli. Njegovati cvijeće i čitati knjige, mogao bih i pored toga. Lijepo, stari moj, pitaj jednom svoga starkelju savjetnika! Pa ako on ne bi pristao, ja ću i nadalje ovdje udarati po tipkama. Prije nego što Martin i Johnny, Matija, Uli i Sebastijan ne svrše svoju maturu, sigurno ne ću otići iz svoje vrtne kolonije."

„A ni ja iz svoje sobe u tornju", povikne Justus. „Ipak su divni dečki!"

I digoše čaše.

„Za skoro ozdravljenje maloga Ulija!" nazdravi Nepušač. I oni se kucnuše. Poslije su pričali jedan drugomu, sve što su znali o ratu s realcima. Justus se smješkao na svoga prijatelja. „Oni nas obojicu vole, šmrkavci!", dobaci.

Nepušač zadovoljno potvrdi i reče: „A zar nemaju pravo?"

Uto je već opet morao za raštimani glasovir. Gospoda su htjela plesati.

Poslije ponoći pođoše, zaobilaznim putem kroz grad, kući. Sjetili su se mnogih događaja iz mladosti. Koliko je već tomu? Ali ovdje je to bilo! U ovim istim ulicama, kojima noćas šetaju! A što je s drugima, koji su prije dvadeset godina derali s njima klupe? O nekima su nešto znali. Ali šta je s ostalima? Nad njima su svjetlucale zvijezde. Bile su iste zvijezde kao onda.

Na uglu Sjeverne ulice poštar je upravo vadio pisma iz poštanskoga sandučića.

„Često smo trčali k ovom sandučiću!" primijeti Justus.

„Najmanje dva puta nedjeljno", reče Nepušač zamišljeno. „Kad sam rjeđe pisao, majka je mislila, da mi se što dogodilo!"

U poštanskom sandučiću, iz kojega je poštar vadio pisma, nalazilo se i pismo za gospodina i gospođu Thaler u Hermsdorfu. Na poleđini je pisalo: „Šalje Martin Thaler, Kirchberg, Gimnazija".

„Poštanski je sandučić još uvijek onaj stari", klikne Justus. „Ali poštar nije više isti."

Pismo, o kome je upravo bilo govora, glasilo je ovako:

„Draga moja, dobra majčice!

Najprije sam se prestrašio, znaš. Ali kad nema pomoći, šta ćemo? A nijesam ni zere plakao. Nijednu jedinu suzicu. I ne ću. Obećajem to Tebi i ocu. Kolača i čokolade kupit ću kod kolačara Scherfa. Tu je užasno jeftino, tvrdi Matija. I na rodlanje ću ići, kad Vas to veseli. Sasvim sigurno. U to se možeš pouzdati. I mnogo, mnogo hvala za novac. Na Badnjak ću poći na poštu i izmijenit ću ga.

To je prvi Božić, što se ne ćemo vidjeti, a to je naravno vrlo žalosno. Ali Vi me već poznajete. Ako ne ću da me što svlada, ne dam se! Pa zašto smo ljudi? Paketu se sutra jako veselim. Metnut ću nekoliko jelovih grana na stol, a ima i svijeća. Osim mene ostaje još i Johnny ovdje. Vi znate zašto! I Uli — on je slomio desnu nogu. To je još mnogo gore, što ne? Johnny je rekao, da i nije tako loše, ako čovjek malo stisne zube. No, eto!

Da Tebi i ocu ovaj put ne mogu ništa poslati na dar, dobro znaš, draga majčice. Na godinu ću možda kojem trećoškolcu davati instrukcije i onda će biti novaca. Sjajno, što ne?

Izradio sam Vam jednu sliku. Zove se „Za deset godina". Vi ćete je razumjeti. Na njoj se vidi, kako Vas vozim u plavoj kočiji sve do preko Alpa. Evo mećem je u list i moram je dvaput saviti. Inače ne ide u kuvertu. Mislim, da će Vam se svidjeti. Ljepše još ne umijem. Četrnaest sam je dana izrađivao. Ali sada, dobra moja majčice, moram završiti, jer već zvoni za večeru, a još moram brzo i do poštanskoga sandučića.

Zadržite me u srcu, iako ne mogu da dođem u Božiću kući. I ne budite žalosni. Ni ja nisam. Vjerujte mi. Da, poći ću na sanjkanje i mislit ću stalno na Vas. Bit će sigurno vrlo veselo. Mnogo, mnogo, pozdrava Tebi i ocu

od Vašega poslušnoga sina Martina."

Poštar, koji je vadio pisma, nije znao, koliko je uzdaha palo u njegovu veliku torbu. A to nijesu znali ni doktor Bökh ni Nepušač.

DESETA GLAVA

sadržaje zadnji dan obuke pred praznike; šetnju po Kirchbergu i više susreta; još jednu tablu čokolade za Matiju; božićnu svečanost u vježbaonici; neočekivanoga gledaoca; ono čime ga obdariše i što im reče; i jedan trenutak kraj Martinove postelje.

Sutradan je bio zadnji dan obuke. 23. decembra ne može nijedan nastavnik zahtijevati od svojih đaka, da pokažu potrebnu pažnju za nastajanje elektriciteta ili za infinitiv sa da, za kamatni račun ili za cara Henrika u Canossi. Nijedan nastavnik na čitavom svijetu ne može to zahtijevati.

Pa to nijedan i ne zahtijeva. Tako je bilo i u gimnaziji Ivana Sigismunda u Kirchbergu. Većina je internih đaka već stala da sprema kovčege. Radovali su se božićnoj svečanosti u vježbaonici. Radovali su se sutrašnjem putovanju željeznicom. Radovali su se darovima, koje će kod kuće dobiti. Radovali su se darovima, koje će ponijeti roditeljima, te braći i sestrama. Radovali su se od svega srca i bili zadovoljni kao ptice, pa su se morali ozbiljno svladavati, da ne skoče usred obuke na klupe i ne počnu na njima plesati.

Nastavnici su silom prilika uzimali u obzir duševnu neuračunljivost svojih učenika, te su im davali čitati priče i bajke, ili su sami pripovijedali pripovjetke, ako bi se koje sjetili.

Zadnji je sat kod petoškolaca imao zemljopis doktor Bökh. Ponio je knjigu, u kojoj su bile skupljene najljepše

basne svjetske književnosti i dao je da redom čitaju nekoliko od ovih kratkih značajnih priča, u kojima se uvijek govori o životinjama, a misli svagda na ljude.

Došao je red i na Martina. Mucao je. Krivo je čitao. Preskočio je dva retka, a da to nije opazio. Čitao je tako, kao da je tek jučer naučio čitati. Nekoliko se petoškolaca stalo smijati. Johnny ga je zabrinuto promatrao.

„Bilo je sjajno", reče Justus. „Ti si već sigurno mislima u Hermsdorfu pod borom. Pričekaj još malo. Još ćeš uvijek dosta rano stići k svojim roditeljima!"

Martin obori glavu i zapovijedi samom sebi: Plakati je strogo zabranjeno! Plakati je strogo zabranjeno! Plakati je strogo zabranjeno! Već je sinoć, kad nije mogao zaspati, stalno mrmljao tu rečenicu. Najmanje sto puta.

Justus dade knjigu slijedećem, a prvaka je razrednog do svršetka sata češće sa strane pogledavao. Izgledalo je, da se čudi.

Martin je buljio u svoju knjigu i nije se usuđivao podići oči.

O podne je poštar donio paket, o kojemu je majka govorila u pismu. Paket s božićnim darovima. Martin ga niti ne otvori, nego ga uzme pod ruku i odnese u sobu za oblačenje. Upravo u času, kad je otključavao ormar i metao u njega paket, prođe Matija. Vukao je velik kovčeg. Kanio je, da počne spremati svoje stvari.

„Pa otkuda ti još danas paket?" zapita.

„Od kuće", odgovori Martin.

„A čemu ti šalju paket dan ranije, nego ćeš k njima?"

„Majka mi šalje svježe rublje", slaže Martin, „da pri povratku u januaru ne moram toliko nositi."

„Sasvim zgodno!", reče Matija. „No, sad ću da spremim svoj kovčeg. Najradije bih doduše ostao ovdje. Ali Justus mi ne da. Misli, da je potrebno da obradujem svoje poštovane roditelje i da prispijem k Selbmannovim u Frankensteinu pod bor. Meni je svejedno. Preko Božića je uvijek sasvim veselo kod kuće, što ne? Je li i kod vas?"

„Naravno", reče Martin. „Čak vrlo veselo."

Matija nije prestajao. „Hoćeš li i ti podnevnim vlakom?"

„Ne, ja ću kasnije."

„U 17 sati 12."

„Da. U 17 sati 12."

„Ah, hajde podnevnim vlakom", molio je Matija. „Najmanje pedeset dječaka putovat će o podne u našem pravcu. Zauzet ćemo jedan cio vagon i napravit ćemo galamu. Bit će bogovski! Što? Hoćeš li s nama?"

Martin nije više mogao da izdrži. Zalupio je s vratima ormara, viknuo: „Neću" i izjurio iz sobe.

Matija zakima glavom i primjeti: „Ovaj se najeo ludih gljiva!"

Popodne ih je većina otišla u grad, da na brzu ruku još nešto kupe ili da samo postajkuju pred dućanima igračaka. Ujutro je padao snijeg i bilo je hladno, da je sve štipalo. Prodavači su božićnih drveta nastojali da se riješe svojih posljednjih jela i borova. I zato su pristajali na cjenkanje.

Martin pođe na poštu i zamoli činovnika da mu promijeni poštanske marke u novac. Ovaj je doduše mrmljao kao lav, ali naposljetku je izgurao kroz okno prozorčića dva komada po dvije marke i jedan komad od jedne marke. Dječak se uljudno zahvali, spremi novac i pođe da luta još neko vrijeme ulicama.

Na Vilimovom trgu susretne Egerlanda, negdašnjeg kolovođu realaca. Pozdravili su se kao neprijateljski generali, koji se poslije rata nađoše na rivijeri. Nepomirljivo ali s puno poštovanja.

A u Carskoj ulici sastane Martin Sebastijana Franka. Sebastijan se zbunio. Pokazivao je nekoliko paketića, što ih je držao u ruci.

„Što ćeš?" reče. „Takav je običaj. Kupuješ li i ti darove?"

„Ne", odvrati Martin.

„Ja čekam uvijek do zadnjega časa", nastavi Sebastijan. „Svaki put odlučim da ne ću više. Ta u stvari, to je prilično pretpotopni običaj, zar ne? Ali onda opet svaki put kupujem darove. Ima nešto na tomu! A na kraju mene upravo veseli, kad drugima što poklonim. Ne misliš li i ti?"

„Dakako", reče Martin. „To je upravo divan običaj". Potom zagrize u donju usnu. Još samo jednu riječ, i on bi zaurlao. Plakati je strogo zabranjeno, mislio je, kimnuo glavom Sebastijanu i brzo pošao dalje. Skoro je trčao. Samo dalje! Samo napolje iz ove božićne radosti! Na uglu Sjeverne ulice stane i zagleda se u izlog kolačara Scherfa.

Dakle tu će sutra popodne piti čokoladu i jesti kolače! Bit će užasno. Ali tako hoće majka, a on je to čvrsto obećao.

Dragi Bože, mislio je. Kako da izdržim četrnaest dana, a da ni jedamput ne zaurlam?

Požurio se prema školi. Dva su komada po dvije marke i jedan komad od jedne marke zveckali u njegovu džepu.

Glavni se pokus „Razreda u avionu" obavljao u kostimima. Dječaci su se bojali, da će mali Stöcker zatajiti. Ugodno su se iznenadili. Četvrtoškolac je vraški glumio. A kako je tek izgledao s plavim pletenicama od vlasuljara Krügera i u odi-

jelu iz Ulijeva ormara. Svatko bi, tko nije znao da je preobučen, povjerovao da je djevojčica.

„Maturanti će se u tebe zaljubiti preko ušiju", vikne Sebastijan.

Samo je Matija mislio, da je Uli bio još nešto bolji. Ali to se samo po sebi razumije. To je napokon svom prijatelju i bio dužan.

Dva puta su probali komad. Najteže je bilo za Matka. A poimence ga je zabrinjavao premali odmor za presvlačenje, što ga je imao između četvrtoga i petoga čina. Jer preobući se u jednoj minuti iz sjevernoga medvjeda u Svetoga Petra, to nije bila igrarija. Ali i to će već nekako uspjeti.

„Dosta", reče Johnny Trotz. „Dosta je toga za večeras". Pljunuli su tri puta jedan za drugim na kostime. Sebastijan je pričao, da glumci uvijek tako rade.

Johnny pristupi Martinu. „A šta je s tobom?" upita ga. „Ti doduše znaš svoj tekst, ali ga tako govoriš, kao da na nešto drugo misliš".

„Večeras će već biti bolje", odvrati razredni prvak. „Noćas sam loše spavao."

Kad su se opet preobukli, smjestiše kostime, vlasulje i brade u ormar, u kojemu su stajale otskočne daske. Potom su pošli u školsku zgradu i uza stepenice u bolničku sobu. Dozvoliše im, da posjete Ulija.

Kad su se propitali, kako mu je, pripovijedali su mu, da će predstava dobro proći. Matija primjeti, da je četvrtoškolac Stöcker sasvim dobar. S Ulijem se naravno ne da uporediti. Ali nekako će ipak biti! Ostali potvrdiše.

„Veselim se", reče Uli. „A sutra ćete svi otputovati. Osim Johnnya i mene. Gledajte, da vas što više obdare". Onda kimne Matiji da dođe do postelje i gurne mu potajno u ruku

tablu čokolade. „Grünkern je opet bio ovdje", šapne. „A kako je s apetitom?"

„Pa tako", odgovori Matija.

„Eto vidiš", reče Uli. „Uvijek treba čestito jesti!"

„Kod kuće je još mnogo gore sa mnom", objasni Matija i sakrije čokoladu u džep. „Moja stara samo razrogači oči. Upravo je, kaže, kažnjivo koliko žderem."

„Ne obaziri se na to", primijeti Sebastijan. Bio je podnošljiviji nego inače. „Što čovjeku treba, to mora imati!" Obrne se k Uliju i zakima važno glavom. „No, i ti si mi neki delija! Prava je sreća, što nemamo na vježbalištu crkvenog tornja. I s njega bi valjda sletio!"

Drugovi su stajali oko bolesničke postelje i nijesu pravo znali, što bi rekli, iako su o svemu i svačemu govorili. Dječak u postelji nije za njih više bio onaj isti mali Uli, kojega su već godinama poznavali.

„Šteta, što ne ćeš večeras biti uz nas", javi se Johnny. „No, sutra ću ti opširno ispripovjedati, kako je bilo."

Martin je stajao kod prozora. Zapravo je htio drugovima saopćiti, da će i on ostati ovdje. Ali za to nije smogao snage. I uz prijatelje osjećao se osamljen. Posve osamljen.

Božićna je svečanost nadmašila sva očekivanja. Na početku su dva maturanta svirala glasovir. Varijacije na poznate božićne pjesme. Poslije toga održao je direktor, profesor doktor B. Grünkern mali govor. Govor je doduše bio sličan svima božićnim govorima, koje je održao u svom životu, ali on je rekao: „Katkada se sâm sebi pričinjam kao Sveti Nikola. I pored dugoga crnog kaputa, koji je na meni, i premda mi na licu ne visi duga bijela brada. Ja sam gotovo tako star kao i on. Svake godine dolazim ponovo. Ja sam čovjek, kojemu se smiju i onda, kad se sa šibom prijeti. I konačno, ja sam,

kao i on čovjek, koji voli djecu. Ne zaboravite to, molim, nikada. Jer to ispričava mnogo toga!"

Nato opet sjede i uzme s rupčićem brisati naočare. Sedmoškolci oboriše glave. Stidjeli su se, što su svi redom ismijali starkelju. A veliko se božićno drvce svjetlucalo sa svojim bezbrojnim električnim žaruljama tako lijepo, da je svima bilo veoma svečano pri duši.

Potom je slijedila premijera „Razreda u avionu". Da odmah kažem: predstava je ispala savršeno. Kod rečenice: „Nastava na licu mjesta" nastavnici su se nasmijali, kako je Sebastijan i očekivao. Martin naravno nije bio na visini. Zato je tim veći dojam ostavio četvrtoškolac Stöcker. Osim četvrtoškolaca i trećeškolaca nitko ga nije prepoznao. Svi su ga ozbiljno držali malom dražesnom djevojčicom, samo si nijesu mogli protumačiti, kako je amo došlo jedno žensko čeljade. Grünkern je zajedrio prema glumcima i svakom pojedincu stisnuo ruku, a okrajci kaputa lepršali su mu u zraku. A Johnnyu je oduševljeno rekao: „Pa ti si pravi pjesnik, dječače! Što se veselim!" Dječak se naklonio. A i Martinove su scenske slike jako pohvalili.

„A tko si ti, malo djevojče?" zapita direktor glumicu.

Gledaoci su napeto slušali. Naročito su maturanti naćulili uši.

Djevojčica skine plavu periku s pletenicama. Čas kasnije smijalo se više od dvije stotine glasova tako, da su se zidovi tresli. „Stöcker!" vikali su. Nijesu se nikako mogli primiriti.

Odjednom će Sebastijan prijateljima: „Što velite? Znate li, tko je s nastavnicima? Ondje pored Justusa? Nepušač!"

Sebastijan je imao pravo. Nepušač je sjedio u svom plavom odijelu između nastavnika. Samo su Martin i Johnny znali, kako je do toga došlo. I Johnny je već izjurio iz vježbaonice.

Božićna predstava.

Doktor Bökh ustane i stupi u sredinu dvorane. Nastane mir. „Na stolcu, koji stoji tamo prijeko pored mojega stolca", reče Justus, „sjedi čovjek, kojega većina od vas ne poznaje. Taj je čovjek moj jedini prijatelj. Pred dvadeset smo godina nas dvojica već sjedili u ovoj vježbaonici jedan pored drugoga. Naravno ne s nastavnicima, nego na klupama, na kojima vi danas sjedite. Prije mnogo godina izgubio sam svoga prijatelja s očiju. Jučer sam ga napokon opet našao. Dvojica nas dječaka iz vaše sredine ponovo združiše. U mom životu nikada mi ništa ljepše ne pokloniše za Božić. Moj se prijatelj zove Robert Uthofft, liječnik je. Hoću, da ostanemo zajedno, razgovarao sam danas s našim starim zdravstvenim savjetnikom Hartwigom".

Nepušač se ukoči na svom stolcu.

A Justus nastavi: „Pitao sam zdravstvenoga savjetnika Hartwiga, da li bi htio kod kirhberškoga poglavarstva reći koju dobru riječ, da bi moj prijatelj, doktor Uthoff, postao školskim liječnikom u našoj gimnaziji. U ovoj ćemo dakle školi, u kojoj smo postali on i ja prijatelji, biti obojica u buduće opet zajedno. On kao vaš liječnik, a ja kao vaš nastavnik. Nas dvojica pripadamo ovoj školi kao temeljni stupovi zgrade i kao ono staro drveće vani u vrtu, sada snijegom pokriveno. Mi pripadamo ovamo. Mi pripadamo vama. Pa ako nas vi volite samo upola onoliko, koliko mi volimo vas, onda je dobro. Više ne tražimo. Imam li pravo, Roberte?"

Nepušač ustane, pođe prema Justusu i htjede da rekne nekoliko prikladnih riječi. Ali stisnu samo prijatelju ruku. Više nije mogao.

Uto dojuri Johnny. Držao je u ruci nekoliko paketića, potrčao prema Nepušaču, duboko se naklonio i rekao: „Dragi gospodine Nepušaču, ili kako se već inače zovete. Nijesmo slutili, da ćemo Vas večeras vidjeti na našoj božićnoj svečanosti. Martin i Uli, Matija i Sebastijan naložiše mi, da vas sutra na Badnjak, u vašem željezničkom vagonu, nadarim. No vi sada sasvim pripadate k nama, pa zato hoću da Vam naše darove predam još danas!"

Johnny gurne doktoru Uthoffu u ruku čarape, cigarete, duhan i pullover. „Ako pullover ne bude pristajao", primjeti dječak, „nije nesreća. Ugovorili smo, da ćemo ga izmijeniti, a i cedulja dućana je priložena".

Nepušač je stiskao darove pod rukom. „Hvala ti, Johnny", reče. „Zahvaljujem se i tvojoj četvorici prijatelja, koji su i moji prijatelji. Ostali, koji me ne poznaju, priviknut će se već na mene. Toga se ne bojim". On se ogleda i nastavi: „Ivan Bökh, vaš Justus, i ja štošta smo naučili. Ovdje u školskoj klupi i vani u životu. Ali i pored toga nijesmo ništa zaboravili. Svoju smo mladost živo sačuvali u sjećanju, a to je glavno. Oprostite, što sam malo ganut. Nadam se, da to shvaćate. Nadam se štaviše, da ste i vi malo dirnuti. No proći će već! Ali kod slomljenih nogu i kod upale pluća prilično sam ravnodušan. Vidjet ćete! No neka to ne bude kao neki poziv, da lomite noge! Ni za živu glavu!"

Nepušač se sasvim primakne Justusu. „Da ne zaboravim glavnu stvar", objasni, „molim vas u ovom vjerojatno nezaboravnom času: „Ne zaboravite svoju mladost. To sada zvuči, kad ste još djeca, kao nešto sasvim suvišna. Ali nije suvišno. Vjerujte! Postali smo starijima, no uza sve to smo ostali mladi. Mi znamo, kako je to".

Doktor Bökh i doktor Uthoff se pogledaju.

A dječaci odlučiše u svom srcu, da toga pogleda nikad ne će zaboraviti.

Kad je Justus obilazio spavaonice bilo je već vrlo kasno. Išao je na prstima. Pod je tiho škripao. A male su zidne svjetiljke zadrhtale pri svakom njegovom koraku.

U spavaonici broj II. zastane kod Martinove postelje. Što li je samo moglo biti s ovim dječakom? Što se dogodilo?

Martin je Thaler nemirno spavao. Bacao se u krevetu amo tamo i mrmljao neprestano jednu te istu rečenicu.

Doktor Bökh se sagne i stane pozorno osluškivati.

Što je dječak u snu šaptao? „Plakati je strogo zabranjeno!"

Justus ustavi dah.

„Plakati je strogo zabranjeno! Plakati je strogo zabranjeno!" Uvijek isto. Uvijek isto.

Čudan san! San, u kojemu je strogo zabranjeno plakati

Doktor Bökh polako i tiho izađe iz dvorane.

JEDANAESTA GLAVA

sadržaje veseli kolodvor; školu bez đaka; otkriće na kuglani; nastavnika, koji se potajno penje preko plota; posjet kod Ulija; Johnnyevu tvrdnju, da čovjek ne može sebi izabrati roditelje; i po drugi put istu laž od nužde.

24. decembra počeo je u gimnaziji Ivana-Sigismunda s paklenskom vikom. Dječaci su kao divlji jurili stepenicama i niz stepenice. Jedan je pomutnjom ostavio svoju keficu za zube u kupaonici. Drugi je tražio ključ od kovčega kao da traži gumbašnicu. Treći je zaboravio da spremi sklizaljke. Četvrti je išao po pojačanje, jer je kovčeg bio prepun, i zatvarao se samo kad su na nj sjela bar tri čovjeka.

Maturanti su se doduše prenavljali, kao da im se ni izdaleka ne žuri. Ali kad ih nitko nije promatrao, jurili su hodnicima sasvim jednako kao i manji đaci.

Oko deset sati ujutro bila je škola već napola prazna. Ostali, koji su kasnije putovali, dosta su doduše galamili, ali poznavalac situacije znao je, da je seoba otpočela.

Oko podne izašao je drugi dio đaka kroz širom otvorenu kapiju. Kape su stajale naherene na glavama. Teški su se kovčezi klizali po snijegu.

Matija dotrči tek nekoliko minuta kasnije. Zadržao se kod Ulija. Johnny je stajao na kapiji i pružio mu ruku.

„Pripazi na maloga", reče Matija. „Češće ću mu pisati. Dobar ostanak!"

„Sretan put!" odvrati Johnny Trotz. „Pripazit ću. Ali podbrusi pete! Sebastijan je već otišao."

„Nije to lako", zastenje Matko. „A moram još i do slastičara Scherfa. Inače ću izgladnjeti u vlaku. A to se već zbog mojih starih ne smije dogoditi. Čuj de, kneže pjesnikâ, gdje je zapravo Martin Thaler, i talir zvan? Htio sam se od njega oprostiti. Ali nigdje ga nijesam našao. A bez njega je to nemoguće. No, pozdravi ga lijepo. I neka mi kartom javi, da znam, s kojim će se vlakom vratiti u naš dom mudrosti."

„Dobro", reče Johnny. „Isporučit ću. Ali sada jezik za zube i gledaj da se izgubiš!"

Matko podigne kovčeg na lijevo rame, vikne: „Čovječe božji, za Božić ću dobiti boksačku loptu", i ode kao pravi pravcati nosač.

Kolodvor je vrvio gimnazijalcima. Jedni su kanili na sjever, a drugi na istok. Oba vlaka, koja su očekivali, prolazila su kroz Kirchberg neposredno jedan iza drugoga.

Maturanti su šetali sa svojim damama iz plesnog tečaja po peronu i brbljali kao svjetski ljudi. Poklanjali su jedni drugima cvijeće i medenjake. Lijepi je Teodor dobio od svoje tango-partnerice, od neke gospođice Malvine Schneidig, srebrnu kutiju za cigarete; bila je gotovo prava. Pokazivao ju je ponosno drugim maturantima. Ovi su pozelenjeli od zavisti.

Sebastijan, koji je stajao u blizini i sakupio oko sebe gomilu nižoškolaca, pravio je viceve na račun maturanata i postizavao bučne uspjehe.

Napokon prispije i Matija. Sjeo je na svoj kovčeg i pojeo šest komada kolača. Uto uleti prvi vlak. Gimnazijalci, koji su putovali na sjever, jurnuše na nj kao na neprijateljsku tvrđavu. Poslije su gledali kroz prozore i zabavljali se, što su god glasnije mogli, s onima, koji su još morali da čekaju. Jedan je

sedmoškolac izvjesio iz vlaka neku ploču. Na ploči je pisalo: „Lozinka: Kući!" Jedan je trećoškolac opet plačući sišao s vlaka. Malom je nespretnjakoviću ostao kovčeg na peronu. Ali ga je našao i stigao još na vrijeme.

Kad je vlak krenuo, mahali su svi s kapama. A dame su iz plesnog tečaja mahale sa svojim malenim rupčićima. Jedni su vikali: „Sretan Božić!" Drugi su urlali: „Sretno Novo Ljeto!" A Sebastijan se proderao: „Sretan Uskrs!" Onda je vlak izjurio iz stanice.

I kasnije je bilo izvanredno veselo. Osim šefa stanice svi su bili dobre volje. On je tek odahnuo, kad je i drugi vlak odjurio i kad više nije bilo ni traga nijednom gimnzijalcu. Sa svoga stanovišta imao je i pravo.

Školska je zgrada bila kao izumrla. Za ono đaka, što će tek popodne otputovati, nije se ni znalo.

Justus obuče svoj zimski kaput i sađe u mirni bijeli park. Putevi su u vrtu bili snijegom pokriveni. Ležali su netaknuti. Galama i smijeh umukoše. Ivan Bökh stane, te počne osluškivati, kako vjetar stresa snijeg s grana. Napokon je mogao početi duboki mir i potpuna samoća!

Kad je zakrenuo na pokrajnji put, opazi stope u snijegu. Bili su tragovi jednoga para dječačkih cipela. Ta, tko je sada sâm trčao po snijegu?

Pošao je za stopama. Vodile su prema kuglani. Justus se šuljao na prstima po snijegu, uz uski zid šupe i obazirao se oprezno oko ugla.

Na ogradi je sjedio dječak. Naslonio je glavu na drveni stup i zurio u nebo, preko kojega su se navlačili teški snježni oblaci.

„Halo", vikne Justus.

Dječak se strese i uplašeno okrene. Bio je Martin Thaler. Skočio je s ograde. Nastavnik se približi. „A što radiš ovdje?"

„Htio sam da budem sam!", odvrati dječak.

„Onda oprosti, što smetam", reče Justus. „Ali baš je dobro, što sam te našao. Zašto si juče ujutro tako svinjski loše čitao? Hm?"

„Mislio sam na nešto drugo", odgovori zbunjeno Martin.

„Smatraš li to prikladnim izvinjenjem? Kako? A zašto si sinoć tako slabo glumio? I zašto nijesi jučer i danas u blagovaonici gotovo ništa jeo?"

„Pa morao sam da na nešto drugo mislim, gospodine doktore", odvrati Martin i zastidi se do dna srca.

„Tako! A na što si morao misliti? Pred Božić!"

„Da, gospodine doktore."

„No, čini mi se, da se tomu ne raduješ osobito?"

„Ne, ne radujem se osobito, gospodine doktore."

„ A kad putuješ kući? Popodnevnim vlakom?"

Tu prvaku petoga razreda poteku dvije velike suze iz očiju. A zatim još dvije! No on stisne zube i suze prestaše. Napokon reče: „Ja uopće ne putujem kući, gospodine doktore!"

„Nego?", primjeti Justus. „Zar ćeš o praznicima ostati u školi?"

Martin potvrdi glavom i obriše dlanom svoje četiri suze.

„Zar tvoji roditelji ne žele, da dođeš?"

„I te kako žele, gospodine doktore!"

„A ti? Zar ti ne želiš?"

„Naravno. I ja, gospodine doktore!"

„Ha, sto mu gromova!" uzvikne Justus. „Pa što hoćeš zapravo? Oni žele da dođeš! Ti to želiš! A ipak ostaješ ovdje! Šta je dakle na stvari?"

„To radije ne bih rekao, gospodine doktore", odgovori Martin. „Smijem li sada otići?" Okrenuo se i htjede pobjeći.

Kad je vlak krenuo...

Ali nastavnik ga je čvrsto držao. „Počekaj malo, sinko!", reče.

Tada se prigne k dječaku, i upita ga vrlo tiho, kao da ni drveće nije smjelo čuti: „Nemaš li možda novaca za put?"

Tu je s Martinovim junačkim držanjem bilo svršeno. Potvrdio je i položio glavu na snijegom prekrivenu ogradu kuglane i zaplakao da bi se i kamen smilovao. Jad je uhvatio dječaka za vrat i drmao i tresao njime.

Justus je prestrašeno stajao kraj njega. Čekao je neko vrijeme. Znao je, da s tješenjem ne valja prerano početi. Onda uze svoj rubac, privuče dječaka k sebi i obriše mu lice. „No, no", reče. „No, no." Sâm je bio malo ganut. Morao je, da se nekoliko puta energično nakašlje. Zatim upita: „A koliko stoji čitava stvar?"

„Osam maraka."

Justus izvuče novčarku, uzme jednu novčanicu i reče: „Tako, evo ti dvadeset maraka. To je dosta za put onamo i natrag".

Martin je buljio u novčanicu kao da sanja. Na kraju zaniječe glavom. „Ne, to ne mogu, gospodine doktore!"

Justus mu turi novčanicu u džep kaputa i primjeti: „Hoćeš li odmah slušati, klipane!"

„Ta sâm još imam pet maraka", mrmljao je Martin.

„Da, a svojim roditeljima ne želiš ništa dati na dar?"

„Naravno, vrlo rado. Ali . . ."

„No, vidiš li!", reče kućni učitelj.

Martin se borio sa sobom . „Hvala, hiljadu puta Vam hvala, gospodine doktore. Ali ne znam, kada će Vam moći moji roditelji vratiti novac. Otac mi naime nema namještenja. Vjerojatno ću o Uskrsu naći kakvoga trećoškolca, kojega ću moći da podučavam. Ima li dotle vremena?"

„Hoćeš li odmah prestati!", reče doktor Bökh strogo.

Kada ti na Badnjak dajem novac za put na dar, onda mi ga ne smijete vratiti. No, to bi lijepo bilo!"

Martin je Thaler stajao kraj svoga nastavnika i nije znao, što da učini i kako da se zahvali. Naposljetku uhvati bojažljivo učiteljevu ruku i polako je stisne.

„A sad hajde i spremi svoj kovčeg!", reče Justus. „I lijepo pozdravi svoje roditelje od moje strane. Osobito svoju majku. Nju već poznajem."

Dječak obeća. A onda odvrati. „A i Vi, molim, pozdravite mnogo svoju majku."

„To na žalost ne će biti moguće", prošapta doktor Bökh. „Moja je majka već šest godina mrtva."

Martin se pomakne. Izgledalo je, kao da će se baciti svom nastavniku oko vrata. To naravno nije učinio, nego je ustuknuo s puno poštovanja i promatrao Justusa dugo i srdačno.

„Dobro, dobro", reče doktor Bökh. „Vi ste mi darovali Nepušača. S njim ću večeras proslaviti Božić. Prijeko u njegovoj željezničkoj vili. A za Ulija i njegove roditelje i za Johnnya Trotza moram se također malo pobrinuti. Kao što vidiš, ne ću imati previše vremena da budem sâm."

Potom potapše dječaka po ramenu i kimne prijazno glavom: „Sretan put, Martine!"

„Još jedamput hvala vam!", izusti tiho dječak. Onda se okrene i odjuri prema školi, u sobu za presvlačenje.

Justus je šetao dalje po mirnom, snijegom pokrivenom parku. Do plota. Tu se oprezno ogledavao na sve strane i napokon se popeo preko plota, baš kao nekoć, dok je bio dječak. Mogao je to još sasvim dobro. „Što je naučio, čovjek ne zaboravlja", reče jednom vrapcu, koji ga je radoznalo promatrao.

Pošao je k Nepušaču. Ovaj je nabavio mali bor. Njega su zajednički okitili vunenim nitima i pozlaćenim orasima.

Dok je Martin spremao kovčeg, dođe Johnny u sobu. „A tu si!" usklikne. „Matko se htio s tobom oprostiti. Treba da mu pišeš kući i da mu javiš, kojim ćeš se vlakom vratiti."

„Dobro", odgovori zadovoljno Martin.

„No, momentano se čini, da si opet normalan", veselo će Johnny. „Već sam pomislio da si pošašavio. Ta šta ti je bilo? Hm?"

„Ne pitaj me", molio je Martin. (Jer on nije mogao Johnnyu, koji nije ni imao doma, pripovijedati o svojoj muci.) „Mogu ti samo reći, da je Justus čovjek, kakvoga više nema."

„Smatraš li to novošću?", zapita Johnny.

Pri spremanju pade Martinu u ruke „Pustinjak". Ona slika, koju je naslikao za Nepušača. „Zaboga", uzvikne. „Slika sad više nema mnogo smisla. Sad on više nije pustinjak, nego naš kućni liječnik. Ali možda će ga ipak radovati".

„Sigurno", odvrati Johnny. „Za njega je to ipak jedna uspomena. Na prošlu samotnu godinu. Predat ću mu je večeras."

I tada se popnu k Uliju. Kod maloga je bio posjet. Zadovoljno je ležao, u postelji, a roditelji su sjedili pored njega.

„No, to su lijepe stvari", primjeti gospodin von Simmern.

„Sigurno to više ne će ponoviti", objasni Martin.

Ulijeva majka zalomata rukama ponad glave. „Samo bi to još trebalo?"

„Ima rđavih doživljaja, kojima je nemoguće izbjeći", ustvrdi Johnny Trotz. „Da Uli nije slomio nogu, sigurno bi još gore prošao."

Roditelji pogledaše Johnnya, ne razumijevajući ga.

„On je pjesnik", objasni Uli.

„Aha", odvrati otac. „To je naravno nešto drugo".

Oba dječaka brzo odoše. Uli obeća Martinu, da će što brže ozdraviti.

Johnny i Martin rastadoše se na vrtnim vratima. Johnny je osjećao, da bi Martin htio nešto da sazna, samo se nije usudio pitati.

„Sve je navika", reče Johnny. „I čovjek ne može sebi izabrati roditelje. Kad pomislim, da bi oni mogli jednoga dana ovdje osvanuti, da me odvedu, tada tek opažam, koliko sam sretan, što mogu da ostanem sâm. Kapetan će uostalom 3. januara prispjeti u Hamburg, posjetit će me i odvesti me na dva dana u Berlin. To će biti nešto". Namignuo je drugu. „Ne brini se! Jako sretan nijesam. Lagao bih. Ali ni jako nesretan".

Na to pruže jedan drugomu ruku. „A što imaš u paketu?", zapita Johnny. Martin naime nije više mogao strpati u kovčeg svoj božićni paket.

„Rublje", odvrati Martin. Bio je isti odgovor, koji je jučer dao Matiji. Pa nije valjda mogao Johnnyu pričati, da nosi kući svoje vlastite božićne darove. Da ih nosi iz Kirchberga, namjesto da ih nađe pod božićnim drvcem u Hermsdorfu.

Dolje je u gradu kupio škatuljicu cigara za svoga oca. Dvadeset i pet komada. S povezom u sredini i s Havanna poklopcem. A u jednom je dućanu pletene robe kupio za majku par toplih, pletenih papuča. Jer njene je cipele od devine dlake već odavna trebalo baciti. Ali uvijek je govorila: „Još će one deset godina izdržati!" Iza toga krene na kolodvor s teškim teretom.

Na blagajni je tražio: „Jednu treću klasu za Hermsdorf!"

Činovnik mu dade kartu. A vrati mu i novaca.

Martin strpa sve brižljivo u džep i reče: „Najljepša hvala, gospodine". I blaženo ga pogleda.

„A zašto se toliko veseliš?", zapita činovnik.

„Zato što je Božić!", odgovori dječak.

DVANAESTA GLAVA

sadržaje mnogo lijepih božićnih drveta i jedan maleni bor; naranče, koje su po komadu teške četiri funte; veoma mnogo suza; ponovno zvonjenje; plakanje i smijanje u isto vrijeme; nove šarene olovke; i njihovu prvu upotrebu; Hermsdorfski noćni poštanski sandučić i jednu leteću zvijezdu.

Bilo je na Badnjak oko 20 sati. Mjesna je metereološka stanica predskazala za cijelu srednju Evropu jak snijeg. A nebo je dokazivalo, da je mjesna metereološka stanica bila dobro upućena. Snijeg je doista padao u cijeloj srednjoj Evropi.

Snijeg je dakle padao i u Hermsdorfu. Gospodin je Herman Thaler stajao uz prozor u toploj sobi. U sobi je bilo tamno. Jer svijetlo je stajalo novaca. A Thalerovi su morali štedjeti.

„Toliko snijega već godinama nije bilo o Božiću", zamrmlja.

Gospođa je Thaler sjedjela na divanu. Kimnula je samo glavom. Njen muž nije ni očekivao odgovora. Govorio je samo, da ne bude previše nelagodno.

„Kod Neumannovih već dijele darove", rekne. „Ah, a kod Mildovih baš pale svjećice. Imaju veliko lijepo božićno drvo. No da, sada bolje zarađuju."

Gospodin je Thaler gledao niz ulicu. Broj je rasvjetljenih prozora rastao od časa do časa. A pahuljice su lepršale kroz uzduh kao leptiri.

Gospođa se Thaler pomakne. Stari plišasti divan zaškripi. „Što li on sada radi?" upita. „U onoj velikoj strašno praznoj školi?"

Njen muž potajno uzdahne. „Previše se žalostiš", opazi. „Prije svega, tamo je Jonatan Trotz. A njega, izgleda, vrlo voli. A onda, tamo je i onaj mali plemić, sa slomljenom nogom. Sigurno sjede uz njegovu postelju i raduju se".

„U to ni sâm ne vjeruješ", reče gospođa. „Znaš baš kao i ja, da naš mali nije sada veseo. Sigurno se sakrio u koji ugao i plače kao ljuta godina."

„Ne, on ne plače", odvrati muž. „Obećao je, da ne će plakati. A dječak kao on, drži što obeća". Gospodin Thaler na svaki način nije bio tako uvjeren u ono što je kazao. Ali što bi drugo rekao?

„Obećao, obećao!", primjeti Martinova majka. „Tā i ja sam mu to obećala. A plakala sam već, dok sam mu pisala pismo!"

Gospodin Thaler okrene prozoru leđa. Uzrujavala su ga osvijetljena božićna drveta. Pogleda u tamnu sobu i reče: „Hajde, napali svijetlo".

Njegova se žena digne i zapali svjetiljku. Oči su joj bile crvene od plača.

Na okruglom je stolu stajao posve malen bor. Gospođa Riedel, udovica, koja je prodavala božićna drvca, poklonila im ga. „Za vašega Martina", rekla je. Tako su Thalerovi imali pravo božično drvce — a dječaka nije bilo kod kuće!

Gospodin je Thaler pošao u kuhinju, dugo ondje nešto tražio i vratio se konačno s malom škatuljom. „Ovdje su svjećice od lani", primjeti. „Samo smo ih do polovine izgorjeli".

Tada pričvrsti dvanaest polovina svjećica o jelove grančice. Na kraju je drvce sasvim lijepo izgledalo. Ali Martinovi roditelji postadoše samo još žalosniji.

Sjeli su na divan jedno pored drugoga. I gospođa je Thaler čitala na glas po peti puta Martinovo pismo. Na nekoliko je mjesta zastala i obrisala oči. Kad su završili s čitanjem, izvadi on svoj rubac i snažno se usekne.

„Da nešto tako usud uopće dopušta", rekne. „Eto, već takav mali dečko mora osjetiti, kako je zlo, kada čovjek nema novaca. Valjda ne će svojim roditeljima još i prigovoriti, što su bili nespretni i ostali siromašni."

„Ne brbljaj takve gluposti", primijeti žena. „Kako možeš takošta i pomisliti. Martin je doduše još dijete. Ali sasvim sigurno zna, da sposobnost i bogatstvo nije jedno te isto."

Potom donese sa šivaćeg stolića sliku s plavom kočijom i sa šest konja i oprezno je položi pod božićno drvce.

„Ništa se u umjetnost ne razumijem", reče otac, „ali slika mi se vanredno sviđa. Možda će jednom postati slavan slikar. U tom bismo slučaju doista mogli otputovati s njime u Italiju. A možda je to i Španija?"

„Glavno je, da bude zdrav", objasni majka.

„Pogledaj samo brkove, što ih je naslikao sebi ispod nosa."

Roditelji su se turobno smješkali.

Majka reče: „Meni je veoma drago, što nas nije naslikao, kako sjedimo u nekom raskošnom autu, nego na plavoj kočiji sa šest konja. To je mnogo poetičnije".

„A ove naranče", opazi otac. „Takvih velikih plodova uopće ni nema. A tu je eto svaki komad težak bar četiri funte!"

„A kako vješto maše s bičem", primjeti majka.

Tada opet zašute, zagledaju se nijemo u sliku, koja se zvala „Za deset godina", i sjete se malog slikara.

9*

Otac je kašljao. „Za deset godina. Dotle se može mnogo toga dogoditi". Izvadio je žigice iz džepa, zapalio dvanaest svjećica i ugasio svjetiljku. Thalerova je sobica zasjala svijetlim božićnim izgledom.

„Draga moja", reče muž ženi. „Ovaj put ne možemo ništa darovati jedno drugomu. Ali za to ćemo si tim više željeti". On je poljubi u obraz. „Sretan Božić!"

„Sretan Božić!", reče ona i zaplače. Izgledalo je, kao da ne može prestati da plače.

Tko zna, kako su dugo tako sjedjeli na starom plišastom divanu . . . Stearinske su svjećice postajale sve manje i manje. U susjednom su stanu pjevali: „Narodi se kralj nebeski". A snježne su pahuljice još uvijek lepršale pred prozorom.

Najednom zazvoni!

Njih se dvoje ni ne maknuše. Nijesu htjeli, da ih itko smeta u tuzi.

Ali tada zazvoni još jedanput. Glasno i nestrpljivo.

Gospođa Thaler ustane i polagano pođe u hodnik. Ni na blagdan ne puštaju čovjeka na miru!

Otvorila je vrata stana i zastala nekoliko časaka kao ukopana. Tada je viknula: „Martine!" Na trijemu je glasno odjeknulo.

Martin? Kako to? Otac se prestrašeno trgnuo. Izjurio je u hodnik i nije vjerovao svojim očima.

Njegova je žena pala na pragu na koljena i čvrsto zagrlila Martina objema rukama.

Tu čak ni gospodin Thaler nije mogao da se svlada i jedna mu suza kapne. Neopazice je obrisa, podigne kovčeg, koji je bio u žurbi bačen na pod, i reče: „Ali sinko, za miloga Boga, kako si se našao ovdje?"

Prilično je dugo potrajalo, dok se nađoše u sobi. Majka i dječak sad su se čas smijali, čas plakali, a otac je mucao bar deset puta: „No, tako nešto!" A onda je pojurio napolje. Jer od samoga su uzbuđenja zaboravili da zatvore vrata.

Prvo, što je Martin mogao da kaže, bilo je: „Novac i za povratak imam".

Konačno se sve troje toliko umirilo, da je dječak mogao ispripovjediti, kako je tu a ne u Kirchbergu. „Jako sam se svladao", pripovijedao je. „A nisam ni plakao. To jest: plakao već jesam, ali to je i onako bilo svejedno. Doktor je Bökh, naš kućni učitelj, uza sve to primijetio, da nešto nije kako valja. I dao mi je dvadeset maraka. Dolje u parku. Na kuglani. Poklonio mi ih je. I mnogo vas pozdravlja".

„Hvala lijepo", oglasiše se roditelji u isti čas.

„A mogao sam i kupiti nekoliko darova", istakne ponosno Martin. I tada dade ocu cigare s povezom u sredini. A majci preda pletene papuče. Silno su se radovali.

„A jesu li ti se naši darovi svidjeli". zapita majka.

„Nisam ih uopće još ni pogledao", prizna Martin. I otvori paket, koji mu poslaše u Kirchberg. Našao je u njemu divnih stvari: novu spavaću košulju, koju mu je majka sama sašila. Dva para vunenih čarapa, kutiju medenjaka, koji su bili preliveni sa čokoladom, zanimljivu knjigu o južnom moru, blok za risanje i, što je bilo najljepše, kutiju najboljih šarenih olovaka.

Martin je bio vanredno oduševljen i stao je ljubiti roditelje.

Ljepši se Badnjak ne da ni zamisliti. — Svjećice su na drvcetu doduše vrlo brzo izgorjele. Ali oni zapališe svjetiljku. Majka je kuhala kavu. Otac je pušio božićnu cigaru. A poslije su jeli medenjake i osjećali se sretniji od svih živih i mrtvih miljardera. Majka je morala navući nove papuče, pa je izjavila, da nije nikada prije imala tako divnih papuča.

Kasnije je Martin sjeo, izvukao iz džepa običnu dopisnicu, koju je kupio na kolodvoru, i počeo da slika. Naravno, s novim šarenim olovkama!

Roditelji se uz smiješak pogledaju, a poslije uprave poglede prema njemu. Slikao je jednoga gospodina, kojemu otraga izrastoše iz žaketa dva velika anđeoska krila. Ovaj se čudnovati čovjek lebdeći spuštao iz oblaka. A dolje je stajao maleni dječak, kojemu su se krupne suze kotrljale iz očiju. Gospodin je s krilima držao u rukama debelu novčarku i pružao je dječaku.

Martin se pomaknuo malo natrag, stručnjački zažmirio, razmišljao neko vrijeme i slikao još različite stvari na karti: prije svega, veoma, veoma mnogo snježnih pahuljica, a u pozadini željeznicu, na čijoj je lokomotivi stajalo okićeno božićno drvce. Pored vlaka stajao je šef stanice i digao ruku, kao znak za odlazak. Ispod toga je dječak ispisao velikim slovima: „Božićni anđeo — ime mu je Bökh".

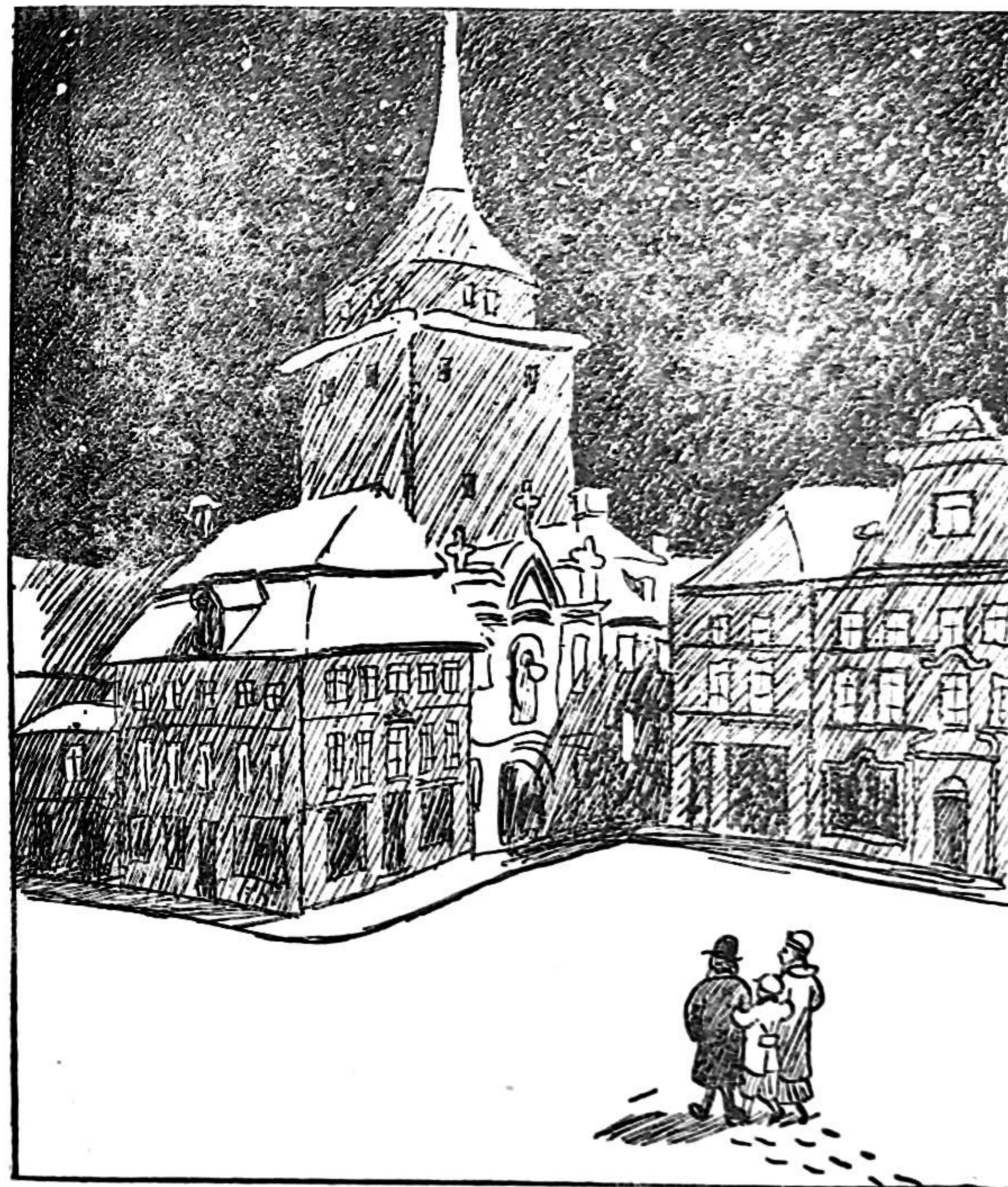
Na poleđini su dopisnice napisali roditelji nekoliko redaka:

„Vrlo poštovani gospodine doktore! Naš dječak ima uistinu pravo, kada Vas je naslikao kao anđela. Ja ne znam slikati. Samo Vam se riječima mogu zahvaliti. Mnogo, mnogo hvala za ovaj živi božični dar, koji ste nam darovali. Vi ste dobar čovjek. Zaslužujete, da i svi Vaši učeniti postanu dobri ljudi. To Vam želi Vama uvijek zahvalna

Margareta Thaler."

Otac je mrmljao: „Tâ, za me nijesi ništa mjesta ostavila!" i doista nije uzmogao da napiše mnogo više od svoga imena. Na kraju napiše Martin adresu.

Tada su navukli svoje kapute i pošli prema kolodvoru. Ondje baciše kartu u noćni poštanski sandučić, da bi je Justus

K poštanskom ormariću

sigurno primio već prvi dan Božića. I tada pođoše opet kući. Dječak je išao u sredini, objesivši se o ruke svojim roditeljima.

Bila je divna šetnja. Nebo se svjetlucalo kao ogromna draguljarska radnja. Snijeg nije više padao. A u svima su se kućama svijetlila božićna drvca.

Martin zastane i pokaže prema nebu. „Zvjezdana je svjetlost koju sada vidimo", reče, „mnogo, mnogo tisuća godina stara. Toliko vremena treba svjetlosnim zrakama, da dopru do naših očiju. Možda se većina ovih zvijezda ugasila još prije Kristova rođenja. Ali njihovo svijetlo još putuje. I svijetle nam, iako su se u stvari već odavna ohladile i ugasile".

„Aha!" reče otac. A i majka se čudila. I tada pođoše dalje. Snijeg je pod đonovima škripao. Martin čvrsto pritegne uza se majčinu i očevu ruku. Bio je sretan.

Dok su stajali pred kućom i dok je otac otključavao vrata, pogleda Martin još jednom na nebo. Upravo u tom je času izletjela iz dubine noći jedna leteća zvijezda i klizila nečujno preko neba prema horizontu.

Dječak pomisli: Sada treba nešto željeti. I dok je očima pratio padanje leteće zvijezde, nastavljao je brzo da misli: Želim majci i ocu, Justusu i Nepušaču, Johnnyu i Matku i Uliju a i Sebastijanu, da budu u životu jako, jako sretni. A i sebi to želim.

To je doduše bila prilično duga želja. Ali uza sve to, imao je opravdanog izgleda da će se ispuniti. Jer Martin nije ni riječi rekao, dok je leteća zvijezda padala.

A to je pri tomu najvažnije — kao što je poznato.

POGOVOR

sadržaje autobuse i tramvaje; sjetne uspomene na Gotfrida, veliko paunče; i na tele koje se zove Eduard; susret s Johnny Troztom i s njegovim kapetanom; mnogo pozdrava Justusu i Nepušaču, i konac knjige.

Tako. Sad sam ispripovijedao svoju božićnu priču. Sjećate li se, da sam sjedio na velikoj livadi, kad sam je počeo pisati. Na drvenoj klupici, pred klimavim stolom. A kada mi je bilo prevruće, gledao sam u grebenaste stijene i snijegom pokrivene litice Zugspitza. Vrijeme prolazi „kao da leti".

Dok pišem pogovor, sjedim već opet u Berlinu. Tu imam mali stan. U jednom paviljonu sa četiri kata. Majka mi je upravo u posjetima, i o podne treba da budem točno kod kuće. Danas će biti makaroni sa šunkom. To je jedno od mojih najmilijih jela.

Sjedim upravo pred kavanom na Kurfürstendammu. Jesen je. Kada vjetar puše, padaju na pločnik žuti i smeđi listovi.

Kamo je odletio onaj šareni leptir, koji se zvao Gotfrid i koji me je, za pet tjedana, skoro svako popodne posjećivao. Leptiri ne stare. Bit će, da je Gotfrid umro. Bio je tako prijatan, privržen leptir. Mir pepelu njegovu.

A što radi dražesno smeđe tele, koje je svako veče dolazilo po mene na veliku livadu i pratilo me sve do pred hotel.

dolje na jezeru? Je li već od njega postao vol? Ili ga rasjekoše u teleće šnicle? Ah, Eduard mi je bio tako simpatičan. Kad bi sada dokasao preko Kurfürstendamma, stao pred moju pletenu stolicu, prijazno me pogledao i udario me svojim malim rogovima — počeo bih pjevati od veselja. Sigurno bih ga k sebi uzeo zauvijek. Mogao bi možda stanovati na mojemu balkonu. Hranio bih ga sa starim madracima, koji su ispunjeni s morskom travom. A naveče bih s njime pošao u šetnju u Grunewald . . .

Ali ovdje, gdje sada sjedim, ne prolaze telići. Jedino da prođe katkada nekoliko ovaca ili poneki rinoceros.

A tramvaji zvone. Autobusi jure drndajući i grmeći. Automobili poskakuju, kao da su na ražnju. Svima se žuri. No da, opet sam u velegradu.

Na podnožju je Zugspitza mirisalo poljsko cvijeće. Ovdje miriše po automobilima i benzolu. Pa ipak: bile to jele ili tvornički dimnjaci, visoke kuće ili brda s vječnim snijegom, bila to žitna polja ili podzemne stanice, bablje ljeto ili telefonske žice, prepunjeni kinematografi ili zelena gorska jezera, bio to grad ili selo, ja volim i jedno i drugo, a doista i jedno i drugo zaslužuju, da ih čovjek voli. Što bi bilo jedno bez drugoga?

Prije nego što svršim, moram da vam još ispripovjedim svoj današnji susret. Među mnogim ljudima, koji su prolazili, bio je i jedan oficir trgovačke mornarice. Stariji gospodin u lijepoj plavoj odori, sa zlatnim vrpcama i zvijezdama. A pored njega je išao dječak sa gimnazijskom kapom. Zabluda je bila isključena: To su bili Jonatan Trotz i kapetan.

„Johnny!", viknem.

Dječak se okrene. Kapetan stane. Pođem k obojici i naklonim se kapetanu. „Ta ti si Johnny Trotz iz kirchberške gimnazije Ivana-Sigismunda", reknem dječaku.

„Dakako", odvrati.

„Veselim se", odgovorim. „A Vi ste kapetan, koji se mjesto oca brine za Johnnya?" upitam gospodina u mornarskoj odori.

On uljudno potvrdi, te pružimo jedan drugomu ruku.

„Napisao sam naime jednu knjigu o vama", reknem gimnazijalcu. „I to o znamenitim događajima, koje ste doživjeli prije dvije godine, nekako oko Božića. Sada si svakako već sedmoškolac, te bih ti zapravo morao govoriti vi. Ali to ne ću. A sigurno ne ćeš to ni zahtijevati! Sjećaš li se još onoga vremena, kad su realci spalili vaše zadaćnice za diktat u Egerlandovu podrumu."

„Sjećam se vrlo dobro", primjeti Johnny. „I to ste napisali?"

Kimnem glavom. „A sjećaš li se skoka s kišobranom, pri kojemu je Uli nastradao?"

„I to znate?", upita začuđeno.

„Naravno", odvratim. „I još mnogo toga. A kako je ostalima? Jede li Matija još uvijek onako s tekom?"

„Ne jede", reče Johnny. „Ždere! I dva puta tjedno ima u sportskoj školi obuku u boksanju."

„Kolosalno! A što radi Sebastijan?"

„Sada je zaokupljen kemijom. Čita samo teške knjige o teoriji elektrona i o kinetičkoj teoriji plinova i o teoriji kvanta i o sličnim stvarima. Hoće da postane naučenjak i da otkrije, što se nalazi u atomima!"

„A što radi tvoj prijatelj."

„Martin je još uvijek prvi u razredu. I još uvijek bjesni, kada je tko nepravedan. A ostalo vrijeme slika. To sigurno također znate. Njegove su slike vrlo lijepe. Jedan mu je profesor s umjetničke akademije pisao, da bi bilo pametno, kad bi postao slikar. A Martinov je otac opet našao namještenje."

„To me iskreno raduje", reknem.

„A Uli?"

„Uli je čudan dečko", primjeti Johnny. „Još je uvijek najmanji u razredu. Ali sasvim je drugačiji nego prije. Matija je potpuno pod njegovom papučom. A i s drugima je gotovo jednako. Uli doduše ostaje malen, ali u njemu raste snaga, kojoj se nitko ne može oduprijeti. Uli to uopće niti ne će. Ali ako samo nekoga pogleda, već je i uspio!"

„On je tada samoga sebe nadvladao", reče kapetan premišljajući. „A onda je sve ostalo sitnica!"

„Tako će doista i biti!" Obratim se opet Johnnyu. „A ti još uvijek pišeš."

Kapetan se smješkao. „Da, piše priče i drame i pjesme. Smije li vam štogod poslati, da biste pregledali stvari. Hoćete li to učiniti?"

„Vrlo rado", odgovorim. „No ja mogu samo radove ocijeniti, a ne talenat. Mogu da samo procijenim, da li umiješ pisati, ali ne mogu procijeniti, da li ćeš postati pisac. O tomu se tek kasnije prosuđuje."

„Čekat ću", izjavi Johnny tiho.

Sjajan dečko, pomislim. Tada reknem: „I pozdravi, kada ponova budeš u Kirchbergu, prije svega Justusa i Nepušača".

„I njih poznajete", upita zbunjeno Johnny Trotz. „A od koga da ih, molim, pozdravim?"

„Od njihova berlinskog prijatelja", reknem.

„Razumjet će već. A pozdravi i dečke!"

„Drage volje. Isporučit ću pozdrave. A Vi ćete nam poslati knjigu, kad bude štampana, zar ne?"

„Poslat ću je doktoru Bökhu", odgovorim. „A bude li je smatrao dobrom, dat ću vam je. Inače samo Martinu Thaleru."

Onda smo se za rastanak porukovali. A kapetan i njegov štićenik udaljiše se. Johnny se još jedanput okrenuo i mahnuo.

A sad ću brzo s autobusom broj I. kući. Inače će se makaroni ohladiti.

Moja će se majka nemalo začuditi, kad joj budem pripovijedao, da sam susreo Johnnya i njegova kapetana.

Konac.

OMLADINSKE KNJIGE MINERVE

donose pomno birana, vrijedna i zabavna djela prvih autora svjetske i domaće omladinske književnosti.

Jack London

JOE MEĐU GUSARIMA

Pustolovni roman iz Kalifornije.

Mali Joe je vrlo nadaren dječak, ali njegov poduzetni i živahni duh ne može da se smiri kod knjiga, već čezne za pustolovinama te jednoga dana pobjegne iz roditeljske kuće. Tako dospije na gusarski brod „Blistavac", na kojemu u nekoliko dana doživljuje najburnije pustolovine, nalazi se više puta u životnoj opasnosti, dok se napokon ne spasi pomoću dječaka Frisca Kida. Konačno se Joe vraća kući i odluči ozbiljno učiti, jer je uvidio, kako čovjek bez valjana spremanja ne može da dođe do uspjeha u životnoj borbi.

Franjo Molnár

JUNACI PAVLOVE ULICE

Roman za djecu.

„Grund" u Pavlovoj ulici, koji Bokinoj četi služi kao igralište, hoće da otmu „crvene košulje" Feri Ača. Kao kod odraslih, tako i među njima ima junaka i kukavica, požrtvovnih drugova i izdajica. Neprijateljstva počinju po svim pravilima rata: otmica društvene zastave, izvidnice, provala na neprijateljski teritorij i odlučna glavna bitka. Između svih drugova najviše strada mali Nemeček, vazda zapostavljeni jedini redov Bokine vojske, dok su svi drugi oficiri. Prehladivši se, umre mali Nemeček od upale pluća u času najvećeg triumfa, kad ne samo njegovi drugovi, nego i neprijatelji iskazuju počast njegovu junaštvu.

Hugh Lofting

DOKTOR DOLITTLE I NJEGOVE ŽIVOTINJE

U malom engleskom gradiću živi Dr. John Dolittle, koga poštuje i voli staro i mlado. No jer životinje više voli od ljudi, napuštaju ga pomalo pacijenti i tako ostao osamljen i siromašan sa svojim ljubimcima, a to su: pas Đip, patka Pat-Pat, papiga Polinezija, svinjče Geb-Geb, majmun Či-Či. Ovi mu pomažu u kućanstvu, nauče ga životinjskom jeziku, tako da je životinje umio da liječi kao nitko. — Jednoga dana dolazi iz Afrike glas, da među majmunima hara teška bolest. Majmuni zovu doktora u pomoć, a ovaj se odaziva i nakon raznih pustolovina stizava u Afriku. Izliječivši majmune i doživjevši brojne ozbiljne i vesele pustolovine, vraća se doktor Dolittle sa svojim ljubimcima kući.

MINERVA NAKLADNA KNJIŽARA D. D.
ZAGREB